

บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก

กัญวดา นิยมผล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2561

Role of Correctional Officers on the Enforcement of Imprisonment

Kanwada Niyompon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Bhanomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2018

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก.

เสนอโดย นางสาวกัญวดา นิยมผล

สาขาวิชา นิติศาสตร์

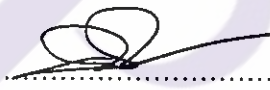
หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณกัณฑ์

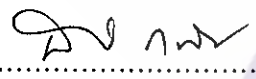
ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

.....ประธานกรรมการ

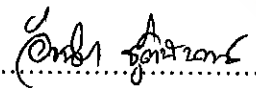
(ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณกัณฑ์)

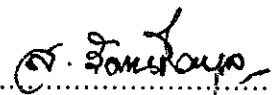
.....กรรมการ

(อาจารย์นันท์ จิตสว่าง)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ อัจฉริยา ชูตินันท์)

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ รับรองแล้ว

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนชื้อสกุล)

วันที่ ๑๖ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

หัวข้อวิทยานิพนธ์	บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก
ชื่อผู้เขียน	กัญวศา นิยมผล
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธาณี วรภัทร์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2560

บทคัดย่อ

แต่เดิมประเทศไทยได้ใช้กฎหมายบังคับโทษจำคุกอันได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาเป็นเวลานาน ต่อมาได้แก้ไขครั้งใหญ่เพื่อกำหนดนโยบายและทิศทางในการบริหารงานราชทัณฑ์และปรับปรุงกฎหมายให้สามารถแก้ไข บำบัด พื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังกับทั้งเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาคriminal อื่นในการบริหารจัดการกระบวนการของกรมราชทัณฑ์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 แต่ก็ยังเป็นกฎหมายบังคับโทษจำคุกเพียงฉบับเดียวเท่านั้น อีกทั้งไม่ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ในแต่ละขั้นตอนของการบังคับโทษจำคุก ตั้งแต่ขั้นตอนของการจำแนกผู้ต้องขังที่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ยังขาดความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานและปัญหาด้านแนวคิดการยอมรับคุณค่าของระบบจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ด้านการศึกษาฝึกอบรม และการทำงานของผู้ต้องขัง ก็ไม่ได้คำนึงถึงผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลางและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ก็ไม่ได้มีจำนวนและคุณสมบัติเหมาะสมในการปฏิบัติงานส่วนนี้ ไม่สอดคล้องกับตลาดแรงงาน ด้านสุขอนามัยยังมีเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการแพทย์ไม่เพียงพอ อีกทั้งสถานพยาบาลในเรือนจำแต่ละแห่งไม่มีระบบการคัดกรองโรคระบาดที่เป็นอันตรายต่อผู้ต้องขัง การเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขัง ในปัจจุบันยังคงเป็นการตัดสินใจจากส่วนกลางที่จำแนกโดยหลักเกณฑ์คร่าวๆมากกว่าที่จะเป็นการแนะนำอาชีพที่เหมาะสมตามลักษณะเฉพาะของบุคคล ซึ่งจากการศึกษากฎหมายประเทศอังกฤษ กฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่นจะมีการกำหนดกฎหมายที่ชัดเจนและให้ความสำคัญของบทบาทเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก อีกทั้งการบังคับโทษจำคุกก็มุ่งเน้นที่ตัวผู้ต้องขังเป็นประธานของกระบวนการ เช่น การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นไปตามหลักผู้ต้องขังเป็น “ประธานของการบังคับโทษ” มีหลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับโทษจำคุก ที่มุ่งเน้นผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลางความสำเร็จในการพัฒนาความเปลี่ยนแปลงของเขาในทุกมิติ หรือประเทศญี่ปุ่นที่ให้ความสำคัญกับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต้องแต่การสอบบรรจุจะต้องผ่านการคัดเลือกจากหน่วยบริหารงานบุคคลของรัฐ

(NPA) และจะต้องผ่านการคัดเลือกจากหน่วยงานของราชทัณฑ์ด้วย และต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆอย่างต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในการบังคับโทษจำคุก

ดังนั้น ควรต้องมีการปรับปรุงพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้มีบทบาทในการบังคับโทษจำคุก ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ไขฟื้นฟู บำบัดพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง ในระหว่างบังคับโทษจำคุกตลอดจนความพร้อมของการเตรียมออกสู่สังคมอย่างเป็นปกติและลดพฤติกรรมกระทำความผิดซ้ำด้วย

Thesis Title	Role of Correctional Officers on the Enforcement of Imprisonment
Author	Kanwada Niyompon
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Thanee Vorapat
Department	Law
Academic Year	2017

ABSTRACT

This thesis aimed to study the roles of correctional officers on the enforcement of imprisonment by analyzing and comparing to laws of United Kingdom, Germany and Japan to utilize them as guidelines for further amendments. The results of this study revealed that Thailand formerly used the enforcement of imprisonment as enacted in Corrections Act B.E. 2479 (1936) for many years. Later, there was a vast amendment to determine policies and directions of correctional administration, to improve the law for solving, healing, rehabilitating and developing of prisoners' behavioral habits. Moreover, it was also a tool to solve other problems for more efficient administration of Department of Corrections. The Corrections Act B.E. 2560 (2017), therefore, was enacted as the only one law on the enforcement of imprisonment. Unfortunately, there was not place any importance on the roles of correctional officers in each procedure on the enforcement of imprisonment i.e. since the procedure of prisoners' classification. The correction officers still had insufficiency of their knowledge and work competency. Furthermore, problems in aspect of concept on recognition of the Prisoner Identification System, training and prisoners' working were not centered on prisoners and there were not enough correctional officers both in proper quantity and property for working in this matter and not conformed to labor market as well. In aspect of hygiene, there were not enough correctional officers, who had their responsibilities on medical aspect, and clinics in each prison as well as had not any screening system on epidemics for prisoners. In aspect of preparation for prisoners, nowadays decision makings are made from central administration to identify principles roughly rather than vocational guidance in accordance with characteristics of each prisoner. Studying on laws of United Kingdom, Federal Republic of Germany and Japan, it was found that laws were enacted distinctly and placed importance on the roles of correctional officers in the enforcement of imprisonment. Their enforcement of imprisonments was focused on prisoners as the subject of

processes e.g. the treatment of prisoners of Federal Republic of Germany according to the principle “the subject of the enforcement”. There was a basic principle of the enforcement of imprisonment that emphasized on prisoners as the central of success for developing their changes in all dimensions. For Japanese law, it placed importance on correctional officers from the start; examination and filling the posts must be passed selection from National Personnel Authority (NPA) and also from corrections agency. The correctional officers had to pass some consecutive training courses to treat prisoners in the enforcement of imprisonment.

The potential of correctional officers shall, therefore, be improved for having their roles of the enforcement of imprisonment. This was conformed to the rehabilitation and healing of prisoners’ behavioral habits during the enforcement of imprisonment included preparation for prisoners to release them to social and reduces their behavior of recidivism as well.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องบทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ซึ่งสำเร็จลุล่วงได้เนื่องจากความกรุณาจากคณาจารย์หลายท่านที่ได้ให้คำแนะนำที่ดีและเป็นประโยชน์เพื่อประกอบการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้ลุล่วงด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณนารถ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางและให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ในทุกขั้นตอน ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาชี้แนะแนวทางและข้อคิดต่างๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียน ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์

อัจฉริยา ชูตินันท์ กรรมการวิทยานิพนธ์ และขอขอบพระคุณอาจารย์นัทธี จิตสว่าง ที่กรุณาให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์และรอบคอบมากยิ่งขึ้น และได้สละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อคิดเห็นต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และครอบครัวที่ให้โอกาสในการศึกษา ให้คำแนะนำ และเป็นกำลังใจให้ผู้เขียนเสมอมา โดยให้ผู้เขียนสามารถทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จครบถ้วนสมบูรณ์ไปได้ด้วยดี รวมทั้งขอขอบคุณเพื่อนๆ นักศึกษาปริญญาโทนิติศาสตร์ มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและมอบกำลังใจให้แก่ผู้ด้วยดีเสมอมา

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดผลดีต่อการศึกษาวิชานิติศาสตร์อยู่บ้าง ผู้เขียนขอขอบคุณงามความดีของวิทยานิพนธ์ให้แก่บิดา มารดา คณาจารย์หลายท่านที่ได้กรุณาเมตตาอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ข้อเสนอแนะทั้งปวงอันมีค่ายิ่งต่อตัวผู้เขียนเอง และต่อวิทยานิพนธ์นี้จนสำเร็จลุล่วงเรียบร้อยด้วยดี

กัญวดา นิยมผล

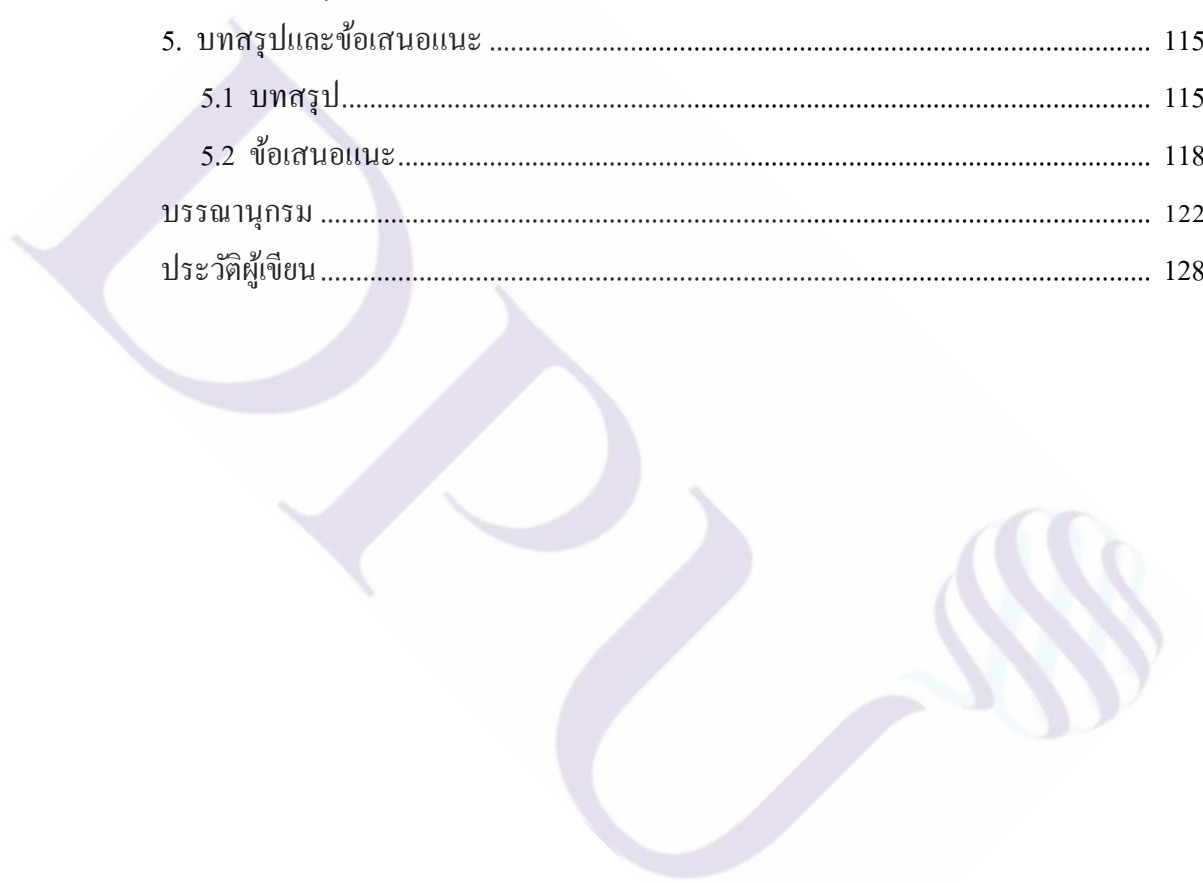

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	3
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.5 วิธีดำเนินการการศึกษา	4
1.6 ประโยชน์คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา.....	4
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก	5
2.1 หลักพื้นฐานกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	5
2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ.....	7
2.3 หลักการลงโทษทางอาญา.....	10
2.4 หลักเกณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก	13
2.5 แนวคิดการบังคับโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล	17
2.6 ปรัชญา ทฤษฎีที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด	20
2.7 กฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง.....	30
2.8 บทบาทหน้าที่กรมราชทัณฑ์	41
2.9 เจ้าพนักงานเรือนจำ	50
2.10 ความหมายของพหุวัฒนธรรมนิยม.....	58
3. กฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก	59
3.1 ประเทศไทย.....	59
3.2 ประเทศอังกฤษ.....	76
3.3 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	82
3.4 ประเทศญี่ปุ่น	87

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. วิเคราะห์บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุกประเทศไทย	92
4.1 กฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุก.....	92
4.2 หลักเกณฑ์ของการบังคับโทษจำคุก	98
4.3 การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษ	101
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	115
5.1 บทสรุป.....	115
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	118
บรรณานุกรม	122
ประวัติผู้เขียน	128

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาของอาชญากรรมได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ สืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับการเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในหลายๆประเทศ อันนำไปสู่ปัญหาทางสังคมและทำให้สถิติอาชญากรรมสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรม¹ และเครื่องชี้วัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญ ได้แก่ ประสิทธิภาพในการลงโทษและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดมีข้อบ่งชี้หลายอย่าง ซึ่งหากมิได้ปรับปรุงแก้ไขอาจส่งผลไปสู่วิกฤตสำคัญของกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ปริมาณอาชญากรรมที่เพิ่มสูงขึ้น มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ปริมาณคดีซึ่งนำมาสู่ศาลมากขึ้นและจำนวนผู้ถูกคุมขังในเรือนจำสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง²

ปัจจุบันเรือนจำและทัณฑสถานต่างๆในประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหาของความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขัง ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหาการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ต้องขัง ปัญหาการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ปัญหางบประมาณ ปัญหากำลังเจ้าหน้าที่ ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากปัจจัยต่างๆหลายประการ อาทิเช่น สภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชญากรรม ความไม่สมดุลระหว่างอัตรา การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรผู้ต้องขังกับเรือนจำและทัณฑสถาน การคุมขังผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนและพิจารณาไว้เป็นจำนวนมากโดยไม่ได้รับอนุญาตให้ประกันตัว จากความจำเป็นที่ต้องเข้าไปสู่ระบบเรือนจำทั้งที่ศาลพิพากษาแล้วหรือระหว่างการพิจารณาคดีส่งผลให้การบริหารจัดการเรือนจำเป็นไปได้โดยยาก กรมราชทัณฑ์ซึ่งสังกัดกระทรวงยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลหรือคำสั่งของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจตามกฎหมาย โดยดำเนินการตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2560 รวมทั้งกฎหมายอื่นที่

---

¹ ธีรรัตน์ สัมมา, “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ: ศึกษากรณีการลดวันต้องโทษจำคุก,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2546), น. 69.

² เพิ่งอ้าง, น. 89.

เกี่ยวข้องกับซึ่งกำหนดแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวงยุติธรรม หลักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เมื่อพิจารณาจากขอบเขตงานและอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์แล้ว จะเห็นได้ว่า นอกจากการควบคุมผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำตามคำสั่งศาลแล้ว ภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การฟื้นฟูพฤตินิสัย การสร้างฝีมือแรงงานให้กับผู้ต้องขัง เพราะเมื่อผู้ต้องขังดังกล่าวเหล่านี้ต้องกลับมาใช้ชีวิตในสังคมอีกก็จะได้มีการงานอาชีพและอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจ มิใช่เพียงแต่การเอาคนที่ถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดอาญาไปขังไว้ในอำนาจของรัฐตามกำหนดเวลาของคำพิพากษาเท่านั้น ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นกระบวนการบังคับโทษจำคุกนี้จะส่งผลร้ายต่อบุคคลซึ่งเป็นประธานของการบังคับโทษและยังส่งผลร้ายกลับคืนสู่สังคมและอาจก่อผลร้ายระยะยาวในสังคมอีกด้วย

โทษจำคุกเป็นมาตรการบังคับทางอาญาที่ตอบสนองต่อภารกิจของกฎหมายอาญา ในการคุ้มครอง สังคม และต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือ เป็นการตัดโอกาสในการกระทำความผิดซ้ำของอาชญากรและเป็นการปรับปรุงแก้ไข อีกทั้งยังเป็นการเริ่มต้นของวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกที่มุ่งไปสู่การทำให้ผู้กระทำความผิดอาญาสามารถดำรงชีวิตในอนาคตได้โดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้น เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จึงถือว่า มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะมีส่วนให้การบังคับโทษของผู้ต้องขังนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญา ขณะเดียวกันย่อมจะต้องมีบทบาทในการให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง โดยที่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งได้มีการที่แก้ไขปรับปรุงล่าสุด มีความมุ่งหมายเพื่อมุ่งเน้นการดำเนินการปรับปรุงกฎหมายราชทัณฑ์ทั้งฉบับอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานราชทัณฑ์ การพัฒนาบุคลากร เจ้าหน้าที่ โดยเน้นระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขัง การจำเนก ตลอดจนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังกลับสู่ครอบครัว สังคมและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ควบคู่กับการปกป้องสังคม โดยการเน้นควบคุมผู้กระทำความผิดที่มีพฤติการณ์เป็นภัยร้ายต่อสังคมหรืออาชญากรโดยสันดาน

จะเห็นได้ว่า บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการปฏิบัติหน้าที่นั้นมีความสำคัญที่จะส่งผลให้การพัฒนาผู้ต้องขังเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่สำหรับประเทศไทยนั้นยังไม่ได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษไว้อย่างชัดเจน มีเพียงกำหนดให้เป็นนโยบายเท่านั้น ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงสนใจที่จะศึกษาถึงบทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษ ทั้งนี้ เพื่อให้การบังคับโทษนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันเพื่อให้

ผู้ต้องขังนั้นได้รับประโยชน์ที่แท้จริงและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษา ประวัติความเป็นมา แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก
2. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ของการบังคับโทษจำคุกแก่ผู้กระทำผิดทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาถึงบทบาท ขั้นตอนการทำงาน และวิธีการดำเนินงานด้านการบังคับโทษจำคุกแก่ผู้กระทำผิดของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์
4. เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่มีต่อการบังคับโทษจำคุก
5. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ในการบังคับโทษทางอาญาถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายถึงในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยที่ต้องนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ ขณะเดียวกันในระหว่างที่ลงโทษนั้นผู้ต้องโทษจะต้องได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่รัฐอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ดังนั้นบทบาทของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการบังคับโทษให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญา อย่างไรก็ตามบทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ของประเทศไทยนั้นยังไม่มี ความชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดหลักเกณฑ์หรือแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และความรู้ความชำนาญของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการดูแล ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้ต้องโทษนั้นไม่ได้รับการปฏิบัติที่ถูกต้องตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขัง การจำแนก และการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในระหว่างที่ถูกบังคับโทษ ตลอดจนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย อีกทั้งเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ควรจะต้องมีบทบาทในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังกลับสู่ครอบครัว สังคม และไม่กระทำผิดซ้ำอีก ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อตัวผู้ต้องขังเองและเพื่อประโยชน์แก่สังคมด้วย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษารั้ครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวกับการบังคับโทษและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่น นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ของประเทศไทยให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ต้องโทษ

1.5 วิธีดำเนินการการศึกษา

การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารโดยศึกษาบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตำรา บทความในวารสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัย เอกสารต่างประเทศ โดยวิเคราะห์ เปรียบเทียบ เพื่อหาข้อสรุปที่เหมาะสม ในการนำมาปรับปรุงกฎหมายของไทยต่อไป

1.6 ประโยชน์คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก
2. ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ของการบังคับโทษจำคุกแก่ผู้กระทำผิดทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศ
3. ทำให้ทราบถึงบทบาท ขั้นตอนการทำงาน และวิธีการดำเนินงานด้านการบังคับโทษจำคุกแก่ผู้กระทำผิดของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์
4. ทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่มีต่อการบังคับโทษ
5. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก

การบังคับโทษอาญาเป็นกระบวนการที่อยู่นอกวิधिพิจารณาความอาญา คือ การบังคับโทษอาญาต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ ซึ่งกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎกระทรวงซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 นอกจากนี้ยังปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิधिพิจารณาความอาญา ในภาค 7 ว่าด้วยการอภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นโทษเบาและอภัยโทษก็เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการบังคับโทษเช่นกัน¹

2.1 หลักพื้นฐานกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่กระทบต่อเสรีภาพของประชาชน ดังนั้นการดำเนินการจะต้องมีหลักเกณฑ์และพื้นฐานที่ถูกต้อง ประกอบกับต้องปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจึงนำเสนอความเข้าใจพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรม ดังนี้

2.1.1 หลักพื้นฐานกฎหมายอาญา

“...กฎหมายทั้งปวงนั้นเราบัญญัติขึ้นเพื่อใช้เป็นปัจจัยสำหรับรักษาความยุติธรรมกล่าวโดยสรุปคือ ใช้เป็นแบบแผนแห่งความประพฤติปฏิบัติของมหาชนสถานหนึ่งกับใช้เป็นแม่บทในการพิจารณาตัดสินความประพฤติปฏิบัตินั้นๆ ให้เป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงตรงอีกสถานหนึ่งโดยที่กฎหมายเป็นแค่เครื่องมือในการรักษาความยุติธรรมดังกล่าวจึงไม่ควรที่จะถือว่ามีความสำคัญยิ่งไปกว่าความยุติธรรม หากควรจะต้องถือว่าความยุติธรรมมาก่อนกฎหมายและอยู่เหนือกฎหมาย การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีใดๆ โดยคำนึงถึงแต่ความถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้นจะไม่เป็น การเพียงพอจำต้องนึกถึงความยุติธรรมซึ่งเป็นจุดประสงค์ด้วยเสมอ...”

¹ คณิศ ฌ นคร, กฎหมายวิधिพิจารณาอาญา, (พิมพ์ครั้งที่ 8).(กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2555), น. 46.

2.1.2 ความยุติธรรม

ความยุติธรรม หมายถึง ความเที่ยงธรรมความชอบธรรมและความชอบด้วยเหตุผล²

ความยุติธรรมตามกฎหมาย (Justice according law)

กฎหมาย (Legality) ต้องมีความชอบธรรม (Legitimacy) โดยการใช้ดุลพินิจของผู้บังคับใช้กฎหมายจะเป็นการแก้ไขคุณลักษณะที่ตายตัว (Rigidity) และลดความแข็งกระด้างของกฎหมายในการบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งนี้ หากกฎหมายขัดแย้งกับความยุติธรรม ในลักษณะที่ตัวบทกฎหมายที่ถูกต้องบัญญัติขึ้นไว้อย่างไม่ยุติธรรมหรือการที่ผู้บังคับใช้กฎหมายบังคับใช้ตัวบทกฎหมายที่ยุติธรรมอย่างไม่ยุติธรรม (Misconduct) กรณีดังกล่าว การใช้ดุลพินิจจะเป็นการบรรเทาความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ซึ่งในหลักการพื้นฐานต้องยึดไว้ในหลักความยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หมายถึง การดำเนินการของหน่วยงานต่างๆ ในการบังคับใช้กฎหมายทางอาญา เช่น หน่วยงานตำรวจ หน่วยงานอัยการ หน่วยงานศาล หน่วยงานในกระทรวงยุติธรรม เพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในการปฏิบัติตามกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการวินิจฉัยชี้ขาดให้เป็นไปตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นกระบวนการชั้นสืบสวน สอบสวน พิจารณาพิพากษา การบังคับคดีหรือกระบวนการอื่นใดจะยังให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

2.1.3 ทฤษฎีความชั่ว

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยการลงโทษการกระทำผิดของบุคคลในสังคม เพราะฉะนั้นการพิจารณาถึงโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาจะต้องพิจารณาจากตัวผู้กระทำและการกระทำของบุคคลนั้น โดยต้องพิจารณาว่าสิ่งที่บุคคลนั้นกระทำไปเป็นการผิดกฎหมายหรือไม่ อันเป็นการพิจารณาทางด้านภาวะวิสัย (Objective) และถ้าหากข้อเท็จจริงได้ความว่าการกระทำของบุคคลนั้นเป็นเรื่องผิดกฎหมายแล้ว จึงจะไปพิจารณาด้านอัตวิสัย (Subjective) ว่าบุคคลนั้นกระทำโดยรู้ผิดชอบหรือไม่และตั้งใจหรือประมาทหรือไม่อย่างไร ซึ่งเรียกว่า ความชั่ว (Schuld)³

ในส่วนของเป็นการกระทำของบุคคลนี้ผู้ซึ่งมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เมื่อมีการกระทำผิดขึ้น แต่ถ้าผู้กระทำไม่อาจถูกตำหนิจากการที่ได้กระทำผิดไป ผู้นั้นก็ไม่ต้องรับโทษ เพราะขาดความชั่ว ตามหลักที่ว่า ไม่มีโทษ ถ้าไม่มีความชั่ว เช่น การกระทำผิดของเด็กอายุไม่เกิน 14 ปี ซึ่งถือว่ายังไม่มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีอันจะถูกตำหนิได้ จึงไม่ต้องรับโทษ

² พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554

³ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, “ปัญหาเจตนาในกฎหมายอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย คณະนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), น. 4-5.

สำหรับการวินิจฉัยความรับผิดชอบทางอาญา คือ การกระทำต้องครบทุกองค์ประกอบ ความผิดทั้งองค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายใน และการกระทำนั้นต้องเป็นความผิด ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และผู้กระทำต้องมีความซื่อสัตย์ใจถือว่าผู้กระทำจะต้องรับโทษทางอาญา เพราะได้กระทำครบองค์ประกอบแล้ว เห็นได้ว่า องค์ประกอบสองส่วนแรก พิจารณาได้จากกร การกระทำ ส่วนองค์ประกอบสุดท้ายต้องพิจารณาถึงตัวผู้กระทำ เกี่ยวกับการกำหนดโทษและโทษที่จะ ลงแก่ผู้กระทำ ความผิด ขึ้นอยู่กับความซื่อสัตย์ใจของผู้กระทำผิด⁴

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

เมื่อบุคคลกระทำความผิดและศาลพิพากษาให้ลงโทษการลงโทษทางอาญานั้นจะต้องมี แนวทางหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อเป็นนโยบายในการปฏิบัติ วัตถุประสงค์การลงโทษทาง อาญา มีดังนี้

2.2.1 ทฤษฎีสำคัญเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

2.2.1.1 ทฤษฎีควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)⁵

ทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมนี้เป็นทฤษฎีที่ต้องการส่งเสริมประสิทธิภาพของ กระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งควบคุมระงับและปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถจะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรมหรือจับกุมอาชญากร มาลงโทษตามกฎหมายได้นั้น ย่อมเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและ เสรีภาพของประชาชนผู้สุจริต ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีสถิติการจับกุมสูงๆเป็นหลัก เน้นประสิทธิภาพ คือ การประสบผลสำเร็จโดยการลงแรงและลงทุนน้อยที่สุด โดยการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐต้องดำเนินการด้วยความรวดเร็วและเด็ดขาด โดยการค้นหาความจริงใน กระบวนการยุติธรรมจะดำเนินการไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ ไม่หยุดชะงัก ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นการปฏิบัติงานประจำและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม มีดุลยพินิจในการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเต็มที่

⁴ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, หลักกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551), น. 42-43.

⁵ ประธาน วัฒนวาณิชย์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: ประกายพริก, 2546),

บทบาทของกระบวนการยุติธรรมในการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) ในบริบทของการป้องกันอาชญากรรมภายใต้ระบบการลงโทษ (Penal Sanction) มีเป้าหมายที่สำคัญ 2 ประการ คือ⁶

(1) การป้องกันมิให้บุคคลกระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมาย โดยเฉพาะป้องกันมิให้มีผู้กระทำความผิดครั้งแรก

(2) การลดจำนวนผู้กระทำความผิดหรือป้องกันมิให้บุคคลนั้นกระทำความผิดซ้ำอีก

2.2.1.2 ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process Model)

ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมเป็นหลักที่ตรงข้ามกับทฤษฎีควบคุมอาชญากรรม คือ ในการปฏิบัติหน้าที่ต้องยึดหลักนิติธรรม เน้นการคุ้มครองสิทธิบางอย่างของประชาชนมากกว่าการพยายามป้องกันอาชญากรรมเป็นหลัก การที่เน้นคุณภาพ คือ กระบวนการที่มีคุณภาพต้องเป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อนซับซ้อน สามารถแก้ไขจุดบกพร่องตัวเองได้และมีมาตรฐานเป็นเช่นเดียวกันทุกกรณี ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเน้นสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหลัก ซึ่งต้องมีการถ่วงดุลอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ นอกเหนือจากแนวคิดทฤษฎีทั้งสองแล้ว หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการดำเนินการยังคำนึงถึงการดำเนินงานที่มีความสัมพันธ์กับระบบงานย่อยของชุมชนหมายความว่าหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชนรวมกับระบบงานควบคุมอาชญากรรมเป็นระบบงานยุติธรรมนี้ ซึ่งก็คือให้หน่วยงานต่างๆ เหล่านั้นมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของระบบการป้องกันอาชญากรรมและการควบคุมอาชญากรรม โดยระบบงานนี้มีลักษณะสำคัญ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. การยอมรับว่า การบริหารงานยุติธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการทำหน้าที่ควบคุมสังคมของสถาบันต่างๆ ในชุมชนทั้งหมด แนวความคิดนี้ตรงข้ามกับระบบงานยุติธรรมที่ทำหน้าที่ควบคุมอาชญากรรมที่แยกตัวออกมาเป็นเอกเทศ ในแง่ที่ว่ามองเห็นว่าระบบงานควบคุมอาชญากรรมเป็นส่วนสนับสนุนการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการที่ทำโดยครอบครัว โรงเรียนสถาบันทางศาสนาและทางสังคมอื่นๆ ซึ่งเมื่อร่วมกับสถาบันทางกฎหมายต่างๆ แล้วก็จะประกอบเข้าเป็นโครงสร้างทางสังคมทั้งหมดและในฐานะเป็นระบบงานย่อย หน่วยงานยุติธรรมต่างๆ จะรวมกันกับหน่วยงานย่อยอื่นๆ ที่ควบคุมสังคมรับผิดชอบในการที่จะทำให้ทุกคนหันมาเอาใจใส่กับผลประโยชน์ของชุมชน

2. การกำหนดเป้าหมายของระบบงาน เป้าหมายของระบบงานนี้ไม่ใช่แต่เพียงการควบคุมอาชญากรรมอย่างเดียวอีกต่อไป แต่ทว่าเป็นการส่งเสริมให้ทุกคนปฏิบัติตามกฎหมาย

⁶ ประชาน วัฒนาวาณิชย์, บทบาทของกระบวนการยุติธรรมในการควบคุมอาชญากรรม, หนังสือรวมบทความในโอกาสครบรอบ 60 ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์, (กรุงเทพมหานคร: พี.เค.พรินต์ติ้งเฮาส์, 2531), น. 130.

ระบบงานนี้จะถือว่าการบังคับใช้กฎหมายเป็นหนทางสุดท้ายและใช้เฉพาะกับรูปแบบของพฤติกรรมที่ไม่อาจควบคุม โดยการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการได้ นอกจากนี้แนวความคิดของระบบนี้ยังชี้แนะว่า การบริหารงานยุติธรรมอาจเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาอาชญากรรม เมื่อมาตรการควบคุมอาชญากรรมก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้ามหรือขัดต่ออุดมการณ์ทางวัฒนธรรมของสังคม เช่น เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมประกอบอาชญากรรมเสียเอง

3. การรับรู้ขอบเขตของการใช้อำนาจบังคับตามกฎหมายและของเทคนิค ที่ใช้ในการควบคุมอาชญากรรมเป็นอีกลักษณะหนึ่งของระบบงานนี้ การบริหารงานยุติธรรมไม่อาจแก้ไขความยุ่งยากต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยพฤติกรรมเบี่ยงเบนทั้งหมดได้ในระยะยาว แนวความคิดของระบบนี้คือ พยายามใช้การควบคุมทางกฎหมายให้น้อยที่สุด ในเมื่อการควบคุมพฤติกรรมต่างๆ อย่างไม่เป็นการภายในชุมชนแสดงให้เห็นว่ามีประสิทธิภาพพอ

2.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการบังคับโทษทางอาญา

2.2.2.1 ทฤษฎีการลงโทษและทฤษฎีวิธีการเพื่อความปลอดภัย⁷

1. ทฤษฎีการลงโทษมีที่มาจากปฏิกิริยาของสังคมที่มีต่อผู้กระทำความผิด โดยเน้นไปในด้านการลงโทษ

2. การลงโทษมีวัตถุประสงค์ส่วนใหญ่เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของสังคม โดยเน้นที่การลดอาชญากรรมและการส่งเสริมให้ประชาชนเคารพปฏิบัติตามกฎหมาย

3. การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดมีที่มาจากทฤษฎีและวัตถุประสงค์ในการลงโทษและมีการพัฒนาไปจนถึงขั้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด

4. ทฤษฎีวิธีการเพื่อความปลอดภัยมีที่มาจากปฏิกิริยาของสังคมต่อผู้กระทำความผิด เช่นเดียวกันโดยเน้นไปที่การคุ้มครองสังคม

2.2.2.2 ทฤษฎีการลงโทษ

การลงโทษเป็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมสังคม เพื่อจำกัดขอบเขตความประพฤติของคนในสังคมให้รักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี และให้เกิดเสถียรภาพแก่สังคม โดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้กำกับดูแลให้สังคมอยู่ในกรอบของกฎหมาย ผู้ใดฝ่าฝืนก็จะโดนลงโทษและโทษสมัยก่อนก็คือ การทรมานร่างกายผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน ประจานหรือลดฐานะทางสังคมแก่ผู้กระทำความผิดให้เกิดความละอาย ถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ต่ำต้อยหรือถูกจำกัดสิทธิบางประการ หากผู้กระทำความผิดกระทำความผิดร้ายแรงก็ต้องถูกตัดออกจากสังคม

⁷ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2523), น.50.

การลงโทษเกิดจากปฏิกิริยาของผู้เสียหายที่จะตอบโต้กับผู้ประทุษร้ายในรูปแบบของการแก้แค้นและต่อมารัฐดำเนินการแทนผู้เสียหายเป็นการทดแทนอย่างในระบบ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน”

การลงโทษควรจะมีไปถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่สังคมในอนาคตด้วยโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของสังคมเป็นหลัก ด้วยวิธีการยับยั้ง ป้องกันและปรับปรุงผู้กระทำความผิด

การลงโทษควรจะเปลี่ยนเป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยมุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดี ยกเว้นในกรณีแก้ไขปรับปรุงไม่ได้ก็ให้กำจัดไปจากสังคม

การลงโทษควรจะเปลี่ยนเป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยมุ่งต่อการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมโดยวิธีการแก้ไข ฟื้นฟูและอื่นๆที่เหมาะสม

การลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้แค้น ทดแทน ยับยั้ง คุ้มครองสังคมและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

แบบของการลงโทษมี 4 ประการด้วยกัน คือ ลงโทษโดยการกำจัดออกไปจากสังคม ลงโทษโดยการทรมานทางกาย ลงโทษโดยการประจาน และลงโทษโดยการทำให้อายุสั้นทางการเงิน

2.3 หลักการลงโทษทางอาญา

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่จะต้องกำหนดบทบัญญัติความผิดและบทลงโทษไว้อย่างชัดเจน ในส่วนนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดการลงโทษทางอาญา

2.3.1 แนวคิดการลงโทษทางอาญา

คำนิยามของกฎหมายอาญา หมายถึง “กฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความปลอดภัยของประเทศและของเอกชนรวมทั้งรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง และบทบัญญัติของกฎหมายที่มีบทลงโทษทางอาญาเป็นกฎหมายอาญาทั้งสิ้น” ดังนั้นกฎหมายอาญาจึงมีลักษณะที่สำคัญมีความมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของสังคมส่วนรวมโดยใช้การลงโทษเป็นมาตรการสำคัญ โดยบัญญัติว่า การกระทำความผิดเป็นความผิดและกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้ที่กระทำความผิดนั้น⁸ กฎหมายอาญามีองค์ประกอบ 2 ส่วน ส่วนแรกซึ่งประกอบไปด้วยเงื่อนไขที่เป็นข้อเท็จจริงว่าการกระทำความผิดจะเป็นความผิดและส่วนที่สองเป็นบทบังคับว่าต้องรับโทษอย่างไร ดังนั้นในการพิจารณาถึงการลงโทษแก่บุคคลใดจำเป็นต้องวินิจฉัยว่าบุคคลนั้นมีความผิดทางอาญาเสียก่อนจึงจะพิจารณาถึงโทษทางอาญา

⁸ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542), น. 5-21.

2.3.2 วัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญา

การลงโทษทางอาญาได้มีวิวัฒนาการมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน แต่โบราณมนุษย์ไม่มีกฎหมายมีแต่ศีลธรรม หากมีการฝ่าฝืนระเบียบของสังคมจะใช้ระบบแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน ต่อมาจึงเกิดระบบคนกลางเพื่อทำการไกล่เกลี่ย แต่วัตถุประสงค์ของการลงโทษปัจจุบันนี้เป็นเรื่องที่ต้องการให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย เมื่อสังคมเจริญขึ้นมีความคิดว่าควรลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์อะไรและจะลงโทษอย่างไรจึงเหมาะสมต่อความยุติธรรม ในสมัยกรีก อริสโตเติล มีความคิดว่าการลงโทษจะต้องยุติธรรมได้สัดส่วนกับการกระทำความผิดและสมัยโรมันได้มีการออกกฎหมายจำกัดการลงโทษไม่ให้มากเกินไปกว่าความเสียหายที่ได้รับ เช่น กฎหมาย 12 โต๊ะ เป็นต้น⁹

2.3.2.1 การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution)

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน เป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่แพร่หลายที่สุด โดยมีมาตั้งแต่สมัยที่มนุษย์ยังเป็นสังคมป่าเถื่อน มีรูปแบบการลงโทษที่รุนแรง ในลักษณะทารุณ โหดร้ายและนิยมการลงโทษประหารชีวิตหรือกระทำการทรมาน ผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรงเป็นต้นว่า กำหนดโทษประหารชีวิตผู้ที่ลักขโมยสิ่งของหรือทรัพย์สินจากที่อยู่อาศัยของผู้อื่นหรือตามวัดวาอาราม การตัดอวัยวะ การเขี่ยนตี การทรมาน

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนี้ มีแนวความคิดซึ่งได้พัฒนามาจากหลักปรัชญาพื้นฐานที่ว่า อาชญากรรมเป็นการประทุษร้ายต่อผู้อื่น จึงสมควรที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับ การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนให้สาสมกับอาชญากรรมที่ตนได้ก่อขึ้น เพื่อเป็นการเน้นย้ำให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงผลกระทบที่ได้กระทำต่อบุคคลอื่นกล่าวคือ เมื่อบุคคลใดได้กระทำความผิดหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนก็ควรที่จะต้องได้รับผลตอบแทนในการกระทำนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สาสมแก่ผลจากการกระทำของตน ซึ่งจะเป็นการสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนโดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นนั้นได้รับผลร้ายด้วยเช่นกัน ถือเป็นการลงโทษที่ชดเชยและให้สาสมกับความผิดเพื่อให้เกิดความยุติธรรม จนเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” (An eye for an eye, a tooth for a tooth) แต่ปัจจุบันการลงโทษโดยถือหลักการแก้แค้นทดแทน ได้วิวัฒนาการไปตามแนวความคิดทางอาชญาวิทยาสมัยใหม่ คือ การลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่ชอบธรรมนั้น จะต้องเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมกับความหนักเบาแห่งการกระทำความผิดเป็นต้นว่า การกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดระหว่างความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนากับความผิดฐานฆ่าคนตายโดยประมาทที่ย่อมจะแตกต่างกัน จึงได้หลีกเลี่ยงหรือเลิก

⁹ สหชน รัตนไพจิตร, “ความประสงค์ของการลงโทษ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), น. 23.

ใช้วิธีการที่ทารุณโหดร้าย การทรมานร่างกาย และหันมาใช้โทษจำคุกแทนซึ่งจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับความหนักเบาของการกระทำความผิด

2.3.2.2 การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence)

การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งนี้ เป็นรูปแบบการลงโทษที่ได้เริ่มวิวัฒนาการในตอนปลายสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถือได้ว่าเป็นก้าวใหม่แห่งการพัฒนาระบบการลงโทษครั้งสำคัญในยุโรป เป้าหมายหลักของการลงโทษเป็นไปเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีกและเพื่อแสดงให้เห็นว่าผลของการกระทำความผิดนั้น แนวความคิดของวัตถุประสงค์การลงโทษนี้เชื่อว่า การกระทำความผิดเกิดขึ้นจากคนไม่เกรงกลัวกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีเหตุมีผล และมีเจตจำนงอิสระที่จะเลือกหรือไม่เลือกทำอะไรก็ได้ โดยเลือกทำสิ่งที่จะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์และความพึงพอใจ แต่ไม่เลือกทำสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์และเจ็บปวด ดังนั้นมนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน การกระทำความผิดจึงเกิดจากการเลือกกระทำของเขานเอง เนื่องจากเห็นว่าได้ประโยชน์มากกว่าจึงกล้าเสี่ยงที่จะกระทำความผิด การลงโทษจึงควรมีขึ้นเพื่อป้องกันการกระทำผิด โดยการทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าการกระทำผิดก่อให้เกิดความเจ็บปวดและไม่ก่อให้เกิดผลดีเลย เมื่อมนุษย์ได้รับความเจ็บปวดจากการกระทำผิดมากกว่าการได้รับความพึงพอใจแล้วเขาก็จะหลีกเลี่ยงให้กระทำความผิดอีก

2.3.2.3 การลงโทษเพื่อป้องกันสังคมหรือตัดโอกาสกระทำความผิด (Protection of Society or Incapacitation)

การลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด เป็นรูปแบบการลงโทษที่จำกัดขอบเขตการเคลื่อนไหวหรือเป็นการกระทำร้ายต่อเนื้อตัวร่างกาย เพื่อมุ่งประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถกระทำความผิดหรือประทุษร้ายต่อสังคมได้อีกต่อไป วัตถุประสงค์ของการลงโทษ เพื่อการป้องกันสังคมหรือเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดนี้ มีหลักการว่าอาชญากรรมย่อมไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะทำผิด การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิดมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายกับวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง คือ เพื่อป้องกันอาชญากรรมแต่แตกต่างกันตรงหลักการ กล่าวคือ การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งนั้น มุ่งให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นอีก ส่วนการลงโทษเพื่อการตัดโอกาสมุ่งป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ โดยการให้เขาหมดโอกาสที่จะกระทำความผิดขึ้นได้ ซึ่งวิธีการที่จะขจัดผู้กระทำความผิดอาจกระทำได้โดยการเนรเทศเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากร โดยการกักขังอาชญากรไปอยู่ที่อื่นเพื่อให้สังคมปลอดภัย การประหารชีวิต หรือการตัดอวัยวะเพื่อเป็นการตัดโอกาสผู้กระทำความผิดในการประกอบอาชญากรรม เช่น ตัดมือพวกลักขโมย ทำให้หมดโอกาสลักขโมยอีกต่อไป การลงตราประทับหรือ

ประจําผู้กระทำความผิด รวมตลอดถึงการลงโทษจำคุกเพื่อกีดกันควบคุมผู้กระทำความผิดให้ออกจากสังคมตลอดระยะเวลาต่างๆต่อผู้กระทำความผิดติดนิสัย (Habitual Criminal) และผู้กระทำความผิดโรคจิตเรื้อรัง (Mentally Deficient Offenders) ซึ่งทั้งสองประการนี้ เป็นมาตรการที่นิยมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในสหรัฐอเมริกา ยุโรป ออสเตรเลีย หรือระบบการราชทัณฑ์ก้าวหน้าในนานาอารยประเทศ มักจะนิยมใช้ทัณฑสถานป้องกันสังคม (Preventive Detention) ดำเนินการควบคุมและบำบัดรักษาผู้กระทำความผิด “ในระบบปฏิบัติทวี” (A Dual-track System) โดยในขั้นตอนแรกจะดำเนินการส่งตัวผู้กระทำความผิดไปควบคุม และลงโทษในเรือนจำทั่วไปก่อน หลังจากนั้นหากปรากฏว่าผู้กระทำความผิดได้ประพฤติตนดีขึ้นแล้วก็จะถูกส่งตัวไปควบคุม ณ ทัณฑสถานป้องกันสังคม ซึ่งมีมาตรการปฏิบัติเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดกลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดีได้เร็วยิ่งขึ้นต่อไป

2.3.2.4 การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation)

แนวความคิดที่เกี่ยวกับการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเป็นแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับเจตจำนงกำหนด กล่าวคือ การกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆ มนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระใช้เหตุผลในการเลือก แต่มนุษย์ถูกกดดันหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ อย่างเช่น ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ และอาจจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำความผิดเป็นหลัก แต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดและแก้ไขไปที่สาเหตุนั้น การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด จึงเป็นการลงโทษที่เน้นตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการกระทำผิดเพื่อหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข ทั้งนี้เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขผู้กระทำความผิด

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนี้จึงเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัว ให้โอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตัวโดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของผู้กระทำความผิด

2.4 หลักเกณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก

การบังคับโทษจำคุกนั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำเป็นอย่างมาก เพราะต้องมีความเป็นอยู่ที่ใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

2.4.1 หลักเกณฑ์ตามกฎหมาย

การลงโทษอย่างมีเหตุผลที่เป็นภาวะวิสัย ย่อมไม่ลงโทษเพียงเนื่องจากว่าได้มีการกระทำผิดขึ้นเท่านั้นเพราะสิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจแก้ไขให้กลับเป็นดังเดิมได้ แต่การลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคตหรือการมองไปข้างหน้า เพื่อให้ทั้งผู้ที่กระทำผิดเองและผู้ที่รู้เห็นว่าผู้กระทำ ความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีกเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยสรุปมีหลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับโทษที่ต้องนำมาใช้ดังนี้¹⁰

1) หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ กล่าวคือรัฐจะต้องพยายามบริหารจัดการต่างๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำมีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งภายนอกคุกและภายในคุกต้องใกล้เคียงกัน มิฉะนั้นจะทำให้ผู้ได้รับโทษจำคุกเสียบุคลิกภาพหรือวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอก ทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้เป็นการทำลายวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติของมนุษย์

2) การหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ หมายความว่า มาตรการหรือกลไกต่างๆ ในการลงโทษและบังคับโทษต้องหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ อันเป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ เช่น การไม่ให้เกิดวัฒนธรรมคุกโดยไม่จำเป็นที่จะเป็นผลมาลายพฤติกรรมของผู้ต้องขัง การตัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกคุก การลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้ายภายในเรือนจำ เป็นต้น เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าคุณค่าหรือต่ำกว่าคนอื่นทั่วไป เช่น การเรียกชื่อหรือการใช้สรรพนามต่างๆ ในการเรียกผู้ต้องขัง เป็นต้น

3) พยายามที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคนๆ นั้น กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดถูกคุมขังในเรือนจำ ย่อมเสื่อมเสียฐานะและชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไป ทำให้โอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีลดน้อยลง ประกอบกับในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกครั้งแรกหรือความผิดเล็กๆ น้อยๆ ผู้กระทำความผิดจะต้องมาอยู่ปะปนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพ ซึ่งมีอิทธิพลที่สามารถครอบงำบุคคลอื่นได้ง่าย เพราะคนเราย่อมซึมซับความเลวได้ง่ายกว่าสิ่งที่ดีๆ ทำให้ผู้ที่จะกลับตัวได้หมดโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วเป็นพฤติกรรมที่ดี อันเป็นสิ่งที่คนในสังคมส่วนใหญ่พึงประสงค์ไม่ได้

4) การปล่อยตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่ลงโทษจำคุก โดยพยายามใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษหรือพยายามใช้โทษปรับเป็นหลัก ในการเลี้ยงไม่ใช้โทษจำคุกโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะโทษจำคุกระยะสั้น

¹⁰ ฌูเลีย จรรยาชัยเลิศ, “หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง: กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต,”

5) การปล่อยตัวก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนดซึ่งเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานในส่วนราชทัณฑ์ที่จะพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องโทษก่อนครบกำหนด หากเห็นว่าความเหมาะสมในอันที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมของผู้นั้นจะเสื่อมทรามลง หากจำคุกอยู่ในเรือนจำต่อไปและการปล่อยตัวผู้นั้นออกมาจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

6) การแยกประเภทนักโทษ เช่น แยกนักโทษโดยพิจารณาจากอายุ แยกผู้ที่กระทำความผิดครั้งแรกออกจากพวกที่กระทำผิดมาแล้วหลายครั้ง เป็นต้น

7) หลักการคืนคนดีสู่สังคม การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก สร้างความรู้สึกดีชอบชั่วดี ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องโทษให้ได้

การบังคับโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติรูปธรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยและพฤติกรรมได้ จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิดและการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพเพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคน ซึ่งการบำบัดปรับปรุงแก้ไขนี้นักโทษแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน แต่จะต้องมีวิธีการวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนการบังคับโทษเป็นรายๆ ไปอันจะส่งผลสุดท้ายให้เกิด คือ เมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

2.4.2 แนวความคิดการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด

กฎหมายบังคับโทษจำคุกที่ดี จะต้องมึคุณลักษณะที่เป็นไปเช่นเดียวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีด้วย เพราะการบังคับโทษเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล่าวคือ ต้องมีความ “เป็นเสรีนิยม” มีความ “เป็นประชาธิปไตย” และต้อง “กระทำเพื่อสังคม” กล่าวคือ ความเป็น “เสรีนิยม” นั้นจะต้องยกระดับผู้ต้องโทษให้เป็น “ประชาชน” ของการบังคับโทษ มีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้ต้องโทษ¹¹

ในความเป็น “ประชาธิปไตย” นั้น ต้องให้ความเสมอภาค อยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ ความยินยอมและความร่วมมือระหว่างกันทุกฝ่าย

ในความ “โปร่งใส” กล่าวคือ มีความเป็นภาวะวิสัยในทุกขั้นตอนและสามารถตรวจสอบได้จากการตรวจสอบทั้งภายในและภายนอกองค์กรและจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเสมอ ประกอบกับเนื้อหาของกฎหมายและการดำเนินการบังคับโทษจะต้องไม่นำไปสู่การทำลายลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลหรือวัฒนธรรมเดิมในการดำรงชีวิตของผู้ต้องโทษจำคุก ตามหลักที่ว่า

¹¹ ทวีศักดิ์ รอดโพคา, “สิทธิ เสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), น. 78.

“ภายในเรือนจำกับภายนอกเรือนจำต้องไม่แตกต่างกันมาก” ต้องทำให้เกิดความแตกต่างกันให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้และกฎหมายต้องไม่กำหนดให้กระบวนการบังคับโทษไปทำลายความเป็นมนุษย์หรือลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น การทรมานด้วยวิธีทารุณโหดร้ายทางร่างกายและจิตใจ การกระทำทางกายหรือด้วยวาจาอันเป็นการลดฐานะของบุคคล ภาคสังคมต้องมีโอกาสเข้าไปมีบทบาทเข้าร่วมมือด้วยในการจัดการบังคับโทษ ภายใต้การนำของภาครัฐตั้งแต่ในเรือนจำจนถึงภายหลังการปล่อยตัวสู่สังคม ในลักษณะที่ทำให้กำแพงเรือนจำไม่สามารถกีดกันผู้ต้องขังกับสังคมภายนอกออกจากกันได้หรือทำให้มีความรู้สึกของสังคมและผู้ต้องโทษเหมือนกับว่าอยู่กันคนละอาณาจักรหรือคนละโลกกัน

โทษจำคุกตลอดชีวิต หากพิจารณาวัตถุประสงค์ของบทบัญญัติตามกฎหมายอาญา สารบัญญัติจะเห็นว่า การที่ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการเลือกลงโทษจำคุกตลอดชีวิตได้ ก็หมายความว่า หากศาลเลือกใช้โทษชนิดและประเภทนี้แล้วในการพิจารณาพิพากษาต้องการความเด็ดขาดในการตัดโอกาสการกระทำความผิดของบุคคลนั้นอย่างถาวร กล่าวคือ แยกบุคคลดังกล่าวออกจากสังคมตลอดไปซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษใน “การตัดโอกาสการกระทำผิด” อย่างเด็ดขาด

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อธิบายเรื่องนี้ไว้ว่า “โทษจำคุกตลอดชีวิต” เป็นโทษที่เป็นการตัดขาดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม เพื่อความปลอดภัยของประชาชนส่วนรวม แม้ว่าโอกาสการพ้นโทษของผู้กระทำความผิดจะมีอยู่ก็ตาม ในประเทศที่มีการยกเลิกโทษประหารชีวิต เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โทษจำคุกตลอดชีวิตถือว่าเป็นโทษที่ทดแทนโทษประหารชีวิตที่เดียว” การลงโทษจำคุกตลอดชีวิตกับกรณีไม่ขัดต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อธิบายไว้ว่า “การจำคุกผู้กระทำความผิดจนตลอดชีวิตไม่ขัดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้ว่าการจำคุกผู้กระทำความผิดเป็นเวลานานนั้นจะกระทบต่อบุคลิกภาพของบุคคลอย่างร้ายแรงได้ก็ตาม แต่การลงโทษผู้กระทำความผิดให้จำคุกโดยมีกำหนดเวลา ก็อาจมีผลกระทบต่อบุคลิกภาพของผู้กระทำความผิดได้เช่นเดียวกันกับการลงโทษจำคุกตลอดชีวิต เมื่อการจำคุกผู้กระทำความผิดจนตลอดชีวิตไม่ขัดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังกล่าวมาแล้วโทษจำคุกตลอดชีวิตจึงไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ”

“โทษจำคุกตลอดชีวิต” เป็นโทษสถานหนึ่งที่ศาลจะใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดได้ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดโทษไว้ในความผิดฐานนั้นๆ เท่านั้นและอาจเป็นโทษทางเลือกที่ศาลอาจใช้ดุลพินิจได้ตามความเหมาะสม

2.5 แนวคิดการบังคับโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล

การลงโทษตามหลักการนี้จะต้องมีการกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิด (Punishment to Fit the Criminal) การลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิด มีแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การที่มนุษย์แต่ละคนกระทำผิดนั้น ย่อมเนื่องมาจากบุคลิกลักษณะอุปนิสัยของผู้กระทำผิดและพฤติการณ์ภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้กระทำผิด ซึ่งอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลในการที่จะกระทำความผิด ฉะนั้นบุคคลจึงต้องปรับบุคลิกลักษณะของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ เพราะบุคลิกลักษณะกับสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา แต่บุคคลแต่ละคนย่อมไม่สามารถปรับตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสภาวการณ์ (Situation) ต่างๆ ได้เหมือนเพราะบุคคลแต่ละคนต่างมีบุคลิกลักษณะหรือส่วนประกอบเข้าเป็นบุคลิกลักษณะแตกต่างกันไป ดังนั้นแบบแผนแห่งความประพฤติของบุคคล (Pattern of Behavior) ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งอาจเป็นไปได้ในทางเข้ากับสังคมและเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม นักจิตวิทยาเชื่อว่าลักษณะของความประพฤติอันเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมมีปรากฏอยู่ในตัวบุคคลทุกคน ซึ่งหมายความว่าบุคคลทุกคนมีความเอนเอียงไปทางประกอบอาชญากรรม (Tendency Towards Crime) ด้วยกันทั้งสิ้น¹²

การลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำผิดเป็นรายบุคคลตามแนวคิดที่ว่า “ในการกำหนดโทษและการพิจารณาความหนักเบาของการลงโทษขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่จำเป็นต้องใช้ในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงผู้กระทำผิด ไม่ใช่ความหนักเบาของการกระทำผิด ฉะนั้นจึงต้องลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคลผู้กระทำผิดว่าเขาควรได้รับการแก้ไขอย่างไร”

การปรับใช้โทษให้เหมาะสมกับนักโทษแต่ละคน หมายถึง การที่ศาลหรือองค์กรอื่น (ราชทัณฑ์) ที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลนักโทษปรับใช้โทษให้เหมาะสมกับนักโทษแต่ละคนเพื่อส่งเสริมการฟื้นฟูปรับปรุงแก้ไขและเพื่อให้ผู้กระทำความผิดพร้อมที่จะกลับสู่สังคมอย่างไม่มีปัญหา ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว การคำนึงถึงลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำความผิดอาญานั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วง คือ¹³

ช่วงแรก คือ ก่อนการพิพากษาโดยศาลจะเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดโทษและระยะเวลาในการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับจำเลยโดยการพิจารณาถึงความหนักเบาของความผิดที่จำเลยได้กระทำเหตุบรรเทาโทษต่างๆ และลักษณะส่วนตัวของจำเลย

¹² ชาย เสวีกุล, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), น. 294.

¹³ อภิชาติ คำรงสันติสุข, “แผนบังคับโทษจำคุกรายบุคคล,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2556), น. 26.

ช่วงที่สอง คือ ระหว่างการลงโทษ การลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล ระหว่างที่นักโทษต้องรับโทษอยู่ในเรือนจำ การปรับใช้โทษให้เหมาะสมกับนักโทษแต่ละคนได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวาง เพื่อวัตถุประสงค์ในการฟื้นฟูและปรับปรุงแก้ไขให้จำเลยพร้อมที่จะกลับเข้าใช้ชีวิตในสังคมต่อไป

ปัจจุบันวัตถุประสงค์ในการลงโทษได้เปลี่ยนไปในทิศทางการมุ่งเน้นการฟื้นฟูแก้ไขตัวนักโทษ พร้อมทั้งพยายามทำให้นักโทษกลับคืนสู่สังคม การลงโทษจำคุกจึงไม่ได้มีเพียงเพื่อการกักขังแต่การกระทำผิดหรือเพิกเฉยเพื่อการกักขังผู้ร้ายออกจากสังคมเท่านั้น แต่การจำคุกนั้นยังหมายถึงการเปิดโอกาสให้นักโทษได้รับการฟื้นฟูและเตรียมพร้อมกลับเข้าสังคมโดยที่ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน

2.5.1 ความมุ่งหมายของการลงโทษ

ความมุ่งหมายของการลงโทษ คือ การลงโทษนั้นจะต้องเป็นการลงโทษโดยคำนึงถึงธรรมชาติของผู้กระทำผิดหรืออาชญากรเป็นสำคัญ มิใช่ลงโทษโดยคำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นสำคัญ และการลงโทษที่ชอบด้วยกฎหมายจะต้องเป็นการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดและทำให้ผู้กระทำผิดรวมทั้งผู้บริสุทธิ์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุขและเป็นการลงโทษในการกระทำที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด เพราะเป้าหมายสุดท้ายของการลงโทษ คือ ความเสมอภาคกันในกฎหมาย ฉะนั้นการกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีการปรับปรุงวัตถุประสงค์ในการลงโทษโดยกำหนดให้กฎหมายมีความยืดหยุ่น

ดังนั้นการดัดแปลงการลงโทษบุคคลให้มีความเหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำผิดจึงมีความสำคัญต่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดและเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ปัจจุบันได้เรียกหลักการลงโทษดังกล่าวนี้ว่า “หลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคล”¹⁴

2.5.2 ประเภทของการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล

การลงโทษเป็นไปอย่างเหมาะสมย่อมต้องมีการจำแนกประเภทของการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล ได้แก่

2.5.2.1 การลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคลโดยใช้ระบบของกฎหมาย

การลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคลตามระบบนี้ เป็นการนำบทบัญญัติของกฎหมายมาเป็นกรอบให้มีการลงโทษให้เกิดความเหมาะสมกับผู้กระทำผิด โดยบทบัญญัติของกฎหมายจะมีการบัญญัติอย่างชัดเจนแน่นอนในเรื่องพื้นฐานทั่วไป และผู้พิพากษาจะเป็นผู้มีหน้าที่นำหลักการลงโทษที่เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำผิดมาใช้ในการพิพากษาคดี โดยคำนึงถึง

¹⁴ เห่งอ้าง, น. 29.

องค์ประกอบที่แตกต่างกันในแต่ละคดี และกฎหมายเองก็เป็นแบบของการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล โดยการใช้ระบบอำนาจตุลาการ

2.5.2.2 การลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคลโดยใช้ระบบของอำนาจตุลาการ

การลงโทษให้เหมาะสมตามระบบนี้ผู้พิพากษาจะเผชิญหน้ากับตัวอาชญากรหรือผู้กระทำผิดและการกระทำผิดของเขาเป็นสำคัญ ซึ่งผู้พิพากษาควรยอมรับการลงโทษที่เป็น การปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นคนดี เพื่อให้ผู้กระทำสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ ซึ่งการลงโทษอันเป็นการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดจะกระทำได้อีกต่อเมื่อผู้พิพากษามีข้อเท็จจริงต่างๆเกี่ยวกับผู้กระทำผิดอย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นประวัติครอบครัวและภูมิหลังทางสังคม สภาพร่างกายและภาวะแห่งจิตใจ โดยข้อมูลที่ได้มานั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่ครบถ้วนถูกต้อง และปราศจากการบิดเบือน จึงจะทำให้การกำหนดโทษของศาลเป็นไปอย่างเหมาะสมและสามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดได้ และสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่สังคมได้อย่างแท้จริง

2.5.2.3 การลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคลโดยระบบการบริหารเรือนจำ

การลงโทษให้เหมาะสมตามระบบนี้ เป็นการลงโทษที่มีลักษณะเป็นการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำโดยมีการฝึกหัดอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังซึ่งการฝึกหัดอาชีพนี้จะกระทำโดยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ กระบวนการลงโทษตามระบบนี้จะกระทำภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษากำหนดโทษจำเลยแล้ว

หลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคล โดยใช้ระบบการบริหารเรือนจำจำแนกได้ ดังนี้

1. การแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยการบริการเรือนจำ

หลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคลโดยระบบการบริหารเรือนจำจะนำมาใช้กับผู้กระทำผิดในระหว่างที่ต้องโทษอยู่ในเรือนจำ โดยในระหว่างที่ผู้กระทำผิดรับโทษอยู่นั้นจะมีการนำมาตรการในการแก้ไขจิตใจนิสัยและปรับปรุงความประพฤติของผู้กระทำผิดมาใช้บังคับกับผู้กระทำผิดภายในระยะเวลาที่ได้รับโทษ โดยระยะเวลาที่กำหนดไว้ในคำพิพากษานั้นจะไม่สามารถคาดหมายล่วงหน้าได้ว่า จะต้องใช้เวลาในการปรับปรุงและบำบัดแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดเป็นเวลานานเท่าใด

2. หลักการกำหนดโทษโดยไม่มีระยะเวลาสิ้นสุด

ระบบของการกำหนดโทษโดยไม่มีกำหนดวันพ้นโทษ เกิดขึ้นจากการที่ผู้พิพากษาไม่สามารถกำหนดล่วงหน้าเกี่ยวกับระยะเวลาการรับโทษที่แน่นอนตายตัวในคำพิพากษาได้ จึงทำให้การกำหนดโดยดังกล่าวถูกเรียกว่า “ระบบของการกำหนดโทษโดยไม่มีระยะเวลาสิ้นสุด”

และบทบัญญัติของกฎหมายได้ให้อำนาจในการนำหลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคล มาใช้ใน 2 ส่วน คือ

ในส่วนของผู้พิพากษาที่กำหนดให้อำนาจผู้พิพากษาในการกำหนดโดยเพื่อบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด

ในการของการบริหาร ที่กำหนดให้หน่วยงานราชทัณฑ์เป็นผู้นำหลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคลไปปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิด

3. องค์ประกอบในเรื่องบุคลิกลักษณะและศาสนาในการเปลี่ยนนิสัยของผู้กระทำผิด

ศาสนาถือเป็นองค์ประกอบหนึ่ง ที่จะต้องนำมาพิจารณาในการแก้ไขปรับปรุงอุปนิสัย และพฤติกรรมของผู้กระทำผิด ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาสนาถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการบำบัดแก้ไขผู้กระทำผิด เพราะศาสนาจะเป็นตัวกระตุ้นผู้กระทำผิดให้เกิดความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขตนเองจากภายใน ทำให้สามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของตนเองได้ในที่สุด

บุคลิกภาพลักษณะของบุคคลนั้นเป็นปัจจัยที่นำมาใช้ประกอบในการกำหนดโทษของศาลให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดร่วมกับมาตรการทางสังคมอื่นๆ เพื่อให้การปรับปรุงแก้ไขประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันสังคมมิให้ผู้กระทำกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกและเพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตอีกด้วย

2.6 ปรัชญา ทฤษฎีที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด¹⁵

ปัจจุบันทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่จำเป็นทฤษฎีหนึ่ง ศาสตราจารย์เอเลน กล่าวว่า วิธีการหลายที่จะนำมาใช้ปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษนี้จะต้องมีสภาพเป็นตัวบำบัด ตัดโอกาส หรือจำกัดความสามารถในการกระทำผิด วิธีการเหล่านี้จะต้องเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องโทษเพื่อความสุข ความพึงพอใจของผู้นั้นและเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากรรมอันจะพึงมีขึ้นและกฎหมายอาญามีเงื่อนไขในการกำหนดโทษอยู่ 2 ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นเงื่อนไขตามทฤษฎีแก้แค้นและประเภทที่ 2 เป็นเงื่อนไขที่ว่าด้วยการแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี โดยบำบัด ตัดโอกาสหรือจำกัดความสามารถในการกระทำผิด

การลงโทษเพื่อแก้ไข ฟื้นฟูการกระทำความผิด เป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัว จึงเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการกระทำความผิด เช่น ความสามารถของผู้กระทำความผิดที่จะกลับตัว การให้ผู้กระทำความผิดทดลองกลับเข้าสู่สังคม ถ้าเป็นการกระทำความผิดโดยพลั้งพลาดไม่ได้กระทำความผิดร้ายแรงหรือมีความโหดร้ายก็ใช้มาตรการเลี้ยงโทษจำคุก เช่น การรอกการลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ

¹⁵ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น. 85.

การแก้ไขผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่ยังมีอุปสรรคหลายประการ คือ

- (1) ผู้กระทำความผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว โดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลามาเป็นเวลานาน
- (2) ขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้มีการปฏิบัติที่ดีกว่าคนทั่วไป
- (3) การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ทำผิดครั้งแรก

(4) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด สามารถทำได้ในขณะที่อยู่ในเรือนจำเท่านั้น

(5) ผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีมลทิน เมื่อกลับเข้าสังคมมักจะไม่ได้รับการยอมรับ

ดังนั้นการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและยุติธรรมควรให้การศึกษ การนันทนาการ การหางาน และการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง การสร้างสังคมที่เป็นธรรมยังยอมรับในหลักการให้ความช่วยเหลือและการสงเคราะห์แก่ผู้ใหญ่และประเด็นที่กระทำผิด¹⁶ ดังนั้นจึงเกิดการปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดขึ้นเป็นครั้งที่ 2 โดยทฤษฎีจิตวิทยาของซิกมันด์ ฟรอยด์ เสนอว่าอาชญากรรมไม่ใช่การกระทำโดยเจตนาฝ่าฝืนบรรทัดฐานของสังคมเสมอไป แต่อาจเป็นปฏิกิริยาสนองตอบโดยไร้สำนึกต่อปัญหา ส่วนบุคคลผู้กระทำความผิดอาจเป็นคนเจ็บป่วยมากกว่าจะเป็นคนชั่วร้าย การฝ่าฝืนกฎหมายน่าจะเป็นการเจ็บป่วยมากกว่าการเจตนากระทำความผิดอย่างแท้จริง

แนวคิดต่างๆ ส่วนใหญ่เชื่อว่าอาชญากรรมมิใช่เป็นการกระทำโดยเจตนา การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ควรเน้นที่การแก้ไข ฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษและต้องการผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาชีพเฉพาะทางมาแก้ไขปัญหาดังกล่าว การที่เน้นที่การแก้ไข ฟื้นฟูก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 2 ประการ คือ ศาลมีคำพิพากษาไม่แน่นอนตายตัวและการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างบุคคลต่างๆ ที่จะต้องการตัดสินใจเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดก่อนการปฏิรูปครั้งที่ 2 นี้ศาลเป็นผู้กำหนดโทษตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ถ้าศาลจะลงโทษจำคุกศาลก็จะกำหนดระยะเวลาจำคุกไว้ตายตัวแน่นอน แต่เมื่อมีการปฏิรูป การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเปลี่ยนไป กฎหมายยอมให้ศาลรอการกำหนดโทษได้ จนกว่าจะมีการทำรายงานประมวลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยพร้อมทั้งความเห็นและข้อเสนอแนะต่อศาล พนักงานคุมประพฤติ จิตแพทย์และคนอื่นๆ จึงเป็นที่ปรึกษาของศาล

2.6.1 ปรัชญาการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

¹⁶ จูฮาร์ตัน เอื้ออำนวย, ยุติธรรมชุมชน : การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย), น.98.

ปรัชญาของการแก้ไขฟื้นฟู เพื่อลดอาชญากรรมในอนาคตนานเชล (Marc Ancel) มีวิวัฒนาการมาจากความคิดมากมายหลายอย่างที่มียุ่ การลงโทษเพื่อเป็นการลงโทษความคิด ประการหนึ่งก็คือว่า การคุมครองสังคมจากอาชญากรจำเป็นต้องมีการกระทำที่นอกเหนือไปจากการทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกในความผิด อีกความคิดหนึ่งเสนอว่า การลดพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายของอาชญากรเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและอาจทำได้โดยให้การศึกษาเสียใหม่ ประการสุดท้ายความคิดในทางมนุษยธรรมก่อให้เกิดแนวความคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอย่างมีมนุษยธรรม การลงโทษทางทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนี้ถือเป็นหลักการปรับใช้โทษให้เหมาะสมเฉพาะตัว

อย่างไรก็ดี โดยแท้จริงแล้วปรัชญาที่มุ่งต่อการแก้ไข ฟื้นฟูนี้เป็นปรัชญาของนักอาชญาวิทยา สำนักโปซิทิฟ ซึ่งเป็นสำนักที่ศึกษาอาชญากรโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่มีซีซาร์ ลอมโบโรโซ (Cesare Lombroso, 1836-1909) เป็นผู้นำตามแนวความคิดของสำนักนี้ การศึกษาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เท่านั้นจะทำให้สามารถค้นพบว่าสาเหตุของอาชญากรรมได้ หลักการแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดของสำนักนี้เป็นหลักการที่มีพื้นฐานมาจากการศึกษาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ การวิเคราะห์ผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลจะช่วยให้กำหนดได้ว่า ผู้กระทำความผิดคนนั้นกระทำ ความผิดด้วยสาเหตุอะไรและแก้ไขที่สาเหตุนั้น เนื่องจากสำนักนี้เกิดขึ้นเมื่อวิทยาศาสตร์ชีวภาพมีอิทธิพลต่อผู้มีการศึกษาในสมัยนั้น สำนัก Positive จึงอาศัยวิธีการและกระบวนการทางการแพทย์ในการแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและเมื่อวิชาการทางการแพทย์ได้แยกออกเป็นสาขาเฉพาะต่างๆ เพื่อบำบัดรักษาเฉพาะ โรค การแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และผู้ที่มีปัญหาทางสังคมอื่นๆก็มีแนวโน้มที่จะแยกออกเป็นเฉพาะสาขาด้วย อย่างไรก็ตามปรัชญาที่มุ่งต่อการแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำความผิด วิธีการแก้ไขแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

2.6.1.1 การแก้ไขเป็นรายบุคคล

วัตถุประสงค์ของการแก้ไขเป็นรายบุคคลก็คือ การทำให้ผู้รับการแก้ไข รับเอาการควบคุมต่างๆของสังคม เพื่อนำไปเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ ความเชื่อหรือแรงจูงใจต่างๆ เพื่อว่าผู้รับการแก้ไขจะละเว้นจากการประกอบอาชญากรรมโดยสมัครใจ พฤติกรรมของคนเกิดขึ้นจากการสนองตอบต่อสิ่งเร้าทางสิ่งแวดล้อมหรือภายในตนเอง ซึ่งทั้งสิ่งเร้าและการสนองตอบต่อ สิ่งเร้านี้ เชื่อกันว่าอาจควบคุมโรคต่างๆ การแก้ไขเป็นรายบุคคลนี้ใช้กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบหนึ่งต่อหนึ่ง เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างลูกศิษย์กับครู หรือระหว่างนักจิตวิทยาคลินิกกับคนไข้ที่กำลังอยู่ในระหว่างการวิเคราะห์หาสาเหตุ ความสัมพันธ์แบบหนึ่งต่อหนึ่งที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับผู้กระทำความผิดในชุมชนหรือในทัณฑสถานบำบัด และเชื่อกันว่า

ผู้กระทำความผิดได้เตรียมพร้อมที่จะยอมรับเอาบริการต่างๆจากผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาไปจนถึงกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู

วิธีการแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคลที่สำคัญ ได้แก่ วิธีการให้คำปรึกษาแนะนำทางจิต วิธีการให้คำปรึกษาแนะนำแบบนี้มีอยู่มากมายหลายอย่างที่ใช่ โดยผู้เชี่ยวชาญอื่นๆ นอกเหนือไปจากนักจิตวิทยาและจิตแพทย์ เช่น ครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำทางจิตในโรงเรียน เพราะเหตุว่าโรงเรียนจะต้องแก้ไขปัญหามากมายหลายชนิด เช่น อุบัติเหตุบนท้องถนน ครอบครัวยแตกแยก ความผิดปกติทางเพศและความผิดปกติทางสมอง เป็นต้น หรือการอบรมศีลธรรมตามแนวทางของพุทธศาสนาเป็นวิธีการที่สำคัญในการอบรมจิตใจผู้ต้องโทษทั้งที่เป็นเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้ใหญ่ ในสถานฝึกอบรมและเรือนจำต่างๆ ในประเทศไทย หรือการจัดให้มีการละเล่นเพื่อความบันเทิง เช่น การกีฬาที่เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นวิธีการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดได้อีกอย่างหนึ่ง

สำหรับวิธีการให้คำปรึกษาแนะนำทางจิตที่ใช่โดยนักจิตวิทยาและจิตแพทย์ เน้นความสามารถของผู้แก้ไขในการที่จะแก้ไขปัญหาของผู้รับการแก้ไข ซึ่งก็มีอยู่มากมายหลายวิธีการ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับบทบาทของผู้แก้ไข บทบาทของผู้รับการแก้ไขและลักษณะของความสัมพันธ์ที่ประสงค์จะให้มีขึ้นระหว่างผู้แก้ไขกับผู้รับการแก้ไข สำหรับบทบาทของผู้แก้ไขจากรายงานของผู้เชี่ยวชาญหลายคนมีทั้งที่ชัดเจนและไม่ชัดเจน มีทั้งให้ความอบอุ่นใจและการไม่ให้ความอบอุ่นใจแก่ผู้รับการแก้ไข มีทั้งให้ผู้รับการแก้ไขระลึกถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวเองในอดีตและให้ผู้รับการแก้ไขค้นหาทางแก้ไขปัญหาในปัจจุบันและการเน้นให้ผู้รับการแก้ไขเกิดสติปัญญามองเห็นปัญหาของเขาได้ นอกจากนี้ก็ยังมีวิธีการสนับสนุนที่จะช่วยเหลือผู้รับการแก้ไขด้วยวิธีการชักจูงใจ ให้คำแนะนำ ให้ผ่อนคลายความตึงเครียดและให้ความมั่นใจ วิธีการแก้ไขเหล่านี้มุ่งที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพของผู้รับการแก้ไขอย่างถาวร

2.6.1.2 การแก้ไขแบบกลุ่ม

นักทฤษฎีที่เกี่ยวกับวิธีการแก้ไขแบบกลุ่ม มองปัญหาอาชญากรรมว่าเป็นเรื่องที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่ม การที่บุคคลจะประกอบอาชญากรรมไม่ใช่สืบเนื่องมาจาก โครงสร้างทางบุคลิกภาพแต่อย่างเดียว แต่เป็นผลของการที่บุคคลผูกพันอยู่กับกลุ่มต่างๆ ที่มีทัศนคติ ความเชื่อและคุณค่าเกี่ยวกับอาชญากรรมด้วยเป็นที่ยอมรับกันว่าบุคลิกภาพของคน โดยทั่วไปได้มาจากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละสังคม ในทำนองเดียวกันกลุ่มก็มีส่วนสร้างลักษณะอุปนิสัยให้แก่สมาชิกในกลุ่มไม่น้อย เช่น ในเรื่องการแสดงออกในทางก้าวร้าวหรือในการให้ความร่วมมืออาชญากรรมก็อาจเกิดขึ้นได้ เมื่อบุคคลได้รับความพอใจจากการเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่มที่มุ่ง

ไปในทางนั้นและในทำนองเดียวกันอิทธิพลของกลุ่มก็อาจชักจูงบุคคลให้ออกห่างจากการประกอบ
อาชญากรรมได้ด้วยเช่นกัน

2.6.2 ทฤษฎีที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

การสร้างสังคมที่เป็นธรรมและยุติธรรมควรให้การศึกษ การนันทนาการ การหางาน
การสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง การสร้างสังคมที่เป็นธรรมยอมรับในหลักการให้ความช่วยเหลือ
การสงเคราะห์แก่ผู้ใหญ่และประเด็นที่กระทำผิด ดังนั้น จึงเกิดการปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำ
ความผิดขึ้นเป็นครั้งที่ 2 โดยทฤษฎีจิตวิทยาของซิกมันด์ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เสนอว่า
อาชญากรรมไม่ใช่การกระทำโดยเจตนาฝ่าฝืนบรรทัดฐานของสังคมเสมอไป แต่อาจเป็นปฏิกิริยา
สนองตอบโดยไร้สำนึกต่อปัญหาส่วนบุคคล ผู้กระทำความผิดอาจเป็นคนเจ็บป่วยมากกว่าจะเป็น
คนชั่วร้าย การฝ่าฝืนกฎหมายน่าจะเป็นการเจ็บป่วยมากกว่าการเจตนากระทำความผิดอย่างแท้จริง

แนวคิดต่างๆส่วนใหญ่เชื่อว่าอาชญากรรมมิใช่เป็นการกระทำโดยเจตนา การปฏิบัติต่อ
ผู้กระทำผิด ควรเน้นที่การแก้ไข ฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษและต้องการผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาชีพเฉพาะ
ทางมาแก้ไขปัญหาดังกล่าว การที่เน้นการแก้ไข ฟื้นฟูก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 2 ประการ คือ ศาล
มีคำพิพากษาไม่แน่นอนตายตัวและการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างบุคคลต่างๆที่จะต้องการ
ตัดสินใจเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด ก่อนการปฏิรูปครั้งที่ 2 นี้ศาลเป็นผู้กำหนดโทษตามที่บัญญัติไว้
ในกฎหมาย ถ้าศาลจะลงโทษจำคุกศาลก็จะกำหนดระยะเวลาจำคุกไว้ตายตัวแน่นอน แต่เมื่อมีการ
ปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเปลี่ยนไป กฎหมายยอมให้ศาลรอกำหนดโทษได้จนกว่า
จะมีการทำรายงานประมวลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยพร้อมทั้งความเห็นและข้อเสนอแนะ ต่อศาล
พนักงานคุมประพฤติ จิตแพทย์และคนอื่นๆจึงเป็นที่ปรึกษาของศาล

ปัจจุบันการลงโทษต่อผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล เพื่อแก้ไขฟื้นฟูให้เป็นคนดี อาจกระทำ
เป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยยึดหลัก

- 1) การลงโทษต้องเหมาะสมกับบุคคล
- 2) เน้นการวิเคราะห์หาสาเหตุของการกระทำผิด
- 3) เน้นการแก้ไขที่สาเหตุ
- 4) แก้ไขถูกต้องผู้กระทำจะไม่กลับมากระทำความผิดอีก ทฤษฎีที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟู

ผู้กระทำความผิด มี 2 ทฤษฎี คือ ¹⁷

¹⁷ ลาวัลย์ หอนพรัตน์, “เอกสารประกอบการสอนชุดกฎหมายอาญาและอาชญาวิทยาชั้นสูง หน่วยที่ 7
ทฤษฎีการแก้ไขผู้กระทำความผิด,” สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2560 จาก

2.6.2.1 ทฤษฎีแก้ไข ฟันฟูผู้กระทำผิดโดยเจ้าพนักงาน (Rehabilitation By The Official Theory)

เป็นการปฏิรูปการลงโทษเพื่อแก้แค้นและทดแทนมาเป็นการลงโทษแบบ มีมนุษยธรรม และให้การลงโทษจำคุกแทนการลงโทษเนรเทศ ประหารชีวิตหรือการทรมานร่างกายอันเป็นแนวคิดและทฤษฎีของสำนักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาสำนักคลาสสิก ต่อมาในสมัยสำนักนีโอคลาสสิกมีการคำนึงถึงเหตุยกเว้นความผิด เหตุยกเว้นโทษและเหตุผลหย่อนโทษได้มีการพัฒนาระบบคุมประพฤติและระบบพักการลงโทษ อย่างไรก็ตามวิธีกรรมนี้ไม่ได้ผลเท่าที่ควร อาชญากรรมไม่ลดลงจึงมีการปฏิรูปครั้งที่ 2 ซึ่งมีแนวคิดมาจากทฤษฎีจิตวิทยา

ทฤษฎีจิตวิทยาของซิกมันด์ฟรอยด์ (Sigmund Freud) และสังคมศาสตร์แขนงต่างๆ ตัวอย่าง ทฤษฎีของฟรอยด์เสนอว่า อาชญากรรมไม่ใช่การกระทำโดยเจตนาฝ่าฝืนบรรทัดฐานของสังคมเสมอไป แต่อาจเป็นปฏิกิริยาสนองตอบโดยไร้สำนึกต่อปัญหาส่วนบุคคล ผู้กระทำผิดอาจเป็นคนเจ็บป่วยมากกว่าจะเป็นคนชั่วร้าย การฝ่าฝืนกฎหมายน่าจะเป็นการเจ็บป่วยมากกว่าการเจตนากระทำความผิดอย่างแท้จริง ในขณะที่เดียวกันสังคมศาสตร์สาขาต่างๆชี้ให้เห็นอิทธิพลของกระบวนการเรียนรู้ ชี้ให้เห็นอิทธิพลของวัฒนธรรมย่อย และชี้ให้เห็นสภาพของชนชั้น ตลอดจนเชื่อว่าเป็นที่มาของการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย มากกว่าจงใจกระทำความผิด ผลก็คือ มีแนวโน้มที่จะมองผู้กระทำผิดว่าเป็นผู้ถูกเอาเปรียบในสังคมหรือเป็นทางสติปัญญา ซึ่งมีสาเหตุมาจากความบกพร่องทางกายและทางจิตใจ แนวความคิดดังกล่าวนี้ โดยส่วนใหญ่เชื่อว่ามีที่มาจากการเกิดขึ้นของสำนักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา สำนักโปซิทิฟ ซึ่งมีซีซาร์ ลอมโบโรโซ (Cesare Lombroso, 1835-1909) เป็นผู้นำและของสำนักป้องกันสังคมซึ่งมีมาร์ค แอนเซล (Marc Ancel) เป็นผู้นำ เนื่องจากทั้ง 2 สำนักนี้เห็นว่าอาชญากรรมมิใช่เป็นการกระทำโดยเจตนา การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดจึงควรเน้นที่การแก้ไข ฟันฟูมากกว่าการลงโทษ และต้องการผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาชีพเฉพาะทางมาแก้ไขปัญหาดังกล่าว การที่เน้นการแก้ไข ฟันฟูก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 2 ประการ คือ ศาลมีคำพิพากษาไม่แน่นอนตายตัว (Indeterminate sentence) และการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างบุคคลต่างๆที่จะต้องตัดสินใจเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด

ก่อนการปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 2 นี้ ชะตาชีวิตของผู้กระทำความผิดจะถูกกำหนดทันทีที่พบว่าได้กระทำความผิดตามฟ้องศาลเป็นผู้กำหนดโทษ ดังที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ถ้าศาลจะลงโทษจำคุก ศาลก็จะกำหนดระยะเวลาจำคุกไว้ตายตัวแน่นอนและยังอาจกำหนดเงื่อนไขที่จะใช้ในการลงโทษจำคุกด้วย เช่น ให้ขังเดี่ยวหรือให้ทำงานหนัก แต่เมื่อมีการปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 2 แล้ว เหตุการณ์ต่างๆเหล่านี้ก็เปลี่ยนแปลงไป กฎหมายยอมให้ศาลรอกำหนดโทษได้ จนกว่าจะมีการทำรายงานประมวลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยพร้อมทั้งความเห็นและข้อเสนอแนะต่อศาล พนักงานคุมประพฤติ จิตแพทย์และคนอื่นๆ

กลายมาเป็นที่ปรึกษาของศาล ความรับผิดชอบในการตัดสินใจจึงแบ่งแยกออกไป ไม่เฉพาะระหว่างบุคคลที่ทำงานใกล้ชิดกับศาลเท่านั้น แต่ยังแบ่งไปให้บุคลากรของหน่วยงานราชทัณฑ์ทุกระดับด้วย คำพิพากษากำหนดโทษที่ไม่ตายตัวแน่นอนได้ถูกนำมาใช้เพื่อให้หน่วยงานราชทัณฑ์เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของผู้กระทำความผิด โดยผ่านกระบวนการจำแนกประเภทและแก้ไขฟื้นฟูในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดดังกล่าว จะต้องใช้การให้คำปรึกษา แนะนำให้การเยียวยาทางจิต การสอนวิชาการตลอดจนการฝึกอบรมวิชาชีพแก่ผู้กระทำความผิด

2.6.2.2 ทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยประชาชนและชุมชนร่วมกับ เจ้าพนักงาน (Reintegration Theory)

แนวคิดคือกระบวนการยุติธรรมเป็นระบบงานเกี่ยวกับชุมชน จึงต้องทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด อีกแนวคิดหนึ่ง คือ ในระบอบประชาธิปไตยประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของรัฐ เช่น ประชาชนและชุมชนที่ผู้กระทำความผิดที่พ้นโทษไปแล้วจะกลับไปอยู่ด้วยจะต้องมีส่วนร่วม ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดดังกล่าวให้มีงานทำให้อยู่ในสังคมได้

แต่เดิมในประเทศไทย การลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 กำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ 6 สถาน อันได้แก่ การประหารชีวิต จำคุก ปรับ การให้อยู่ภายในเขตที่อันมีกำหนด การริบทรัพย์และการเรียกประกันทัณฑ์บนจากผู้ที่มีความสามารถรายต่อผู้อื่นนั้น กฎหมายวางวิธีปฏิบัติต่อบุคคลบางจำพวกเป็นพิเศษ เพื่อป้องกันมิให้กระทำความผิดหรือฝึกอบรมให้กลับตัวเป็นคนดี คือ¹⁸

- (1) กฎหมายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เด็กอายุระหว่าง 7 ปี ถึง 14 ปี ศาลอาจดำเนินการ
- ว่ากล่าวตักเตือนเด็กหรือบิดา มารดา ผู้ปกครองเด็กแล้วเปลี่ยนตัวไป
  - วางข้อกำหนดให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครองระวางเด็กนั้นมิให้ก่อเหตุร้ายขึ้นตลอดเวลาที่ศาลกำหนดโดยศาลจะสั่งคุมประพฤติ
  - สั่งคุมประพฤติเด็ก
  - ส่งตัวเด็กไปยังโรงเรียนหรือสถานฝึกและอบรมก็ได้ เด็กอายุ 14 ปี ถึง 17 ปี ศาลจะดำเนินการเหมือนเด็กอายุ 7 ปี ถึง 14 ปีก็ได้หรือดำเนินการต่อไป
  - ลงโทษตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะอาญา โดยลดอัตราโทษลงถึงหนึ่งก็ได้

¹⁸ สราวุธ ร่วมสมัคร, โครงการวิจัย เรื่อง เปรียบเทียบเนื้อหาในบางหัวข้อและจัดทำข้อสรุปเบื้องต้น เพื่อนำมาใช้ในการจัดทำกรอบแนวทางปฏิรูป กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและกระบวนการพิจารณาที่เป็นธรรม, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย (คปก.), 2558), น. 95.

- เปลี่ยนโทษจำคุกหรือกักกันเป็นที่กักขังที่ไม่ใช่เรือนจำ

- วางเงื่อนไขในการคุมประพฤติ

(2) กฎหมายวางวิธีการกำหนดโทษหรือการลงโทษบุคคลที่ศาลพิจารณาว่าได้กระทำความผิดแล้วปล่อยตัวไป โดยจะกำหนดเงื่อนไขในการคุมประพฤติบุคคลนั้นๆ ด้วยหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้บุคคลนั้นกระทำความผิดขึ้นภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(3) กฎหมายกักกันผู้มีสันดานเป็นผู้ร้ายหรือผู้กระทำความผิดหลายครั้ง เพื่อป้องกันมิให้ก่อเหตุร้ายขึ้น

(4) กฎหมายผู้พ้นโทษหรือบุคคลที่ขาดความรู้ที่จะประกอบอาชีพสงเคราะห์ ทฤษฎีการแก้ไขผู้กระทำความผิดนี้ มีผู้นำมาใช้อย่างแพร่หลาย ซึ่งอาจทำหลายทาง เช่น โดยการบัญญัติเงื่อนไขของการกำหนดโทษเอาไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ว่าด้วยการแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี โดยบับัด ตัดโอกาสหรือจำกัดความสามารถในการกระทำความผิด เช่น ประเทศญี่ปุ่น ในมาตรา 47 กำหนดเงื่อนไขชัดเจน

“มาตรา 47 (1) โทษที่จะลงนั้นจะต้องได้สัดส่วนกับความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด

(2) โทษที่จะลงนั้นจะต้องเพื่อจุดประสงค์ที่จะป้องกันไม่ให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี โดยดูจากสถานะแห่งอายุ บุคลิกภาพ ตำแหน่ง หน้าที่และสถานะแวดล้อมของผู้กระทำความผิด มูลเหตุชักจูงให้กระทำความผิดผลเสียอันเกิดขึ้นแก่สังคมจากการกระทำผิดนั้นและความรู้สึกผิดชอบของผู้กระทำความผิด”

ในประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันมีบทบัญญัติคล้ายคลึงกับประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น กล่าวคือ เงื่อนไขของการกำหนดโทษบัญญัติไว้ เพื่อวางแนวทางให้ศาลรู้ว่าจะต้องคำนึงถึงอะไรบ้าง ในการที่จะกำหนดโทษขั้นสูงต่ำแตกต่างกันในความคิดฐานเดียวกัน เพราะในทฤษฎีกฎหมายอาญาปัจจุบัน โทษทัณฑ์ที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดจะต้องเหมาะสมแก่ตัวผู้กระทำความผิดมากเสียกว่าที่จะให้โทษนั้นเหมาะสมกับความผิดที่ได้กระทำ นอกจากประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันและญี่ปุ่นแล้ว ประมวลกฎหมายอาญาสหรัฐอเมริกาใช้หลักเช่นเดียวกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในประเทศญี่ปุ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม การดำเนินการทั้งอาสาสมัครของหน่วยงานรัฐและไม่ได้เป็นอาสาสมัครแต่มาช่วยงานสังคมเป็นครั้งคราว

องค์กรภาคประชาชนที่มีบทบาทในการป้องกันอาชญากรรม ได้แก่¹⁹

¹⁹ เติ้งอ๋าง, น. 96.

1. สมาคมป้องกันอาชญากรรม เป็นสมาคมที่มีเครือข่ายดำเนินงานทั่วประเทศ ตั้งแต่ระดับเมืองถึงระดับหมู่บ้าน มีการประสานงานกับสถานีตำรวจ สมาชิกของสมาคมก็คือประชาชนธรรมดาที่ตนเอง สมาชิกมีหน้าที่ร่วมกิจกรรมของตำรวจด้วยการปฏิบัติงาน การให้กำลังใจและการให้ความร่วมมือ เช่น การรายงานเหตุอาชญากรรมไปยังตำรวจ เป็นต้น สมาคมป้องกันอาชญากรรมดำเนินการในรูปแบบต่างๆ เช่น

(1) สหภาพผู้ประกอบอาชีพเพื่อการป้องกันอาชญากรรม

(2) คณะกรรมการติดต่อระหว่างโรงเรียนกับตำรวจให้คำแนะนำเยาวชนป้องกันไม่ให้กระทำผิด

2. สมาคมเพื่อความปลอดภัยด้านจราจร เป็นองค์กรอาสาสมัครป้องกันอุบัติเหตุที่เกิดจากการจราจร มีการดำเนินงานอย่างกว้างขวางทั้งในระดับตำบล อำเภอและระดับชาติ สมาชิกประกอบด้วยผู้ขับขี่ เจ้าของรถ ผู้บริหารธุรกิจขนส่งและประชาชนอาสาสมัคร สมาชิกมีหน้าที่รณรงค์ด้านความปลอดภัยจราจร โดยให้ความรู้ด้านความปลอดภัยจราจร ฟื้นฟูความรู้ให้กับผู้ขับขี่และอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาสาสมัครอื่นๆที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการป้องกันอุบัติเหตุจราจร

3. สมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ แม้ว่าภารกิจสำคัญของอาสาสมัครคุมประพฤติ คือการมีส่วนร่วมในการแก้ไข ฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิด แต่อาสาสมัครคุมประพฤติก็ยังทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอาชญากรรมอีกด้วย อาสาสมัครคุมประพฤติในประเทศญี่ปุ่นจึงทำงานร่วมกับพนักงานคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมและหน่วยงานต่างๆทั้ง โรงเรียน เจ้าหน้าที่ตำรวจและองค์กรอาสาสมัครอื่นๆอย่างใกล้ชิด ในการจัดกิจกรรมต่างๆในการป้องกันอาชญากรรมทั่วประเทศ เพื่อกระตุ้นเตือนให้สาธารณชนเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการป้องกันอาชญากรรม ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่

(1) การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในที่สาธารณะ

(2) จัดการเสวนาในเวทีสาธารณะเกี่ยวกับปัญหาการกระทำผิดของเด็ก

(3) จัดการประชุมหรืออภิปรายในกลุ่มเพื่อนบ้าน

(4) สนับสนุนการจัดกิจกรรมในชุมชน

(5) ให้ความรู้ในการจัดกิจกรรมเพื่อช่วยในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

การมีส่วนร่วมของประชาชน/ชุมชนที่ดีเด่นในประเทศญี่ปุ่น จนหลาย ๆ ประเทศนำมาเป็นแบบอย่างซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย คือ อาสาสมัครคุมประพฤติ

อาสาสมัครคุมประพฤติ (Volunteer probation officers-VPOs) คือประชาชนที่เข้ามาช่วยงานของพนักงานคุมประพฤติอาชีพ (Professional Probation Officers-PPOs) ในการแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำผิด 2 กลุ่ม คือ (1) ผู้ถูกคุมความประพฤติ (probationer) และ (2) ผู้ได้รับการพักการลงโทษ

(parolee) ทุกเพศทุกวัยให้ผู้กระทำผิดเหล่านี้สามารถแก้ไขฟื้นฟูตนเองได้ไม่กระทำผิดซ้ำอีกกลับตนเป็นพลเมืองดีประกอบสัมมาอาชีพเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าของสังคม และอาสาสมัครคุมประพฤติยังช่วยเหลือชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมอีกด้วย กฎหมายบัญญัติให้อาสาสมัครคุมประพฤติมีสถานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐที่ไม่ถาวร (non-permanent government officials)

อาสาสมัครคุมประพฤติมีภารกิจสำคัญ 2 ประการ คือ (1) การช่วยผู้กระทำผิดในการแก้ไขฟื้นฟูตนเอง ได้แก่ การให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้ถูกคุมประพฤติและผู้รับการพักการลงโทษ (2) ก่อนที่กรมราชทัณฑ์จะปล่อยตัวผู้ต้องขังรายใด อาสาสมัครคุมประพฤติจะรายงานข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นอยู่อาศัย เมื่อได้รับการปล่อยตัวตลอดจนสืบเสาะข้อเท็จจริงสำหรับผู้ที่ได้รับการพิจารณาภัยโทษ

ประเทศอังกฤษ มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการยุติธรรมในทางอาญาของประเทศอังกฤษ (Criminal Justice Act 1948) มีวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเปลี่ยนแปลงจากการลงโทษจำคุก และเขียน เช่น

(1) การคุมประพฤติ Probation คือ ถ้าศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์ต่างๆไป ไม่สมควรจำคุก จำเลย ศาลอาจสั่งปล่อยตัวจำเลยไปโดยให้อยู่ในความควบคุมของพนักงานคุมประพฤติ และอาจสั่งให้จำเลยไปอยู่ในสถานใดๆกำหนดไว้ หรือให้กลับบ้านของตนเองก็ได้ การคุมประพฤตินี้กำหนดเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปีและไม่เกิน 3 ปี ถ้าผู้ถูกคุมประพฤติทำผิดเงื่อนไขแห่งการคุมประพฤติก็อาจจะถูกปรับไม่เกินครั้งละ 10 ปอนด์ (439 บาท)

(2) การเอาตัวไว้อบรมและการกักคุมเพื่อป้องกันการกระทำผิด (Corrective Training and Preventive Detention) บุคคลที่อายุไม่น้อยกว่า 21 ปี ถ้าต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำผิดขึ้นและปรากฏว่าเคยต้องโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้งภายหลังที่อายุครบ 17 ปี แล้วอาจถูกควบคุมตัวไว้อบรมได้เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปีและไม่มากกว่า 4 ปี บุคคลที่อายุกว่า 30 ปีขึ้นไปซึ่งเคยต้องโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ครั้งภายหลังที่มีอายุครบ 17 ปีแล้วอาจถูกศาลสั่งให้กักคุมตัวไว้ในเรือนจำเพื่อป้องกันการกระทำผิดเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปีและไม่เกิน 14 ปี ในระหว่างนี้ศาลจะสั่งให้ปล่อยตัวภายใต้การสอดส่องของเจ้าพนักงานก็ได้

กฎหมายฝรั่งเศส บัญญัติวิธีการเพื่อความปลอดภัยไว้ 3 กรณี คือ²⁰

1. การตัดเสรีภาพ สำหรับคนวิกลจริต สำหรับคนติดสุราและติดยาเสพติด การกักกันผู้ที่กระทำผิดหลายครั้งสำหรับคนขอทานและคนเร่ร่อน

2. การจำกัดเสรีภาพ การห้ามมิให้ผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดประกอบอาชีพหรือธุรกิจบางอย่าง เว้นแต่ จะได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงาน เช่น อาชีพนางผดุงครรภ์และ

²⁰ เห่งอ้าง, น. 98.

การทำงานธนาคาร เป็นต้น การห้ามมิให้อยู่ในสถานที่บางแห่งภายหลังที่รับโทษแล้ว เก็บตัวบุคคลที่ต้องโทษจำคุกเกินกว่า 1 ปีไว้ในสถานที่พิเศษ ห้ามมิให้อยู่ในท้องที่เดียวกับบุคคลที่ถูกคนขู่เชิญว่าจะทำร้ายต่อร่างกายหรือทรัพย์สิน เว้นแต่จะได้อำนาจจับกุมไว้ต่อศาล

3. การปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สิน การริบทรัพย์สินที่ใช้ในการปลอมแปลง หรือที่ใช้ในการซื้อการขาย หรือการมิไว้โดยผิดกฎหมาย การปิดสถานที่ประกอบการค้า หรืออุตสาหกรรมซึ่งใช้สำหรับกระทำความผิด การยุบเลิกนิติบุคคลซึ่งกรรมการหรือผู้จัดการถูกศาลพิพากษาลงโทษจำคุกเกินกว่า 1 ปี

2.7 กฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะได้นำเสนอเกี่ยวกับมาตรการระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษ ดังนี้

2.7.1 ปณิญาสาทลว่าด้วยหลักสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ได้เริ่มมีความชัดเจนขึ้นในศตวรรษที่ 20 ซึ่งได้ปรากฏอยู่ในปณิญาสาทลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปี ค.ศ. 1948 และได้รับการพัฒนาต่อเนื่องเรื่อยมา และได้มีการรับรองสิทธิของบุคคลในกลุ่มต่างๆ เช่น สิทธิของผู้อพยพ สิทธิสตรี สิทธิเด็ก รวมถึงตลอดถึงสิทธิของผู้ต้องขัง เป็นต้น ซึ่งเป็นผลมาจากการที่กลุ่มบุคคลต่างๆ เหล่านี้ ยังไม่ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกันตามกฎหมายหรือตามมาตรฐานสากลที่ยอมรับกันทั่วไป

สิทธิของผู้ต้องขังจึงมาจากการแสวงหาหลักเกณฑ์พื้นฐานของความเป็นปัจเจกชน (Individual Basis) สมัยก่อนมีจุดเริ่มต้นจากการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังทางกฎหมาย อันเนื่องมาจากการที่ผู้กระทำความผิดจะถูกมองว่าเป็นผู้ที่มีความบกพร่องในเรื่องศีลธรรมอย่างร้ายแรงไม่สมควรได้รับความช่วยเหลือ แต่ต่อมาสิทธิของปัจเจกชนได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น ในฐานะที่เป็นเครื่องป้องกันของประชาชนต่อการใช้อำนาจของรัฐ เพราะการที่ต้องถูกแยกตัวออกไปจากสังคมปกติ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานของผู้ต้องขังที่ได้รับจากการถูกจำกัดเสรีภาพตามกฎหมายต่างๆ สิ่งเหล่านี้ ได้มีการนำไปสู่การเรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (Basic Human Rights) รวมทั้งการเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายอันพึงมีของบุคคลเหล่านั้นด้วย

อย่างไรก็ดี ภายใต้อำนาจของปณิญาสาทลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) นั้น ได้ให้ความสำคัญต่อสิทธิของผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก และ

ได้มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ในหลักเกณฑ์ เพื่อให้เกิดการรับรองสิทธิระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น กติการะหว่างประเทศ

2.7.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

นอกจากข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติแล้ว ยังมีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant of Civil and Political Rights) ได้บัญญัติหลักการไว้ว่า มนุษย์ทุกคนพึงมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ (Right to Life) เป็นสิทธิที่จะต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ในส่วนของการลงโทษเพื่อแก้ไข ฟันผู้กระทำความผิดก็เช่นกัน ในการให้ออกาสกลับตัว ให้โอกาสปรับปรุงตัว โดยพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ ลักษณะที่เป็นการทำลายศักยภาพในการกลับตัวเข้าสู่สังคมของผู้กระทำความผิดเอง โดยใช้มาตรการการลงโทษที่ไม่ทำให้เกิดรอยมลทินและได้รับการขัดเกลาด้วยวิธีอื่นๆ เช่น การใช้มาตรการเลี้ยงโทษจำคุกในเรือนจำ โดยอาจใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวอย่างเป็นทางการ (Non-Custodial Measures) ซึ่งเป็นมาตรการหนึ่งที่ผู้กระทำความผิดสมควรได้รับการพิจารณาตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองหรือหากได้รับการเข้าไปปรับโทษในเรือนจำแล้ว อาจใช้วิธีการพักการลงโทษลดวันต้องโทษหรือการทำงานสาธารณะและเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูในศูนย์ควบคุม (Attendance Center) เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดมีความบกพร่องและเป็นสาเหตุให้กระทำผิดขึ้นมาทั้งนี้ เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลกระทบทางลบในเรือนจำ

ดังนั้น ในเมื่อมาตรการต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมา ถือเป็นมาตรการขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่นานาประเทศให้การยอมรับ ดังนั้น การกำหนดแนวทางในการดำเนินการภายในของแต่ละประเทศจึงจำเป็นต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายที่ก่อให้เกิดสภาพบังคับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สภาพบังคับทางกฎหมายที่กำหนดให้เป็นทั้งการรับรองสิทธิของผู้ต้องขัง ในแต่ละประเทศและการกำหนดหน้าที่ของรัฐในการเตรียมความพร้อมผู้ต้องหาก่อนปล่อยตัว

2.7.3 ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง (ข้อกำหนดแมนเดลา)

องค์การสหประชาชาติ หรือ United Nation (UN) ได้พยายามกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษขึ้นมา โดยนำหลักการทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และสร้างประสิทธิภาพต่อการบริหารจัดการเรือนจำ เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2469 โดยองค์การสันนิบาตชาติ ได้มีข้อเสนอต่อคณะกรรมการราชทัณฑ์ระหว่างประเทศ (IPPC) ทำการประชุมกันที่กรุงเบิร์น (Berne) จนกระทั่งมาต่อมาในปี พ.ศ. 2498 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นครั้งแรกที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ได้มีการวาง

หลักเกณฑ์เป็นข้อกำหนดของมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต่อมาได้เป็นที่ยอมรับและแพร่หลายเป็นต้นแบบของนานาชาติอารยประเทศ แม้ข้อกำหนดดังกล่าวจะมีใช้กฎหมายและไม่มีสภาพบังคับประเทศต่างๆจะปฏิบัติหรือไม่ก็ได้ เพียงแต่มีการพยายามส่งเสริมให้ประเทศต่างๆพยายามปฏิบัติตามข้อบังคับดังกล่าวให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยในการประชุมขององค์การสหประชาชาติที่ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อบุคคลผู้กระทำความผิดในครั้งต่อๆมาได้รับการยอมรับและได้ “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง” (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ในปี พ.ศ. 2497 และได้รับการปรับปรุงเรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2520 ซึ่งได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการนำไปตราเป็นกฎหมายหลายฉบับ

ต่อมาได้รับการลงมติเห็นชอบอย่างเป็นทางการเป็นเอกฉันท์จากสมัชชาแห่งสหประชาชาติในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2015 ข้อกำหนดนี้ วางมาตรฐานขั้นต่ำในการบริหารจัดการเรือนจำที่ดี รวมทั้งประกันว่าสิทธิของผู้ต้องขังต้องได้รับความเคารพ ข้อกำหนดแมนเดลาไม่ใช่ข้อกำหนดที่เขียนขึ้นใหม่ทั้งหมด แต่เป็นการปรับปรุงของข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ปี ค.ศ. 1955 (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners-SMR) 8 หัวข้อสำคัญ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงมาตรฐานด้านการราชทัณฑ์และสิทธิมนุษยชน ที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1955

ในปี ค.ศ. 2010 สมัชชาแห่งสหประชาชาติได้มีมติให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญนานาชาติดำเนินการปรับปรุง SMR โดยรัฐสมาชิกได้เห็นชอบกับการปรับปรุงและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ หน่วยงานของสหประชาชาติ องค์การระหว่างรัฐบาล ภาคประชาสังคมและนักวิชาการ ได้เข้าร่วมในขั้นตอนการปรับปรุงดังกล่าว กลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้ประชุมกันครั้งแรกในปี 2011 และร่วมกันตกลงเกี่ยวกับ “ประเด็นที่จะปรับปรุง” โดยแก้ไขประเด็นและข้อกำหนดที่สำคัญที่สุดแต่ไม่แก้ไขโครงสร้างรวมถึงข้อกำหนดอื่นๆ อีกหลายข้อเนื้อหาที่ถูกแก้ไขใหม่ได้ผ่านขั้นตอนการเจรจาในการประชุมอีกสามครั้งต่อมา ข้อกำหนดแมนเดลาได้รับการเรียงลำดับข้อใหม่เนื่องจากมีการแก้ไขเนื้อหาสำคัญหลายส่วน ขั้นตอนการปรับปรุงได้รวบรวมมาตรฐานทางด้านกระบวนการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนไว้ในเอกสารเดียว โดยทั้งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังและยังเป็นแนวทางการปฏิบัติงานที่ทันสมัย และเชื่อถือได้สำหรับเจ้าหน้าที่เรือนจำและการบริหารเรือนจำ ซึ่งข้อกำหนดดังกล่าวนี้ได้แก่²¹

²¹ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง (ข้อกำหนดแมนเดลา),” สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2560. จาก http://www.tijthailand.org/useruploads/files/pri_nmr_short_guide_thai_lowres.pdf

2.7.3.1 การรับตัวเข้าเรือนจำ

1. การเลือกสถานที่คุมขัง (ข้อกำหนดที่ 59)

ข้อกำหนดได้ระบุให้ผู้ต้องขังได้รับการจัดให้อยู่ในเรือนจำที่ใกล้บ้าน เพื่อประโยชน์ในการบำบัดฟื้นฟูทางสังคม

2. การลงทะเบียน (ข้อกำหนดที่ 7, 8)

ข้อมูลที่ควรรวบรวมและบันทึกไว้ในระบบงานทะเบียนผู้ต้องขัง รวมถึงชื่อและที่อยู่ของครอบครัว ร่องรอยบาดเจ็บ ที่สามารถมองเห็นได้และคำร้องเรียนใดๆเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ทารุณ โหดร้ายซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้า

3. การรับตัว (ข้อกำหนดที่ 54, 55)

เมื่อผู้ต้องขังมาถึงเรือนจำ ผู้ต้องขังต้องได้รับข้อมูลเกี่ยวกับเรือนจำ รวมทั้งระเบียบข้อบังคับของเรือนจำและวิธีเข้าถึงการให้คำปรึกษา ด้านกฎหมาย ข้อมูลเหล่านี้ต้องอยู่ในภาษาหรือรูปแบบที่ผู้ต้องขังสามารถเข้าใจได้

4. ทรัพย์สินของผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดที่ 7, 67)

เรือนจำจะต้องจัดเก็บทรัพย์สินของผู้ต้องขัง (ที่ไม่ได้รับอนุญาตให้เก็บไว้กับตัว) ไว้อย่างปลอดภัย โดยมีผู้ต้องขังเป็นผู้ลงนาม ทั้งนี้ ผู้ต้องขังควรได้รับทรัพย์สินทั้งหมดคืนในสภาพดีเมื่อได้รับการปล่อยตัว

5. การคัดกรองด้านสุขภาพ (ข้อกำหนดที่ 30, 34)

บุคลากรทางการแพทย์ต้องตรวจร่างกายผู้ต้องขังทุกคนโดยไม่ชักช้า นับตั้งแต่แรกรับตัวไว้ในเรือนจำ ข้อกำหนดนี้ระบุว่าการตรวจร่างกายเบื้องต้นไม่ควรเป็นเพียงการประเมินความต้องการด้านสุขภาพและการให้การรักษายาบาลเพียงอย่างเดียว แต่ควรรวมถึงการระบุสถานะความเครียดทางจิตใจและร่องรอยใดๆ จากการปฏิบัติที่ทารุณ โหดร้ายซึ่งจะต้องมีการบันทึกข้อมูลและรายงานกรณีดังกล่าวให้แก่หน่วยงานที่มีอำนาจต่อไป

2.7.3.2 การจำแนกและการดูแลความต้องการเฉพาะด้านของผู้ต้องขัง

1. การแยกประเภทผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดที่ 11)

ผู้ต้องขังต่างประเภทกันต้องได้รับการคุมขังที่แยกจากกัน เพื่อเป็นการคุ้มครองและจัดให้มีการปฏิบัติที่เหมาะสมแก่ผู้ต้องขังรายนั้น หลักการนี้ใช้ในกรณีแยกผู้ต้องขังชายและหญิง ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี ผู้ต้องขังคดีเสรีเด็ดขาดและผู้ต้องขังที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่

2. การจำแนกผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดที่ 89, 93, 94)

การประเมินรายบุคคลเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการระบุถึงความเสี่ยงที่ผู้ต้องขังมีต่อตนเอง ต่อเจ้าหน้าที่หรือต่อผู้ต้องขังรายอื่น รวมถึงความเสี่ยงที่ผู้ต้องขังต้องเผชิญความต้องการ

เฉพาะด้านและมาตรการในการบำบัดฟื้นฟูที่ควรนำมาใช้การจำแนกผู้ต้องขัง ควรมีความยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถสนับสนุนการปฏิบัติที่เหมาะสมแก่ผู้ต้องขังแต่ละราย

3. ความต้องการเฉพาะด้าน (ข้อกำหนดที่ 2, 5)

เรือนจำต้องมีการดำเนินการเพื่อรองรับผู้ต้องขังที่มีความพิการ ทางกาย จิตใจหรืออื่น ๆ ให้สามารถเข้าถึงบริการหรือโครงการของเรือนจำได้โดยเท่าเทียมกัน มาตรการเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะด้านเหล่านี้จะต้องไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ

2.7.3.3 เจ้าหน้าที่เรือนจำ

1. ความปลอดภัย (ข้อกำหนดที่ 1)

เรือนจำต้องมีการประกันความปลอดภัยแก่เจ้าหน้าที่ตลอดเวลา

2. การจ้างงานบุคลากร (ข้อกำหนดที่ 74, 78)

เจ้าหน้าที่เรือนจำควรได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่ที่ทำงาน เต็มเวลา โดยควรมีสถานะเหมือนข้าราชการพลเรือนที่มีความมั่นคงในตำแหน่งงานงาน ซึ่งขึ้นอยู่กับความประพฤติ ความมีประสิทธิภาพและความสมบูรณ์ของร่างกาย เรือนจำควรมีจำนวนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษอย่างเพียงพอ เพื่อสนับสนุนงานของเจ้าหน้าที่เรือนจำผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ ได้แก่ นักจิตเวช นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์และครู

3. ค่าตอบแทน (ข้อกำหนดที่ 74)

อัตราเงินเดือนของเจ้าหน้าที่เรือนจำจะต้องมีความเหมาะสมและน่าพอใจ สิทธิประโยชน์และสภาพการทำงานต้องมีความน่าพึงพอใจ เมื่อเทียบกับลักษณะงานที่ต้องอาศัยความเอาใจใส่เป็นพิเศษ

4. การรับสมัครบุคลากร (ข้อกำหนดที่ 74, 81)

การบริหารจัดการเรือนจำเป็นงานที่ยากจึงจำเป็นที่จะต้องมีการคัดเลือกเจ้าหน้าที่เรือนจำอย่างระมัดระวัง เนื่องจากการบริหารงานเรือนจำขึ้นอยู่กับความซื่อสัตย์ ความมีมนุษยธรรม ความเป็นมืออาชีพและความเหมาะสมของบุคลากร เฉพาะเจ้าหน้าที่เรือนจำที่เป็นผู้หญิงเท่านั้นที่ควรเป็นผู้ควบคุมดูแลผู้ต้องขังหญิง

5. การฝึกอบรม (ข้อกำหนดที่ 75, 76)

เจ้าหน้าที่เรือนจำจำเป็นที่จะต้องได้รับโอกาสในการเข้าฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นมืออาชีพ การฝึกอบรมดังกล่าวควรสะท้อนแนวปฏิบัติที่ดีตามหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based best practice) โดยจะต้องจัดการฝึกอบรมทั้งก่อนและระหว่างการทำงานและควรรวมถึงการใช้กำลัง การปฏิบัติงานดูแลผู้ต้องขังบางประเภท และหลักการของความมั่นคงเชิงพลวัต (Dynamic security) แนวทางของความมั่นคงเชิงพลวัตเป็นการ

รวมความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติที่เป็นธรรม และกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจนสำหรับผู้ต้องขังซึ่งจะส่งผลต่อการกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขังในอนาคต

6. การบริหารจัดการ (ข้อกำหนดที่ 79, 80)

ข้อกำหนดนี้ระบุถึงหน้าที่และคุณสมบัติที่พึงมีของผู้บัญชาการเรือนจำ

2.7.3.4 เพิ่มทะเบียนและประวัติ

ระบบการจัดการเพิ่มทะเบียนของผู้ต้องขังเป็นเครื่องมือที่จำเป็นของการบริหารจัดการเรือนจำที่มีประสิทธิภาพ ข้อกำหนดฉบับปรับปรุงนี้ได้รับรองว่าระบบดังกล่าวอาจเป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ นอกจากนี้ยังได้ให้แนวทางเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะเพิ่ม ทะเบียนที่ควรเก็บผู้ที่ควรมิตสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้และควรใช้ข้อมูลเหล่านี้อย่างไร

1) ระบบการจัดการเพิ่มทะเบียน (ข้อกำหนดที่ 6, 10)

เรือนจำต้องมีระบบการจัดการเพิ่มทะเบียนของผู้ต้องขังที่เป็นมาตรฐาน ไม่ว่าจะในรูปแบบของฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือระบบเอกสาร ระบบการตรวจสอบข้อมูลที่มีความปลอดภัยก็เป็นสิ่งสำคัญมากในการป้องกัน ไม่ให้มีการเข้าถึงหรือแก้ไขเพิ่มทะเบียน โดยไม่ได้รับอนุญาต นอกจากนี้เรือนจำควรวิเคราะห์ข้อมูลที่มีเพื่อให้ทราบถึงแนวโน้มและอัตราความหนาแน่นของเรือนจำ

ข้อมูลผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดที่ 7-9, 26, 92)

เพิ่มทะเบียนควรประกอบไปด้วยข้อมูลทั้งหมดที่มีผลต่อผู้ต้องขัง รวมถึง ข้อมูลส่วนตัวของผู้ต้องขัง วันที่จะได้รับการปล่อยตัวและ/หรือการโอนตัว สถานะทางคดี รายงานการจำแนกผู้ต้องขัง การลงโทษทางวินัยและคำร้องทุกข์ เวชระเบียนของผู้ต้องขังแต่ละรายควรได้รับการจัดเก็บแยกต่างหากและเป็นความลับ โดยที่ผู้ต้องขังรายนั้นสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้

2.7.3.5 การดูแลผู้ต้องขัง

1. สุขลักษณะ (ข้อกำหนดที่ 15, 16, 18-21)

เรือนจำทุกแห่งต้องมีห้องน้ำที่สะอาดเพื่อสุขลักษณะที่ดีและรักษาศักดิ์ศรีของผู้ต้องขัง โดยมีน้ำและอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับห้องน้ำ (รวมถึงผ้าอนามัยสำหรับผู้ต้องขังหญิง) อีกทั้งต้องจัดให้มีเสื้อผ้าและเครื่องหลับนอนที่เพียงพอ (ดูข้อกำหนดกรุงเทพ)

2. อาหารและน้ำดื่ม (ข้อกำหนดที่ 22, 35, 42, 43)

ผู้ต้องขังต้องได้รับอาหารที่มีคุณภาพและมีสารอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายและต้องได้รับน้ำดื่มทุกเมื่อที่ต้องการ การจัดหาอาหารและน้ำดื่มให้ผู้ต้องขังต้องไม่มีข้อบกพร่องใดๆและห้ามใช้การอดอาหารและน้ำเป็นการลงโทษทางวินัย

3. การนอน (ข้อกำหนดที่ 12-14, 42, 113)

ในกรณีที่เรือนจำใช้ระบบห้องนอนเดี่ยว ควรให้ผู้ต้องขังหนึ่งคนได้ นอนในแต่ละห้อง ในกรณีที่เรือนจำใช้ระบบเรือนนอนรวมจะต้องใช้ ความระมัดระวังในการคัดเลือกผู้ต้องขังที่จะต้องนอนห้องเดียวกัน โดยผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีควรได้นอนในห้องนอนเดี่ยว ทั้งนี้เรือนจำต้องจัดให้มีการปรับอุณหภูมิและระบายอากาศ ลม แสงสว่าง และพื้นที่ส่วนบุคคลที่เพียงพอ โดยไม่มีข้อบกพร่อง

4. เด็ก (ข้อกำหนดที่ 28, 29)

การตัดสินใจอนุญาตให้เด็กพักอาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่ของตนในเรือนจำ ควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นที่ตั้ง โดยเรือนจำจะต้องจัดให้มีการดูแลก่อนและหลังการตั้งครุภัณฑ์สถานที่สำหรับ เลี้ยงเด็กและการดูแลสุขภาพสำหรับเด็ก ทั้งนี้บุตรของผู้ต้องขังที่อาศัยในเรือนจำต้องไม่ได้รับการปฏิบัติเสมือนเป็นผู้ต้องขัง

2.7.3.6 วินัยและบทลงโทษ

1. ข้อมูล (ข้อกำหนดที่ 54, 55)

ข้อกำหนดนี้ตระหนักว่าความเข้าใจ ในสิทธิและหน้าที่เป็นกุญแจสำคัญของการบริหารจัดการเรือนจำในแต่ละวัน ขณะรับตัวผู้ต้องขังจะต้องมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ สิทธิและหน้าที่ของผู้ต้องขัง การลงโทษทางวินัยและวิธีเข้าถึงการให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย (รวมถึงการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย) ข้อมูลเหล่านี้จะต้องอยู่ในรูปแบบและภาษาที่ผู้ต้องขังเข้าใจได้

2. การค้น (ข้อกำหนดที่ 50-53, 60)

ขั้นตอนการค้นจะต้องได้รับการบรรจุอยู่ในกฎหมายหรือระเบียบและการตัดสินใจที่จะทำการค้นจะต้องขึ้นอยู่กับความจำเป็น และความได้สัดส่วน ขั้นตอนการค้นจะต้องให้ความเคารพต่อศักดิ์ศรีและความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง จะต้องไม่ใช้การค้นเพื่อการข่มขู่หรือคุกคามการค้นตัวที่ล่วงล้ำความเป็นส่วนตัว ควรเป็นทางเลือกสุดท้ายและต้องมีการบันทึกสิ่งที่ค้นพบจากการค้นด้วย การค้นผู้เข้าเยี่ยมต้องมีการป้องกันอย่างน้อยในลักษณะเดียวกับการค้นผู้ต้องขังและต้องคำนึงว่าสถานะของผู้เข้าเยี่ยมนั้นไม่ใช่ผู้ต้องขัง

3. การขังเดี่ยว (ข้อกำหนดที่ 43-46)

เนื่องจากการขังเดี่ยวมีผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย และจิตใจ ข้อกำหนดนี้จึงได้ระบุไว้ว่าเรือนจำควรนำการขังเดี่ยวมาใช้ในเฉพาะกรณีที่เป็นข้อบกพร่อง ในฐานะที่เป็นทางเลือกสุดท้าย โดยใช้ระยะเวลาสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้ จะต้องผ่านความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจและต้องให้มีหน่วยงานอิสระทบทวนการใช้โทษดังกล่าว นอกจากนี้ ห้ามใช้

การแข่งขันโดยไม่มีกำหนดเวลาหรือแข่งเดี่ยวต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน (เกินกว่า 15 วัน) หรือการแข่งขันเดี่ยวผู้ต้องขังบางประเภท เช่น ผู้ต้องขังที่กำลังตั้งครรภ์ หรือกำลังอยู่ในระยะให้นมบุตร ข้อกำหนดได้ให้นิยามของการแข่งเดี่ยวไว้ว่าเป็นการแข่งขันผู้ต้องขังเกินกว่า 22 ชั่วโมงต่อวัน โดยไม่ให้มีการติดต่อกับคนอื่นอย่างมีนัยสำคัญเลย การตีความคำว่า “การติดต่อกับคนอื่นอย่างมีนัยสำคัญ” ควรคำนึงถึงมิติด้านความทุกข์ทรมานอันเกิดขึ้นจากความโดดเดี่ยวและการถูกตัดขาดจากคนอื่น ๆ

4. ความผิดทางวินัย (ข้อกำหนดที่ 36-43)

ข้อกำหนดนี้ระบุถึงขั้นตอนและวิธีรับมือหากมีการกล่าวหาว่ามีการทำผิดทางวินัยเกิดขึ้น โดยกฎหมายหรือระเบียบต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจน ว่าการกระทำใดถือเป็นความผิดทางวินัย การลงโทษต้องไม่เกินกว่าเหตุและผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้แก้ต่างข้อกล่าวหา เรือนจำต้องมีการรายงานให้หน่วยงานที่มีอำนาจทราบ หากมีการลงโทษทางวินัยใดๆ และควรส่งเสริมให้มีกลไกทางเลือก ในการป้องกันความขัดแย้งเพื่อป้องกันการทำผิดทางวินัยและคลี่คลายข้อพิพาทต่างๆ ในกรณีที่เป็นการทำผิดทางวินัยอย่างร้ายแรง ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้แก้ต่างด้วยตัวเองหรือผ่านที่ปรึกษาทางกฎหมายเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

5. การใช้เครื่องพันธนาการ (ข้อกำหนดที่ 43, 47-49)

ห้ามใช้เครื่องพันธนาการที่เป็นการข่มขู่หรือก่อให้เกิดความเจ็บปวด การใช้เครื่องพันธนาการลักษณะอื่น อาจใช้ได้เฉพาะในกรณีที่ไม่มีวิธีควบคุมอื่นที่รุนแรงน้อยกว่าและต้องปลดเครื่องพันธนาการออกทันทีที่ทำได้ เมื่อผู้ต้องขังปรากฏตัวต่อหน้าศาลให้ปลดเครื่องพันธนาการออก ห้ามใช้เครื่องพันธนาการกับหญิงที่เจ็บท้องคลอดบุตรกำลังคลอดบุตร และทันทีภายหลังคลอดบุตรเด็ดขาด

6. การใช้กำลัง (ข้อกำหนดที่ 82)

เจ้าหน้าที่เรือนจำจะต้องไม่ใช้กำลังกับผู้ต้องขัง เว้นแต่เพื่อการป้องกันตัว หรือเมื่อผู้ต้องขังพยายามหลบหนี การใช้กำลังจะต้องอยู่ในขอบเขตที่กำหนด กรณีที่เจ้าหน้าที่ต้องใช้กำลัง ต้องมีการรายงานต่อผู้บังคับบัญชาโดยทันที เจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถพกอาวุธได้ในสถานการณ์พิเศษเท่านั้น องค์การสหประชาชาติได้กำหนดระเบียบที่เข้มงวดเกี่ยวกับการใช้กำลัง และยังกำหนดให้การใช้กำลังโดยพลการเป็นความผิดที่สามารถดำเนินคดีอาญาได้ (ดูหลักการพื้นฐานแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการใช้กำลังและอาวุธปืนของเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย)

2.7.3.7 การติดต่อกับโลกภายนอก

1. ครอบครัวและเพื่อน (ข้อกำหนดที่ 43, 58-60, 68, 70)

ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับครอบครัวและเพื่อนของคนผ่านช่องทางต่างๆ เช่น โทรศัพท์หรือจดหมาย ห้ามมิให้ลงโทษทางวินัย โดยการห้ามเยี่ยม โดยเฉพาะกับผู้ต้องขังหญิง

และบุตร นอกจากนี้ ผู้ต้องขังมีสิทธิในการแจ้งครอบครัวหรือเพื่อนของตน เพื่อให้ทราบถึงการคุมขัง การโอนตัวไปยังสถานที่คุมขังอื่น และอาการเจ็บป่วยหรืออาการบาดเจ็บร้ายแรงใดๆ หากญาติใกล้ชิดหรือคู่สมรสของผู้ต้องขังเจ็บป่วยร้ายแรงหรือเสียชีวิต ผู้ต้องขังควรได้รับอนุญาตให้เดินทางไปเยี่ยมหรือร่วมพิธีศพและเรือนจำไม่ควรเลือก ปฏิบัติในการให้สิทธิรับการเยี่ยมเพื่อใช้ชีวิตคู่ (Conjugal visit)

2. ตัวแทนทางกฎหมาย* (ข้อกำหนดที่ 41, 53, 61, 119, 120)

ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับ โอกาสและเวลาที่เพียงพอในการพบและปรึกษาอย่างเป็นทางการ ความลับกับทนายความของตน นอกจากนี้ ผู้ต้องขังควรมีสิทธิเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมาย ตามมาตรฐานสากลรวมถึงเอกสารทางกฎหมายต่างๆ ของตนเอง เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ (คุณลักษณะและแนวทางขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา)

3. สถานทูต (ข้อกำหนดที่ 62)

ผู้ต้องขังซึ่งเป็นชาวต่างชาติต้องได้รับโอกาสในการติดต่อกับผู้แทนทางการทูต ข้อกำหนดข้อนี้ถูกกำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงสถานการณ์เฉพาะของผู้ต้องขัง เช่น ปัญหาทางด้านภาษา การขาดข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทางกฎหมาย และอุปสรรคในการติดต่อกับครอบครัว

2.7.3.8 การใช้ชีวิตประจำวัน

1. โปรแกรมการบำบัดฟื้นฟู/การขัดเกลาทางสังคม (ข้อกำหนดที่ 4, 88, 89, 91-94, 96-108)

เรือนจำควรจัดให้มีบริการการศึกษา การฝึกอาชีพ และการทำงาน ที่จะช่วยในการบำบัดฟื้นฟู/การขัดเกลาทางสังคมและการกลับคืนสู่สังคม เพื่อจะบรรลุจุดประสงค์ของการคุมขัง คือ การรักษาความปลอดภัยให้แก่สังคมและลดการกระทำผิดซ้ำ เรือนจำจึงควรจัดหลักสูตรการฝึกอาชีพให้เหมาะสมกับความชำนาญและอุปนิสัยของผู้ต้องขังแต่ละคนและพึงตระหนักเสมอว่า เจ้าหน้าที่เรือนจำ มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการบำบัดฟื้นฟูของผู้ต้องขัง

2. การทำงาน (ข้อกำหนดที่ 40, 96-103)

ผู้ต้องขังต้องไม่ถูกบังคับให้อยู่ในสภาพที่เป็นผู้รับใช้ทาส หรือให้ทำงาน เพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่เรือนจำ งานที่จัดให้ควรเป็นงานที่มีประโยชน์ต่อการหาเลี้ยงชีพของผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ หรือได้รับค่าตอบแทนและทำในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกกฎหมาย ผู้ต้องขังต้องไม่ถูกมอบหมายให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการลงโทษทางวินัย

3. กิจกรรมที่มีประโยชน์ (ข้อกำหนดที่ 4, 23, 64-66, 105)

การอนุญาตให้ผู้ต้องขังเข้าร่วมกิจกรรมที่มีประโยชน์จะช่วยในการบริหารจัดการเรือนจำและมีผลดีต่อสุขภาพจิตและการบำบัดฟื้นฟูของผู้ต้องขัง ดังนั้นผู้ต้องขังควรมีโอกาสเล่นกีฬาและออกกำลังกายกลางแจ้งอย่างน้อยหนึ่งชั่วโมงต่อวัน เรือนจำต้องจัดให้มีห้องสมุดและอนุญาตให้ผู้ต้องขังได้ปฏิบัติตามวิถีแห่งศาสนาที่ตนนับถือ

4. การศึกษา (ข้อกำหนดที่ 104)

เนื่องจากการศึกษามีส่วนสำคัญในการช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ ผู้ต้องขังจึงควรได้รับโอกาสให้ได้เรียนอย่างทั่วถึง ระบบการศึกษาในเรือนจำควรมีมาตรฐานเดียวกับระบบการศึกษาภายนอกเรือนจำและผู้ต้องขังที่ไม่รู้หนังสือหรือผู้ต้องขังที่ยังอยู่ในวัยเรียนจะต้องได้รับการศึกษา

2.7.3.9 สุขภาพกายและสุขภาพจิต

1. การเข้าถึงการดูแลสุขภาพ (ข้อกำหนดที่ 24-29, 31)

รัฐมีหน้าที่ดูแลผู้ถูกกักขังเสรีภาพ ดังนั้นผู้ต้องขังต้องมีสิทธิได้รับการดูแลสุขภาพที่มีมาตรฐานเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนทั่วไป และตามแนวปฏิบัติที่ดี การจัดการดูแลสุขภาพภายในเรือนจำ ควรทำร่วมกับหน่วยงานบริการด้านสุขภาพในชุมชนเพื่อความต่อเนื่องในการดูแลสุขภาพผู้ป่วย ข้อกำหนดยังอธิบายถึงรายละเอียดของบริการดูแลสุขภาพต่างๆ ภายในเรือนจำ ซึ่งต้องครอบคลุมถึงการดูแลรักษาบุตรของผู้ต้องขังที่อาศัยอยู่ในเรือนจำอีกด้วย

2. บทบาทของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ (ข้อกำหนดที่ 25, 30-34)

เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในเรือนจำต้องมีหน้าที่ที่แยกกันอย่างชัดเจน จากงานบริหารเรือนจำ และพึงปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณทางการแพทย์ที่เป็นมาตรฐานเดียวกับหลักที่ใช้ภายนอกเรือนจำ เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ประเมิน ดูแลและรักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ป่วยผู้ต้องขัง หน้าที่เหล่านี้ยังรวมถึงการดูแลรักษาภาวะติดเชื้ต่างๆ อาการติดสารเสพติด สุขภาพจิต และสุขภาพฟัน เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ต้องไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานบริหารจัดการเรือนจำ เช่น การลงโทษทางวินัย การตัดสินใจทางการแพทย์ใด ๆ ต้องไม่ถูกแทรกแซงหรือละเลยจากเจ้าหน้าที่คนอื่น นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีหน้าที่รายงานหากพบว่า ผู้ต้องขังมีอาการหรือร่องรอยที่อาจเกิดจากการทรมาน หรือการปฏิบัติที่ไร้มนุษยธรรม

3. ผู้ต้องขังในฐานะผู้ป่วย (ข้อกำหนดที่ 26, 32)

ผู้ต้องขังมีสถานะเป็นผู้ป่วย ตามปกติเมื่อเข้าพบแพทย์ ผู้ป่วยต้องให้ความยินยอมบนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้อง (Informed consent) สำหรับการตรวจหรือรักษาทางการแพทย์ ประวัติการรักษาของผู้ต้องขังต้องถูกเก็บเป็นความลับอย่างไรก็ดี เรือนจำอาจเปิดเผย เฉพาะข้อมูลส่วนที่

จำเป็น สำหรับการดำเนินมาตรการควบคุมโรค เพื่อควบคุมโรคติดต่อและป้องกันการแพร่เชื้อสู่เจ้าหน้าที่หรือผู้ต้องขังคนอื่น

4. ด้านสุขภาพ (ข้อกำหนดที่ 35)

หน่วยงานสาธารณสุขควรจัดให้มีการตรวจเรือนจำอย่างสม่ำเสมอ และให้คำปรึกษาแก่ผู้บริหารเรือนจำเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่เรือนจำ เช่น อาหาร สุขลักษณะของเรือนจำ สุขอนามัย อุณหภูมิ แสง การถ่ายเทของอากาศและปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ

2.7.3.10 การตรวจสอบและสอบสวน

1. การตรวจสอบ (ข้อกำหนดที่ 83-85)

การตรวจสอบเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความโปร่งใสภายในเรือนจำ ข้อกำหนดระบุให้มีระบบการตรวจสอบแบบสองด้านนั่นคือ การตรวจสอบภายในโดยฝ่ายบริหารงานราชทัณฑ์ ส่วนกลางและการตรวจสอบจากหน่วยงานอิสระภายนอก จุดประสงค์ของการตรวจสอบคือ เพื่อให้การบริหารจัดการภายในเรือนจำเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย และเพื่อปกป้องสิทธิของผู้ต้องขัง โดยเจ้าพนักงานผู้ตรวจสอบควรแจ้งขั้นตอนการรายงานและติดตามผลแก่เรือนจำอย่างชัดเจน

2. การสอบสวน (ข้อกำหนดที่ 57, 71)

เรือนจำต้องรายงานการเสียชีวิตภายในความดูแลของเจ้าหน้าที่ อากาศบาดเจ็บสาหัส และหากมีเหตุให้เชื่อได้ว่าการทรมานและการปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรมเกิดขึ้นภายในเรือนจำ โดยไม่จำเป็นต้องรอให้มีการร้องเรียนอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้ต้องมีการรายงานไปยังหน่วยงานอิสระที่มีหน้าที่ในการสอบสวน ฝ่ายบริหารจัดการและเจ้าหน้าที่ของเรือนจำต้องให้ความร่วมมือในการสอบสวนและต้องรักษาหลักฐานทั้งหมดให้อยู่ในสภาพเดิมผู้มีส่วนพัวพันกับข้อพิพาทต้องไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการการสอบสวน

2.7.3.11 การโอนย้ายและเคลื่อนย้าย (ข้อกำหนดที่ 26 (2), 73)

การเคลื่อนย้ายผู้ต้องขังต้องทำในสภาพที่เหมาะสมและพ้นจากสายตาของบุคคลทั่วไป หากผู้ต้องขังถูกย้ายไปเรือนจำอื่นเฉพาะเบียนของผู้ต้องขังต้องถูกโอนย้ายตามไปด้วย

2.7.3.12 การปล่อยตัว ทรัพย์สินส่วนตัว (ข้อกำหนดที่ 67)

ทรัพย์สินหรือเงินที่ถูกยึดไว้จากผู้ต้องขัง เมื่อแรกเข้าต้องถูกส่งคืนให้ผู้ต้องขังในวันปล่อยตัวทั้งหมด และทรัพย์สินดังกล่าวต้องได้รับการดูแลให้อยู่ในสภาพดี ควรให้ผู้ต้องขังลงนามเพื่อรับทรัพย์สินคืน

2.7.3.13 การกลับคืนสู่สังคม (ข้อกำหนดที่ 88, 90)

ผู้ต้องขังควรได้รับโอกาสในการเตรียมตัวเพื่อกลับสู่สังคมภายนอก เช่น จัดให้มีโครงการเตรียมความพร้อมก่อนการปล่อยตัว เรือนจำแบบเปิดและควรมีการดูแลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ

จากที่ได้ศึกษาหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเป็นกลไกทางกฎหมายที่ผูกพันทุกรัฐและทุกหน่วยงานของรัฐนั้น รวมถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์²² สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศและมีการตรวจสอบระหว่างประเทศ²³ เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายมีหน้าที่จะต้องทราบและต้องใช้มาตรการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน²⁴

มาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ค.ศ. 1957 ได้กล่าวถึงบริบทของการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังในเรือนจำที่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของกฎหมาย สังคมและภูมิปัญญาถิ่นฐานของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทุกคนอย่างมีมนุษยธรรมรวมถึงเคารพศักดิ์ศรีความแตกต่างของความเป็นมนุษย์โดยไม่สามารถละเลย ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น สิทธิผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศจึงมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับพลเมืองทั่วไป รัฐจึงต้องกำหนดกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครอง โดยเฉพาะสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่มีอยู่อันล่วงละเมิดมิได้ แม้ว่าจะถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการจากผลของการกระทำผิดนั้น²⁵

2.8 บทบาทหน้าที่กรมราชทัณฑ์

งาน “ราชทัณฑ์” เป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กรมราชทัณฑ์ มีการกำหนดบทบาทภารกิจเกี่ยวกับการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขังโดยมุ่งพัฒนาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแก้ไข พื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับคนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริตและสามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติโดยสังคมให้การยอมรับ

2.8.1 อำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ มีดังต่อไปนี้

²² กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ซึ่งในที่นี้ใช้คำว่า “ICCPR”). ข้อ 2
วรรค 3

²³ กฎบัตรสหประชาชาติ. อารัมภบท. ข้อ 1 และ ข้อ 56 (c)

²⁴ ICCPR. ข้อ 2. วรรค 3; ประมวลหลักการประพฤติกฎปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย (ซึ่งในที่นี้ใช้คำว่า “ประมวลหลักการประพฤติกฎปฏิบัติ”). ข้อ 2

²⁵ ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 10*, น. 58.

1. ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมายโดยดำเนินการกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

2. กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักออาชญาวิทยาและหลักทัณฑวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ

3. ดำเนินการเกี่ยวกับการสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง

4. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่กระทรวง หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ส่วนราชการของกรมราชทัณฑ์สามารถแบ่ง และมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ราชการบริหารส่วนกลาง

(1) สำนักงานเลขาธิการกรม มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติราชการทั่วไปของกรม และราชการอื่นที่มีได้แยกให้เป็นหน้าที่ของกอง หรือส่วนราชการใด โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ดังกล่าว ให้รวมถึง

(ก) ปฏิบัติงานสารบรรณของกรม

(ข) ดำเนินการเกี่ยวกับงานช่วยอำนวยความสะดวกและงานเลขานุการของกรม

(ค) ดำเนินการเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรม ความรู้ ความก้าวหน้า และผลงานของกรม

(ง) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(2) กองการเจ้าหน้าที่มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) จัดระบบงานและบริหารงานบุคคลของกรม เว้นแต่การฝึกอบรม

(ข) ปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(3) กองคลัง มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ดำเนินการเกี่ยวกับการเงิน การบัญชีการบริหารงบประมาณ การพัสดุอาคาร สถานที่และยานพาหนะของกรม

(ข) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(4) กองนิติการ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ดำเนินการด้านกฎหมายตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

(ข) ดำเนินการเกี่ยวกับงานนิติกรรมและสัญญา งานเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่ง อาญา งานคดีปกครองและงานคดีอื่นที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรม

(ค) ดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินเพื่อประโยชน์ในกิจการของกรมรวมทั้งการจัดตั้ง ยุบเลิก หรือขยายเรือนจำ ทัณฑสถาน สถานกักกัน และสถานกักขัง

(ง) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(5) กองบริการทางการแพทย์มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) กำหนดหลักเกณฑ์พัฒนาแนวทางการปฏิบัติควบคุม กำกับ สนับสนุน และติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานด้านการแพทย์สาธารณสุข สุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อมในเรือนจำ

(ข) ศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการส่งเสริมสุขภาพ การบำบัดรักษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ต้องขังป่วย

(ค) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(6) กองแผนงาน มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) จัดทำและประสานแผนการปฏิบัติงานของกรมให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนแม่บทของกระทรวง

(ข) วิเคราะห์และจัดทำค่าของงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณในส่วน of แผนงาน โครงการตามแผนปฏิบัติการของกรม และร่วมกับกองคลังในการพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงาน

(ค) ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงาน และการใช้จ่ายงบประมาณตามแผนงานโครงการของหน่วยงาน

(ง) กำหนดแนวทางและระเบียบในการจัดระบบการสำรวจผู้ต้องราชทัณฑ์

(จ) ศึกษาวิเคราะห์กำหนดแนวทาง พัฒนาระบบงานคอมพิวเตอร์และระบบฐานข้อมูลเพื่อการประสานเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(ฉ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(7) ทัณฑสถาน มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ควบคุมผู้ต้องขังที่แยกประเภทแล้วตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์

(ข) ดำเนินการทางทัศนคติแก่ผู้ต้องขัง
 (ค) จัดการศึกษาอบรม พัฒนา ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม และฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง
 (ง) ดำเนินการเกี่ยวกับการทำงานและการใช้แรงงานผู้ต้องขัง
 (จ) จัดสวัสดิการให้การสงเคราะห์และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขัง รวมทั้ง
 ดำเนินการเกี่ยวกับการสุขภาพ

(ก) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่น ที่เกี่ยวข้องหรือ
 ที่ได้รับมอบหมาย

(8) เรือนจำกลาง มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ควบคุมนักโทษเด็ดขาดที่มีกำหนดโทษซึ่งอยู่ในอำนาจการควบคุมตามที่กำหนด
 ผู้ต้องขังอุกฉกรรจ์และผู้ต้องขังอื่นๆ ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย

(ข) ดำเนินการทางทัศนคติแก่ผู้ต้องขัง

(ค) จัดการศึกษาอบรม พัฒนา ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม และฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง

(ง) ดำเนินการเกี่ยวกับการทำงานและการใช้แรงงานผู้ต้องขัง

(จ) จัดสวัสดิการให้การสงเคราะห์และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขังรวมทั้ง

ดำเนินการเกี่ยวกับการสุขภาพ

(ก) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่ เกี่ยวข้องหรือที่
 ได้รับมอบหมาย

(9) เรือนจำพิเศษ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ควบคุมผู้ต้องขังซึ่งเป็นคนฝากผู้ต้องขังระหว่างคดีในเขตอำนาจศาลที่ เรือนจำตั้งอยู่
 และนักโทษเด็ดขาดที่มีกำหนดโทษซึ่งอยู่ในอำนาจการควบคุมตามที่กำหนด

(ข) ดำเนินการทางทัศนคติแก่ผู้ต้องขัง

(ค) จัดการศึกษาอบรม พัฒนา ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม และฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง

(ง) ดำเนินการเกี่ยวกับการทำงานและการใช้แรงงานผู้ต้องขัง

(จ) จัดสวัสดิการ ให้การสงเคราะห์และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขังรวมทั้ง

ดำเนินการเกี่ยวกับการสุขภาพ

(ก) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่ เกี่ยวข้อง หรือ
 ที่ได้รับมอบหมาย

(10) สถานกักกัน มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ควบคุมผู้ถูกกักกันตามกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกันตามประมวล
 กฎหมายอาญา

(ข) ดำเนินการทางทัศนคติแก่ผู้ถูกกักกัน

(ค) จัดการศึกษาอบรม พัฒนา ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม และฝึกวิชาชีพแก่ผู้ถูกกักกัน

(ง) จัดสวัสดิการให้การสงเคราะห์และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ถูกกักกัน รวมทั้ง

ดำเนินการเกี่ยวกับการสุขภาพ

(จ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(11) สถานกักขัง มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ควบคุมผู้ต้องกักขังตามกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักขังตามประมวลกฎหมายอาญา

(ข) ดำเนินการทางทัศนคติแก่ผู้ต้องกักขัง

(ค) จัดการศึกษาอบรม พัฒนา ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม และฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องกักขัง

(ง) จัดสวัสดิการให้การสงเคราะห์และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องกักขัง รวมทั้ง

ดำเนินการเกี่ยวกับการสุขภาพ

(จ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(12) สถาบันพัฒนาข้าราชการราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ดำเนินการเกี่ยวกับการฝึกอบรม และพัฒนาข้าราชการและลูกจ้างประจำ ตลอดจนบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง

(ข) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(13) สำนักทัณฑ์ปฏิบัติมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) กำหนดรูปแบบ มาตรการ หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานด้าน ทัศนคติปฏิบัติ ทั้งการจัดทำทะเบียนประวัติผู้ต้องขังจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การย้ายผู้ต้องขังการลดวันต้องโทษจำคุก การเลื่อน ลดชั้น การลา การขอพระราชทานอภัยโทษ การให้ผู้ต้องขังออกทำงานนอกเรือนจำ งานสาธารณชนนอกเรือนจำและการพักการลงโทษ

(ข) กำกับ ดูแล ตรวจสอบ ให้คำปรึกษาแนะนำการดำเนินงาน รวมทั้งติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านทัศนคติของเรือนจำให้เป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน

(ค) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(14) สำนักทัณฑ์วิทยา มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ศึกษาวิเคราะห์วิจัยเพื่อพัฒนาระบบ รูปแบบ มาตรการ หลักเกณฑ์และวิธีการด้านการควบคุมผู้ต้องขังและระบบเสริมความมั่นคงของเรือนจำหรือทัณฑสถาน

(ข) เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางวิชาการด้านอาชญาวิทยา และทัณฑวิทยา

(ค) ดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังชาวต่างประเทศและความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญาที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมติดต่อและประสานงานกับองค์กร หรือหน่วยงานต่างประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศด้านความช่วยเหลือ และความร่วมมือในด้านการราชทัณฑ์รวมทั้งการประชุมและการเจรจาที่ได้รับมอบหมาย

(ง) ปฏิบัติงานสำรวจงานออกแบบ งานก่อสร้างและซ่อมบำรุง งานวิศวกรรม สุขาภิบาล และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนงานภูมิสถาปัตยกรรมของเรือนจำ ทัณฑสถาน สถานกักกัน สถานกักขัง และอาคารสถานที่ของกรม

(จ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(15) สำนักพัฒนาพฤตินิสัย มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) กำหนดรูปแบบ มาตรการ หลักเกณฑ์และวิธีการด้านการพัฒนา แก้ไข พื้นฟูพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้เหมาะสมกับผู้ต้องขัง

(ข) พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขัง รวมทั้งเด็กในความดูแลของผู้ต้องขังที่ติดเข้ามาในเรือนจำ ทั้งการจัดสวัสดิการ การให้การสงเคราะห์ การพัฒนาจิตใจ การจัดการศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ

(ค) กำหนดแผนงาน โครงการรวมทั้งกำกับ ดูแล ตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมและการพัฒนาฝีมือแรงงานผู้ต้องขัง

(ง) กำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัว ทั้งผู้ต้องขังที่ปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไขและผู้ต้องขังที่ปล่อยตัวครบกำหนดโทษ รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังที่จะปล่อยตัว

(จ) กำกับ ดูแลให้คำปรึกษาแนะนำส่งเสริม ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานด้านการแก้ไข พื้นฟูและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขัง

(ฉ) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับการสนับสนุนหรือความร่วมมือเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านยาเสพติดที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรม

(ช) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

2. ราชการบริหารส่วนภูมิภาค

(1) เรือนจำจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ควบคุมผู้ต้องขังซึ่งเป็นคนฝากผู้ต้องขังระหว่างคดีในเขตอำนาจศาลที่ เรือนจำตั้งอยู่ และนักโทษเด็ดขาดที่มีกำหนดโทษซึ่งอยู่ในอำนาจการควบคุมตามที่กำหนด

(ข) ดำเนินการทางทัณฑปฏิบัติแก่ผู้ต้องขัง

(ค) จัดการศึกษาอบรม พัฒนา ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม และฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง

(ง) ดำเนินการเกี่ยวกับการทำงานและการใช้แรงงานผู้ต้องขัง

(จ) จัดสวัสดิการให้การสงเคราะห์และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับการสุขภาพ

(ฉ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(2) เรือนจำอำเภอ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ควบคุมผู้ต้องขังซึ่งเป็นคนฝากผู้ต้องขังระหว่างคดีในเขตอำนาจศาลที่ เรือนจำตั้งอยู่ และนักโทษเด็ดขาดที่มีกำหนดโทษซึ่งอยู่ในอำนาจการควบคุมตามที่กำหนด

(ข) ดำเนินการทางทัณฑปฏิบัติแก่ผู้ต้องขัง

(ค) จัดการศึกษาอบรม พัฒนา ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม และฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง

(ง) ดำเนินการเกี่ยวกับการทำงานและการใช้แรงงานผู้ต้องขัง

(จ) จัดสวัสดิการให้การสงเคราะห์และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับการสุขภาพ

(ฉ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

2.8.2 กระบวนการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์

กระบวนการดำเนินงานที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์ คือ การปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลหรือการบังคับคดีซึ่งดำเนินการโดยเจ้าพนักงานเรือนจำ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับคดีโดยตรง ดังเช่น ตำรวจ อัยการและศาล แต่กรมราชทัณฑ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในฐานะที่ต้องบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลในคดีอาญา สำหรับการบังคับคดีตามคำพิพากษาในกรณีศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลย เจ้าพนักงานเรือนจำจะดำเนินการกับจำเลยตามคำพิพากษาของศาล โดยมีวัตถุประสงค์ คือ การควบคุมตัวไว้ไม่ให้หนีและลงโทษหรือแก้ไข ฟื้นฟูผู้ต้องโทษให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี

มาตรการในการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่

- 1) การรับตัวผู้ต้องขัง
- 2) การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในขณะที่อยู่ในเรือนจำ
- 3) การปล่อยตัวผู้ต้องขัง

สำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้น หมายถึง กระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ต่อเนื่อง นับจากที่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ ไปจนถึงปล่อยตัวผู้ต้องขังครอบคลุมถึงภารกิจในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งในด้านการจัดบริการ อบรม แก้ไขและการควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัยและไม่หลบหนีภายใต้หลักการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

2.8.2.1 การรับตัวผู้ต้องขัง

การรับตัวผู้ต้องขัง เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ ตามหมายศาลหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจตามกฎหมายและรวมไปถึงการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้ต้องขังที่นำติดตัวเข้ามา การจำแนกลักษณะ การแยกขังและการย้ายผู้ต้องขัง ตลอดจนการอบรมระเบียบวินัย เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพภายในเรือนจำได้

2.8.2.2 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในขณะที่อยู่ในเรือนจำ

กระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ มีความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก เนื่องจากระยะเวลาที่ต้องโทษมีกำหนดเท่าใด ก็ต้องดำเนินการในเวลาที่มิได้อยู่ให้ผู้ต้องขังแต่ละคนกลับตนเป็นคนดีได้ ไม่ไปกระทำผิดซ้ำอีกภายหลังปล่อยพ้นโทษ ในขณะที่เดียวกันจะต้องควบคุมดูแลความมั่นคงปลอดภัยในด้านต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อย โดยมีหลักการปฏิบัติออกเป็น 2 ส่วน คือ

(1) ด้านการควบคุมดูแลผู้ต้องขัง การควบคุมและดูแลผู้ต้องขังมีหลักการดำเนินงานดังนี้

การควบคุมผู้ต้องขังต้องใช้หลักวิชาชีพในการดำเนินการ อันได้แก่ หลักอาชญาวิทยา ทัณฑวิทยา ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ตลอดจนข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติมาตรฐานความโปร่งใส และมาตรฐานเรือนจำด้านต่างๆ มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน โดยยึดหลักกฎหมายและระเบียบต่างๆ ควบคู่ไปกับหลักวิชาการ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ควบคุมผู้ต้องขัง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล การจัดอบรมสัมมนาให้แก่เจ้าพนักงานทุกระดับอย่างต่อเนื่อง การพัฒนามาตรฐานคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังให้ดีขึ้นครบทุกเรือนจำ

(2) ด้านการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี

กรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการตามภารกิจหลักอย่างต่อเนื่อง ในด้านการแก้ไขฟื้นฟู ได้แก่ การจัดการศึกษาทั้งระดับสายสามัญและสายอาชีพ รวมทั้งการฝึกวิชาชีพตามความต้องการของ

ตลาดแรงงาน การจัดกิจกรรมพัฒนาจิตใจในรูปแบบต่างๆ อาทิ อบรมจิตภาวนา อบรมผู้ต้องขังต่างศาสนา (คริสต์และอิสลาม) อบรมตามประเภทของกลุ่มผู้ต้องขังและอบรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้แก่ผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษ เพื่อเป็นการขัดเกลาคใจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติรวมทั้งจัดกิจกรรมที่จำเป็นในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดหางาน การให้ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวเข้าสู่สังคม เป็นต้น การให้การสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขังที่ต้องการขอรับความช่วยเหลือ และการติดตามผลหลังปล่อย

2.8.2.3 การปล่อยตัวผู้ต้องขัง

การควบคุมผู้ต้องขังจะสิ้นสุดลง เมื่อมีการปล่อยตัวผู้ต้องขัง ปล่อยเมื่อครบกำหนดตามคำพิพากษาของศาลหรือปล่อยแบบมีเงื่อนไข ซึ่งขั้นตอนนี้เจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบระมัดระวังจะเกิดการผิดพลาดมิได้โดยเด็ดขาด แบ่งเป็นการปล่อยตัวแบบ มีเงื่อนไขและแบบไม่มีเงื่อนไข รวมถึงกรณีผู้ต้องขังเสียชีวิตด้วย สำหรับการปล่อยตัวแบบ มีเงื่อนไข ได้แก่ กรณีที่ผู้ต้องขังได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก เรียกโดยย่อว่า ล.ว.ท. หรือได้รับพักการลงโทษจำคุก โดยทั้งสองกรณีจะเข้าสู่กระบวนการคุมประพฤติตามระยะเวลาที่กำหนด ส่วนการปล่อยตัวแบบไม่มีเงื่อนไขนั้น ได้แก่ กรณีที่ผู้ต้องขังจำคุกครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือได้รับการพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัวหรือกรณีเฉพาะราย

2.8.3 ลักษณะพิเศษของงานราชทัณฑ์

2.8.3.1 เป็นงานที่ต้องปฏิบัติตลอด 24 ชั่วโมงอย่างต่อเนื่อง

เนื่องจากภารกิจหลักที่สำคัญของกรมราชทัณฑ์ คืองานควบคุมดูแลผู้ต้องขังหรือนักโทษเด็ดขาดระยะเวลาที่ต้องรับโทษในเรือนจำ ดังนั้น ข้าราชการจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ควบคุมผู้ต้องขังทั้งวันทั้งคืน ตลอด 24 ชั่วโมง มิให้หลบหนี องค์กรที่กรมราชทัณฑ์ได้รับอนุมัติกรอบอัตรากำลังในการปฏิบัติงานเฉพาะเวลาราชการเพียง วันละ 8 ชั่วโมง ซึ่งเป็นกรอบอัตรากำลังขั้นต่ำสุดที่สามารถจะปฏิบัติงานได้ ส่วนการปฏิบัติงานนอกเวลาราชการอีกวันละ 16 ชั่วโมงและในวันหยุดราชการ กรมราชทัณฑ์ต้องสับเปลี่ยนหมุนเวียนข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ในเวลาราชการปกติ ทุกตำแหน่งมาเข้าเวรยามรักษาการณ์ ทำให้ข้าราชการเรือนจำและทัณฑสถานต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างตราครุฑกว่าข้าราชการหน่วยงานอื่นจึงก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายและไม่มีเวลาให้กับครอบครัวอย่างเพียงพอ

2.8.3.2 เป็นงานที่ต้องการปฏิบัติทันที ไม่สามารถปฏิเสธหรือผ่อนผันปฏิบัติในเวลาต่อมาได้

กรมราชทัณฑ์ไม่อาจปฏิเสธการรับตัวผู้ต้องขังไว้ในความควบคุมได้ แม้เรือนจำและทัณฑสถานจะมีอัตรากำลังหรือความจุของสถานที่ควบคุมที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขัง

ก็ตาม นอกจากนั้นการควบคุมหรือปล่อยตัวผู้ต้องขังจะต้องกระทำในทันทีที่ได้รับหมายศาลหรือคำสั่งตามกฎหมายจะผ่อนผันไปดำเนินการในวันอื่นไม่ได้ ดังนั้นข้าราชการเรือนจำจึงต้องปฏิบัติงานให้เสร็จสิ้นโดยพลัน แม้ว่าจะล่วงเลยเวลาราชการหรือขาดแคลนอัตรากำลังก็ตาม ทำให้ข้าราชการที่ปฏิบัติงานอยู่ในปัจจุบันต้องรับภาระหนักและเกิดความกดดันสูง

2.8.3.3 เป็นงานที่ต้องปฏิบัติด้วยความรอบคอบ ระวังระมัดระวัง และต้องอาศัยความละเอียดถี่ถ้วนและถูกต้องแม่นยำจะเกิดความผิดพลาดไม่ได้

การรับหมายศาล การรับ-ปล่อย-ตรวจค้นตัวผู้ต้องขัง การคำนวณวันพ้นโทษ/การลดวันต้องโทษและการดำเนินงานด้านอื่นๆ เช่น การประหารชีวิตนักโทษเด็ดขาดเป็นงานที่ต้องปฏิบัติด้วยความรอบคอบจะผิดพลาดไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของประชาชนทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องมีสติ ความชำนาญการและประสบการณ์เฉพาะทางอย่างสูง

2.8.3.4 เป็นงานที่มีความยากลำบาก โดยเฉพาะงานด้านการแก้ไขผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม

ผู้ต้องขังมักถูกมองว่าเป็นผู้ร้ายโดยสันดาน เนื่องจากผู้กระทำผิดบางกลุ่มมีการสะสมพฤติกรรม ความคิดและจิตสำนึกในทางที่ไม่ถูกต้องหรือเป็นบุคคลที่มีสภาพจิตผิดปกติ คือด้าน ฯลฯ ดังนั้นงานด้านการแก้ไขอบรมพัฒนาพฤติกรรมนิสัยเพื่อเปลี่ยนแปลงความคิด และพฤติกรรมผู้ต้องขังเหล่านี้ให้เป็นปกติเหมือนบุคคลทั่วไป จึงเป็นงานที่ถือได้ว่ามีความยากลำบากเป็นพิเศษ

2.8.3.5 เป็นงานที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของสังคม

ลักษณะงานของกรมราชทัณฑ์ หากการปฏิบัติหน้าที่เกิดความบกพร่องหรือเกิดความผิดพลาดขึ้น เช่น ผู้ต้องขังแหกหักหลบหนีหรือมีการปล่อยตัวผู้ต้องขังผิดตัว หรือระบบการแก้ไขผู้ต้องขังไม่มีประสิทธิภาพ อันส่งผลให้ผู้ต้องขังกลับไปกระทำผิดสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน จึงถือได้ว่าภารกิจของกรมราชทัณฑ์ มีส่วนสำคัญต่อการป้องกันไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม ความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสังคม

2.9 เจ้าพนักงานเรือนจำ

เจ้าพนักงานเรือนจำแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.9.1 เจ้าพนักงานอำนวยการกลาง ประกอบด้วย

2.9.1.1 อธิบดี เป็นผู้อำนวยการเรือนจำโดยทั่วไป มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารเรือนจำให้เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงานราชทัณฑ์ และออกคำสั่งต่างๆ ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และกฎกระทรวงฯ

2.9.1.2 รองอธิบดี

2.9.1.3 ผู้อำนวยการสำนักหรือกองต่างๆ ในกรมราชทัณฑ์ ซึ่งจะมีอำนาจหน้าที่ โดยเฉพาะภายในสำนัก กองนั้นๆ โดยจะมีลักษณะเป็นการแบ่งงานไปตามสายงานภายใน กรมราชทัณฑ์ เช่น ผู้อำนวยการสำนักทัณฑ์วิฑิตยา รองลงมาคือ ผู้อำนวยการส่วนมาตรการควบคุม ผู้ต้องขัง มีหน้าที่เกี่ยวกับงานควบคุมผู้ต้องขังและอำนาจในการพิจารณาเกี่ยวกับคำสั่งที่ใช้ต่อ ผู้ต้องขังหรือผู้อำนวยการกองนิติการ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในสายงานทางด้านกฎหมาย

2.9.1.4 ผู้ตรวจราชการของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตรวจการเรือนจำตามที่ อธิบดีกำหนดให้มีอำนาจให้คำปรึกษาแนะนำแก่เจ้าพนักงานประจำเรือนจำรองจากผู้บัญชาการ เรือนจำลงมาเสนอความเห็นต่อผู้บัญชาการเรือนจำ แต่ถ้าได้รับคำสั่งจากอธิบดีให้เข้าควบคุม กิจการเรือนจำจะมีอำนาจบังคับบัญชาเจ้าพนักงานเรือนจำรองจากผู้บัญชาการเรือนจำด้วย

2.9.1.5 ข้าราชการกรมราชทัณฑ์ที่เป็นหัวหน้าแผนกในกรมราชทัณฑ์ที่อธิบดีสั่งให้ ออกตรวจหรือควบคุมเรือนจำ และข้าราชการสังกัดกรมราชทัณฑ์คนใดก็ตามที่รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรมสั่งให้ไปควบคุมเรือนจำ ข้าราชการผู้นั้นถือเป็นผู้บัญชาการเรือนจำ

2.9.2 เจ้าพนักงานประจำเรือนจำ ได้แก่

2.9.2.1 ผู้บัญชาการเรือนจำ มีหน้าที่รับผิดชอบบังคับบัญชากิจการทั่วไป ตรวจการ เรือนจำตามระเบียบที่กำหนดไว้ ควบคุมเจ้าพนักงานและกิจการของเรือนจำ ระวังเหตุการณ์ไม่สงบ ในเรือนจำ ดูแลทุกข์สุขของผู้ต้องขัง ออกหนังสือสำคัญต่างๆแก่ผู้ต้องขัง และที่สำคัญต่อการ ลงโทษผู้ต้องขัง คือ ผู้บัญชาการเรือนจำต้องเป็นประธานในการลงโทษเขียนผู้ต้องขัง และเป็น ประธานคณะกรรมการดำเนินการประหารชีวิตนักโทษ ตลอดจนเป็นผู้รับเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ขอพระราชทานอภัยโทษของผู้ต้องขังซึ่งถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ แล้วต้องรับส่งเรื่องราวทูลเกล้าฯ นั้น ไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

อีกทั้งผู้อำนวยการเรือนจำมีอำนาจบังคับบัญชาเหนือเจ้าพนักงานและผู้ต้องขังทุกคนใน เรือนจำนั้นและอำนาจในด้านอื่นอีกมากมายตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.9.2.2 พัสดี มีอำนาจเกี่ยวกับสิทธิที่จะดำเนินการในเรื่องที่กฎหมายกำหนดไว้ในส่วน งานที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานนั้นๆ พัสดีมีอำนาจหน้าที่ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของเจ้า พนักงานในสังกัดบังคับบัญชา ในส่วนงานที่เกี่ยวกับการปฏิบัติและควบคุมผู้ต้องขัง พัสดีมีอำนาจ หน้าที่ในการปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของผู้ต้องขัง ตรวจตราป้องกันการกระทำผิดวินัย และลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขัง ตลอดจนการหลบหนีเมื่อมีการกระทำผิดอาญา

2.9.2.3 ผู้คุม ผู้คุมต้องเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญระดับ 1-5 และข้าราชการพลเรือน วิสามัญที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ตามเรือนจำและทัณฑสถานต่างๆเท่านั้น ผู้คุมถือว่าเป็นเจ้าพนักงาน

เรือนจำที่มีความสำคัญในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงฯ ข้อ 18 (6)-(11) ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ ได้แก่ ปกป้องและควบคุมระเบียบวินัยของผู้ต้องขัง ตรวจสอบป้องกันการกระทำผิด ป้องกันการหลบหนี จัดการและควบคุมการทำงานของผู้ต้องขัง จัดการศึกษาอบรม ดูแลอนามัยของผู้ต้องขังและการสุขภาพของเรือนจำ นอกจากนี้มีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชา

สำหรับในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้ศึกษาจะได้นำเสนอความหมายของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ที่เกี่ยวกับการบังคับโทษ ดังนี้

1. นักสังคมสงเคราะห์²⁶

หน้าที่ความรับผิดชอบหลัก

ปฏิบัติงานในฐานะผู้ปฏิบัติงานระดับต้น ที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถทางวิชาการในการทำงาน ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์และงานราชทัณฑ์ ภายใต้การกำกับ แนะนำ ตรวจสอบ และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ลักษณะงานที่ปฏิบัติในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการปฏิบัติการ

(1) ค้นหาข้อเท็จจริง สัมภาษณ์ สอบประวัติ เยี่ยมบ้าน ติดตาม สืบเสาะหาข้อเท็จจริง รวมทั้งศึกษาชุมชน และประเมินสภาวะทางสังคมเบื้องต้นเพื่อวินิจฉัย และให้บริการทางสังคมแก่กลุ่มเป้าหมายในระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่ม และชุมชน

(2) ให้บริการการปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟู ป้องกัน ปกป้อง คุ้มครอง และพัฒนากลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้

(3) รวบรวม ประมวล สรุป จัดลำดับความสำคัญและความรุนแรงของปัญหา รวมทั้งวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหา เพื่อประกอบการวางแผนให้ความช่วยเหลือ พิทักษ์สิทธิ และพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มเป้าหมาย

(4) สำรวจ รวบรวม ศึกษา สรุปจัดทำรายงาน รวมทั้งประมวล และวิเคราะห์ข้อมูลทางวิชาการ สถานการณ์และปัญหาทางสังคม เพื่อประกอบการวิจัย การจัดทำฐานข้อมูล การวางแผน การจัดทำหลักเกณฑ์มาตรฐานและการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

(5) รวบรวม จัดเก็บข้อมูล สถิติเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ เพื่อประกอบการจัดทำเครื่องมือทางสังคมสงเคราะห์ คู่มือ แนวทางปฏิบัติ เอกสารวิชาการ สื่อเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์

²⁶ สำนักงาน กพ., สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2561, จาก <http://job.ocsc.go.th>

จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อประกอบการพัฒนา และวางแผนด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ด้านการวางแผน วางแผนการทำงานที่รับผิดชอบร่วมดำเนินการวางแผนการทำงานของหน่วยงานหรือโครงการเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายผลสัมฤทธิ์ที่กำหนด

3. ด้านการประสานงาน

(1) ประสานการทำงานร่วมกันทั้งภายในและภายนอกทีมงานหรือหน่วยงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือและผลสัมฤทธิ์ตามที่กำหนดไว้

(2) ชี้แจงและให้รายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูล ข้อเท็จจริง แก่บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจหรือความร่วมมือในการดำเนินงานตามที่ได้รับมอบหมาย

4. ด้านการบริการ

(1) ให้คำแนะนำและให้บริการทางวิชาการแก่บุคคล หน่วยงานและองค์กรต่างๆ เกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เพื่อพัฒนาความรู้เทคนิค ทักษะในการดำเนินงานและพัฒนาบริการด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

(2) ให้บริการข้อมูล เอกสาร ตำรา สื่อ และคู่มือในรูปแบบต่าง ๆ เกี่ยวกับการสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แก่ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน องค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชน เครือข่ายประชาชนทั่วไปและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และเพื่อประโยชน์ในการจัดบริการทางสังคมและการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มเป้าหมายอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

(3) ร่วมจัดการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้แก่บุคลากรภายในหน่วยงาน ครอบครัว กลุ่ม ชุมชนหน่วยงานภาครัฐ เอกชน เครือข่ายและประชาชนทั่วไปเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

2. เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาพฤตินิสัย

กรมราชทัณฑ์ มีหน้าที่รับผิดชอบในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล ได้แก่ การกักขัง การจำคุก และการประหารชีวิต โดยกำหนดแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายและหลักสากล การดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการและการสงเคราะห์ผู้ต้องขังเพื่อให้กลับตนเป็นพลเมืองดี ตามวิสัยทัศน์ที่ว่า “กรมราชทัณฑ์เป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ ในการควบคุม แก้ไขและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง เพื่อคืนคนดี มีคุณค่า สู่วัฒนธรรม” ดังนั้น กรมราชทัณฑ์มีพันธกิจสำคัญที่ต้องดำเนินการ 2 ประการ ได้แก่

(1) การควบคุมผู้ต้องขังอย่างมีอาชีพ

(2) การบำบัดฟื้นฟูและแก้ไขพฤตินิสัยของผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้สำนักพัฒนาพฤตินิสัย มีภาระหน้าที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง (ตามพันธกิจข้อ 2) โดยการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการและแนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่การพัฒนาแก้ไข ปรับเปลี่ยนพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง ให้มีความรู้ ทักษะมีวิชาชีพติดตัว กลับตนเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเพื่อคืนคนดีสู่สังคมลดภาระภาครัฐอย่างไรก็ตาม จากการที่ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่ได้สะสมพฤติกรรมความผิดและจิตสำนึกในทางที่ไม่ถูกต้องมาเป็นระยะเวลายาวนาน และมีลักษณะการกระทำผิดที่หลากหลาย ดังนั้นงานด้านการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมผู้ต้องขังให้เป็นปกติเหมือนบุคคลทั่วไป จึงเป็นงานที่ถือได้ว่ามีความยากเป็นกรณีพิเศษ

ในส่วนนี้จะมีบุคลากรที่สำคัญ ได้แก่

1) เจ้าพนักงานราชทัณฑ์²⁷

ปฏิบัติงานในฐานะผู้ปฏิบัติงานระดับต้นซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาปฏิบัติงานราชทัณฑ์ ตามแนวทาง แบบอย่าง ขั้นตอน และวิธีการที่ชัดเจน ภายใต้การกำกับแนะนำตรวจสอบ และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีลักษณะงานที่ปฏิบัติในด้านต่างๆ ดังนี้

(1.1) ด้านการปฏิบัติการ

(1) ควบคุม ดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย และปฏิบัติการกิจประจำวันตามกฎระเบียบของเรือนจำหรือสถานที่ควบคุมต่างๆ ตลอดจนควบคุมผู้ต้องขังไปภายนอกเรือนจำหรือสถานที่ดังกล่าว เพื่อไม่ให้มีการหลบหนีจากการควบคุม

(2) ดำเนินการตามมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง และรักษาการณ์เรือนจำ หรือสถานที่ควบคุมต่างๆ เช่น ตรวจนับยอดจำนวนผู้ต้องขัง ตรวจตรา รักษาการณ์รอบอาณาเขตทั้งภายในและภายนอกกำแพง ป้อมบนกำแพง ประตูเข้าออก ตรวจค้นบุคคล ผู้ต้องขัง ยานพาหนะ และพัสดุสิ่งของที่ผ่านเข้าออก การหาข่าว ตลอดจนดำเนินการรักษาความปลอดภัยให้แก่ผู้บังคับบัญชา หรือบุคคลภายนอกที่เข้าเยี่ยมชม หรือติดต่อราชการ การจู่โจมตรวจค้นทั้งในกรณีปกติและในกรณีพิเศษเพื่อให้เกิดความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย

(3) ดำเนินการกรณีผู้ต้องขัง แหกหักหลบหนี หรือก่อเหตุร้ายในเรือนจำ หรือสถานที่ควบคุมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและเป็นไปตามกฎหมาย หลักเกณฑ์ และมาตรการที่กำหนด

²⁷ “มาตรฐานกำหนดตำแหน่งราชการ,” สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2561, จาก

(4) ดำเนินการสืบสวน สอบสวน เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงกรณีผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยและเสนอแนะการลงโทษทางวินัยดังกล่าว

(5) ดำเนินการด้านทัณฑปฏิบัติในเรือนจำ หรือสถานที่ควบคุมต่างๆ เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย หลักเกณฑ์ และมาตรการที่กำหนด

(6) รับและพิจารณาคำร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง เพื่อเสนอต่อผู้บังคับบัญชา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีการแก้ไข หรือช่วยเหลือผู้ต้องขังต่อไป

(7) สอน ให้คำปรึกษา แนะนำ และจัดการศึกษา จัดทำสื่อการเรียนการสอน อบรมพัฒนาจิตใจ และฝึกวิชาชีพ เพื่อการบำบัดฟื้นฟู หรือแก้ไขและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง

(8) ดำเนินการด้านการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง เช่น สุทกรรม การจัดเลี้ยงผู้ต้องขังงานสงเคราะห์ผู้ต้องขัง เงินฝากผู้ต้องขัง ญาติเยี่ยม สันทนาการ และงานสวัสดิการอื่นที่เรือนจำจัดให้ผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถดำรงชีพได้อย่างปกติและเหมาะสมตามมาตรฐานที่กำหนด

(9) ดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารงานของเรือนจำ หรือสถานที่ควบคุมต่างๆ เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย หลักเกณฑ์ และมาตรการที่กำหนด

(10) ปฏิบัติหน้าที่เข้าเวรรักษาการณ์นอกเวลาราชการ ตามระบบ โครงสร้างเวรรักษาการณ์ของเรือนจำ หรือสถานที่ควบคุมต่างๆ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย

(1.2) ด้านการบริการ

(1) ให้คำปรึกษา แนะนำ และถ่ายทอดความรู้แก่เจ้าหน้าที่ระดับรองลงมาในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(2) ให้บริการญาติในการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขัง และการติดต่อประสานงานจากหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกและประชาชนทั่วไป เพื่อให้การดำเนินงานราชทัณฑ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(3) ให้บริการ เผยแพร่ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการฝึกวิชาชีพหรือการใช้แรงงานผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้สนใจได้นำไปใช้ประโยชน์ในกิจการต่าง ๆ

2) เจ้าพนักงานฝึกอบรม

มีหน้าที่ความรับผิดชอบหลัก คือ ปฏิบัติงานในฐานะผู้ปฏิบัติงานระดับต้นที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถทางวิชาการ ในการทำงาน ปฏิบัติงานด้านวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพ ภายใต้การกำกับ แนะนำ ตรวจสอบ และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีลักษณะงานที่ปฏิบัติในด้านการปฏิบัติภารกิจดังนี้

(1) ศึกษาวิเคราะห์และจัดทำมาตรฐานหลักสูตรกิจกรรมและคุณสมบัติของผู้ต้องขัง และเด็กและเยาวชน ในการจัดการศึกษาอบรมพัฒนาจิตใจฝึกวิชาชีพ และอภิบาลและการพินิจ

เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นมาตรฐานในการดำเนินงานให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังและเด็กและเยาวชน

(2) รวบรวม ศึกษา วิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ในการจัดการศึกษา อบรมพัฒนาจิตใจฝึกวิชาชีพ และอภิบาลและการพินิจเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังและเด็กและเยาวชน

(3) ดำเนินการจัดการศึกษา จัดทำสื่อการเรียนการสอน อบรมพัฒนาจิตใจ ฝึกวิชาชีพ และอภิบาลและการพินิจผู้ต้องขังและเด็กและเยาวชน เพื่อให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน เหมาะสมกับสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชน และเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

3) การจัดการศึกษา

ในการจัดการศึกษาในกับผู้ต้องขังนั้น ในปัจจุบันได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ ดังนี้²⁸ มุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาความรู้ พัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิต พัฒนาพฤตินิสัย เพื่อให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองที่ดีกลับเข้าไปใช้ชีวิตอย่างสุจริตชนในสังคม ภายหลังพ้นโทษและไม่หวนมากระทำความผิดซ้ำ

1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการศึกษาทั้งภาครัฐ เอกชน และปราชญ์ท้องถิ่นในการ ดำเนินงานจัดการศึกษาให้กับผู้ต้องขัง

2. การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาของประเทศตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 พระราชบัญญัติศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 นโยบายและของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้ต้องขัง โดยคำนึงถึงความหลากหลายตามความต้องการของกลุ่มผู้ต้องขัง รวมทั้งบูรณาการการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม

4. พัฒนาการจัดการเรียนการสอนผู้ต้องขังที่ยึดหลักความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา พฤตินิสัย และความเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละบริบทเฉพาะของแต่ละเรือนจำ

การดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาผู้ต้องขังจะมีบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งในเรือนจำและนอกเรือนจำซึ่งเป็นการร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกที่จัดการด้านการศึกษาในแก่ผู้ต้องขัง

3. นักจิตวิทยา

²⁸ กรมราชทัณฑ์, คู่มือการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง, (กรุงเทพมหานคร:กรมราชทัณฑ์, 2560), น. 2.

(1) มีหน้าที่ความสามารถในการประเมิน วิเคราะห์สภาวะสุขภาพจิตกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อค้นหาพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด พัฒนาการ ศักยภาพ แรงจูงใจ ความถนัด บุคลิกภาพ สาเหตุของปัญหาสุขภาพจิต

(2) ให้การปรึกษา แนะนำ ปรับพฤติกรรมฟื้นฟูสภาวะทางจิตใจ สังคม อารมณ์ ส่งเสริม พัฒนาการ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจ ยอมรับปัญหาของตนเอง ปรับเปลี่ยน อารมณ์ ความผิด พฤติกรรม วิธีการปรับตัว หรือวิธีแก้ปัญหาให้เหมาะสม

(3) ส่งเสริม ป้องกัน ฝ้าระวัง แก้ไขปัญหาพฤติกรรม สุขภาพจิตของกลุ่มเป้าหมายด้วย เครื่องมือและกระบวนการทางจิตวิทยาเบื้องต้น เพื่อพัฒนาความสามารถในการดำเนินชีวิตได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

(4) รวบรวม ศึกษา ข้อมูล งานวิจัย และวิชาการอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ นวัตกรรมด้านจิตวิทยา สุขภาพจิต

(5) สรุปสถิติ รายงานผลการปฏิบัติงานทางจิตวิทยา เสนอผู้บังคับบัญชาเพื่อประกอบการวางแผน พัฒนาการปฏิบัติงาน

ในการกำหนดมาตรฐานตำแหน่งราชการนั้นเป็นไปตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ซึ่งถือเป็นมาตรฐานส่วนกลาง ซึ่งกรมราชทัณฑ์ก็จะใช้มาตรฐานดังกล่าวนี้ในการรับบุคลากรเข้าปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์

2.9.3 จรรยาบรรณข้าราชการกรมราชทัณฑ์

ในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการนั้นย่อมจะต้องมีหลักเกณฑ์และแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ และเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงจะต้องกำหนดเกี่ยวกับจรรยาบรรณในการปฏิบัติงานกรมราชทัณฑ์ก็เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ในการอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นแก่สังคม ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลหรือคำสั่งตามกฎหมาย ลักษณะงานของกรมราชทัณฑ์เป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากผู้กระทำผิดด้วยการควบคุมบุคคลเหล่านั้นให้อยู่ในสถานที่ที่เหมาะสม มีระเบียบวินัยและดำเนินการแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมเสียให้กลับตนเป็นคนดีพร้อมที่จะกลับไปอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข เมื่อพ้นโทษแล้วกรมราชทัณฑ์จึงเปรียบเสมือนองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้น ข้าราชการราชทัณฑ์จึงต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีแนวทางในการปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ต้องขัง จึงเห็นเป็นการสมควรให้มีจรรยาบรรณของข้าราชการราชทัณฑ์ เพื่อปลูกจิตสำนึกข้าราชการราชทัณฑ์ในการปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ รักษามาตรฐานแห่ง

ความดีงาม สร้างความเลื่อมใส ศรัทธาและความเชื่อถือให้กับสังคมว่าสังคมจะปลอดภัยจากผู้กระทำผิดไว้ ดังต่อไปนี้²⁹

1. พึงสำนึกและรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแห่งวิชาชีพราชทัณฑ์
2. พึงอุทิศแรงกายแรงใจปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุผลสำเร็จโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยยึดถือความถูกต้อง เทียงธรรม และมีความรับผิดชอบ
3. พึงปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยความเป็นธรรมตามหลักสิทธิมนุษยชน หลักทัศนวิทยา หลักเมตตาธรรม และหลักมนุษยธรรม
4. พึงมุ่งมั่นที่จะร่วมกันฟื้นฟูแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม
5. พึงสอดส่องดูแล ตรวจตรา ตรวจสอบ และหาข่าวเพื่อประสิทธิภาพในการควบคุม และร่วมมือกันแก้ไขวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น
6. พึงให้บริการแก่ญาติผู้ต้องขังและผู้มาติดต่อด้วยความโปร่งใสรวดเร็วและ ประทับใจ จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของราชทัณฑ์ สรุปได้ว่า ราชทัณฑ์นั้นมีบทบาทหน้าที่อันสำคัญอย่างยิ่งในการบังคับโทษจำคุก โดยได้มีการแบ่งหน้าที่การปฏิบัติของเป็นหน่วยงาน เพื่อให้ เกิดความชัดเจนในการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูผู้ต้องขัง ขณะเดียวกับเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ก็จะต้อง ปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องและเป็นธรรมโดยมีจรรยาบรรณข้าราชการกรมราชทัณฑ์ เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์อย่างชัดเจน

2.10 ความหมายของพหุวัฒนธรรมนิยม

พหุวัฒนธรรมนิยมนั้นมีการให้คำนิยามและมีแง่มุมมองที่แตกต่างกันออกไป แต่โดยรวมแล้วพหุวัฒนธรรมนิยม หมายถึง การดำรงอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมที่หลากหลายของกลุ่มคน ชนชั้น ชาติพันธุ์ เพศ ศาสนา ท้องถิ่น และอื่นๆ ในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน อันเนื่องมาจากการอพยพของผู้คนและแรงงาน การเคลื่อนย้ายทางสังคม การปรับตัว การผสมกลมกลืน รวมถึงความขัดแย้งและปัญหาต่างๆ เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิและความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ โอกาสทางการศึกษา การปฏิบัติทางวัฒนธรรม และความเชื่อ ฯลฯ³⁰

²⁹ กรมราชทัณฑ์, “ประกาศกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยจรรยาบรรณข้าราชการกรมราชทัณฑ์ ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2542” .สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2560 จาก

<http://www.correct.go.th/lawcorrects/lawfile/15006.pdf>

³⁰ ประสิทธิ์ ลิปิรัช, “พหุวัฒนธรรมนิยม : ความหมาย กระบวนทัศน์ และสถานภาพ,” วารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ 25, ฉบับที่ 2, น. 9, (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2556).

บทที่ 3

กฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก

โทษเป็นมาตรการบังคับที่มีความเก่าแก่และรุนแรงมากที่สุด เนื่องจากโทษนั้นหากพิจารณาลักษณะโดยทั่วไปแล้ว โทษจะหมายถึง ผลร้ายที่ผู้กระทำได้รับ เนื่องจากผลร้ายที่เขาได้ก่อให้เกิดขึ้น เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษผู้กระทำความผิดแล้วก็ต้องมีขั้นตอนของ การบังคับโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษานั้น องค์การในกระบวนการยุติธรรมในชั้นนี้ได้แก่ ราชทัณฑ์ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติกับผู้กระทำความผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษา ขณะเดียวกันก็ต้องดำเนินการในระหว่างที่ผู้กระทำความผิดรับโทษ โดยต้องมีมาตรการต่างๆ เพื่อบริหารจัดการให้ผู้ต้องขังนั้นสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างเป็นปกติ และไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก บทนี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอเกี่ยวกับการบังคับโทษ ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวกับการบังคับโทษ ซึ่งมีทั้งประเทศไทยและต่างประเทศเป็นลำดับ ดังนี้

3.1 ประเทศไทย

“การบังคับโทษอาญา” เป็นกระบวนการที่อยู่นอกวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ “การบังคับโทษทางอาญา” ต้องเป็นไปตาม “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ” สำหรับประเทศไทยมีกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษที่สำคัญ ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎกระทรวง ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ตลอดจนบทบัญญัติในภาค 7 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันว่าด้วยอภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นโทษเบาและอภัยโทษ ก็ถือว่าเป็น “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ”²

---

¹ ธาณี วรภัทร์, หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553), น. 18.

² คณิต ฅ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), .น.46.

3.1.1 การบังคับโทษจำคุกแก่ผู้กระทำผิด

ก่อนที่จะศึกษาเกี่ยวกับการบังคับโทษของประเทศไทยนั้น ผู้ศึกษาจะได้นำเสนอเกี่ยวกับสิทธิหรือหลักประกันของบุคคลที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยบัญญัติไว้อย่างชัดเจนที่ปรากฏเห็นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ดังนี้³

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใดจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการหรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐและพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

มาตรา 28 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือ มีเหตุอย่างอื่น ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้

มาตรา 31 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย

³ บุญศรี ไพรัตน์, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560,

(กรุงเทพมหานคร: ธนรัชการพิมพ์, 2560), น. 8.

สำหรับการบังคับโทษของประเทศไทยนั้นกระทำโดยมุ่งควบคุมและลงโทษผู้กระทำผิดมากกว่ามุ่งที่จะแก้แค้น ซึ่งวิธีการที่ถูกต้องในการบังคับโทษนั้นนอกเหนือจากการลงโทษผู้กระทำผิดแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญ คือ ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แก้ไขผู้กระทำผิดนั้นให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างปกติสุขต่อไปและไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก⁴ หน่วยงานของกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับการบังคับโทษทางอาญา คือ กรมราชทัณฑ์ ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 กำหนดบทบาทภารกิจกรมราชทัณฑ์ให้มีภารกิจเกี่ยวกับการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมนิสัยผู้ต้องขังโดยมุ่งพัฒนาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริตและสามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติ โดยสังคมให้การยอมรับ โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้⁵

1. ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมายโดยดำเนินการกฎหมาย ว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักอาชญาวิทยาและหลักทัณฑ์วิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ
3. ดำเนินการเกี่ยวกับการสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง
4. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

กระบวนการดำเนินงานที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์ คือ การปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลหรือการบังคับคดี ซึ่งดำเนินการโดยเจ้าพนักงานเรือนจำ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับคดีโดยตรง แต่กรมราชทัณฑ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในฐานะที่ต้องบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลในคดีอาญา สำหรับการบังคับคดีตามคำพิพากษา ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลย เจ้าพนักงานเรือนจำจะดำเนินการกับจำเลยตามคำพิพากษาของศาล โดยมีวัตถุประสงค์ คือ การควบคุมตัวไว้ไม่ให้หนีและลงโทษหรือแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องโทษให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี⁶

⁴ ชานี วรภัทร์, กฎหมายราชทัณฑ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558), น. 39.

⁵ กรมราชทัณฑ์, สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2559, จาก

[http://www.oic.go.th/ginfo/moreinfo.asp?g=G\\$0108008&i=002+013+000&p=&o=Ministry+of+Justice](http://www.oic.go.th/ginfo/moreinfo.asp?g=G$0108008&i=002+013+000&p=&o=Ministry+of+Justice)

⁶ กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร (กพร.), แผนการบริหารความเสี่ยงของกรมราชทัณฑ์ พ.ศ.2560-2564,

สำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้น หมายถึง กระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ต่อเนื่อง นับจากที่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำไปจนถึงปล่อยตัวผู้ต้องขัง ครอบคลุมถึงภารกิจในการปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขัง ทั้งในด้านการจัดบริการอบรมแก้ไขและการควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย และไม่หลบหนีภายใต้หลักการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

มาตรการในการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่⁷

1) การรับตัวผู้ต้องขัง

การรับตัวผู้ต้องขัง เป็นขั้นตอนแรกของการกระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเริ่มตั้งแต่ การรับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำตามหมายศาลหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจตามกฎหมาย และรวมไปถึงการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้ต้องขังที่นำติดตัวเข้ามา การจำแนกลักษณะการแยกขังและการย้ายผู้ต้องขังตลอดจนการอบรมระเบียบวินัย เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพภายในเรือนจำได้

2) การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในขณะที่อยู่ในเรือนจำ

กระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ มีความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก เนื่องจากระยะเวลาที่ต้องโทษมีกำหนดเท่าใดก็ต้องดำเนินการ ในเวลาที่มีอยู่ให้ผู้ต้องขังแต่ละคนกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก หลังปล่อยพ้นโทษในขณะเดียวกันจะต้องควบคุมดูแลความมั่นคงปลอดภัยในด้านต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อย โดยมีหลักการปฏิบัติออกเป็น 2 ส่วน คือ

(1) ด้านการควบคุมดูแลผู้ต้องขัง การควบคุมและดูแลผู้ต้องขังมีหลักการดำเนินงานดังนี้

การควบคุมผู้ต้องขังต้องใช้หลักวิชาชีพในการดำเนินการ อันได้แก่ หลักอาชีววิทยาทันตวิทยา ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ตลอดจนข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติมาตรฐานความโปร่งใส และมาตรฐานเรือนจำด้านต่างๆ มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน โดยยึดหลักกฎหมายและระเบียบต่างๆควบคู่ไปกับหลักวิชาการ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ควบคุมผู้ต้องขัง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล การจัดอบรมสัมมนาให้แก่เจ้าพนักงานทุกระดับอย่างต่อเนื่อง การพัฒนามาตรฐานคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังให้ดีขึ้นครบทุกเรือนจำ

(2) ด้านการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี

กรมราชทัณฑ์ ได้ดำเนินการตามภารกิจหลักอย่างต่อเนื่อง ในด้านการแก้ไขฟื้นฟู ได้แก่ การจัดการศึกษาทั้งระดับสายสามัญและสายอาชีพ รวมทั้งการฝึกวิชาชีพตามความต้องการ

(กรุงเทพมหานคร:กรมราชทัณฑ์, 2560), น. 2.

⁷ เพิ่งอ้าง, น. 3-4.

ของตลาดแรงงาน การจัดกิจกรรมพัฒนาจิตใจในรูปแบบต่างๆ อาทิ อบรมจิตภาวนา อบรมผู้ต้องขังต่างศาสนา (คริสต์และอิสลาม) อบรมตามประเภทของกลุ่มผู้ต้องขัง และอบรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้แก่ผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษ เพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ รวมทั้งจัดกิจกรรมที่จำเป็นในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดหางาน การให้ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวเข้าสู่สังคม เป็นต้น การให้การสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขังที่ต้องการขอรับความช่วยเหลือ และการติดตามผลหลังปล่อย

(3) การปล่อยตัวผู้ต้องขัง

การควบคุมผู้ต้องขังจะสิ้นสุดลง เมื่อปล่อยตัวผู้ต้องขัง เมื่อครบกำหนดตามคำพิพากษาของศาลหรือปล่อยแบบมีเงื่อนไข ซึ่งขั้นตอนนี้เจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบระมัดระวังจะเกิดการผิดพลาดมิได้โดยเด็ดขาด แบ่งเป็นการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข และแบบไม่มีเงื่อนไข รวมถึงกรณีผู้ต้องขังเสียชีวิตด้วย สำหรับการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข ได้แก่ กรณีที่ผู้ต้องขังได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก เรียกโดยย่อว่า ล.ว.ท. หรือได้รับพักการลงโทษจำคุก โดยทั้งสองกรณีจะเข้าสู่กระบวนการคุมประพฤติตามระยะเวลาที่กำหนด ส่วนการปล่อยตัวแบบไม่มีเงื่อนไขนั้น ได้แก่ กรณีที่ผู้ต้องขังจำคุกครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาล หรือได้รับการพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัว หรือกรณีเฉพาะราย

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การบังคับโทษทางอาญาโดยเฉพาะในส่วนของ การจำคุกนั้น เป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่จะต้องเข้ามามีบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การบังคับโทษนั้นเป็นไปตามคำพิพากษาของศาล ขณะเดียวกันกรมราชทัณฑ์ก็ต้องมีบทบาทที่ดูแลผู้ต้องขังที่อยู่ในความดูแลให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการลงโทษทางอาญา และย่อมจะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล ให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิตามที่กำหนดรองรับไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในระหว่างที่ต้องขังนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อในโอกาสที่ผู้ต้องขังนั้นจะได้รับการปล่อยตัวจะได้สามารถเข้ามาอยู่ในสังคมได้และไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

3.1.2 บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการบังคับโทษจำคุก

กฎหมายบังคับโทษของประเทศไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 เป็นต้นมา มีข้อแตกต่างจากฉบับเก่า คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 เป็นพระราชบัญญัติฯ มีบทบัญญัติที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลายประการ ดังนี้

1. เพิ่มเวลาดูตามจับกุมผู้ต้องขังหลบหนีจาก 24 ชั่วโมง เป็น 48 ชั่วโมง

2. มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากลไว้ในพระราชบัญญัติ (เดิมเป็นเพียงระเบียบฯ และแนวปฏิบัติ) เช่น การศึกษา ศาสนา การรักษาพยาบาลการดูแลผู้ต้องขัง ที่มีครรภ์หรือคลอดบุตร

3. มีการปรับปรุงการแยกประเภท หรือชั้นของเรือนจำ

4. ได้กำหนดการดำเนินงานที่สำคัญไว้ในพระราชบัญญัติฯ (เดิมอยู่ในกฎหมายลำดับรองหรือเป็นเพียงแนวทางปฏิบัติ) ได้แก่

4.1 ระบบการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง

4.2 ระบบการจัดชั้น กลุ่ม และการแยกคุมขังผู้ต้องขัง

4.3 ระบบการพัฒนาพฤตินิสัย

4.4 การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ยังมีบทบัญญัติที่เป็นหลักการใหม่ ดังนี้

1. มีคณะกรรมการราชทัณฑ์ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่หลักในการกำหนดทิศทางนโยบาย การบริหารงานราชทัณฑ์ และเน้นความโปร่งใสโดยการมีส่วนร่วมจากองค์กรและบุคคลภายนอก

2. มีบทบัญญัติเรื่องมาตรการบังคับโทษด้วยวิธีอื่นแทนการจำคุกและการกำหนด สถานที่อื่นเป็นสถานที่คุมขัง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาพฤตินิสัย และลดปัญหาความแออัดภายในเรือนจำ

3. มีการเพิ่มอำนาจให้แก่เจ้าพนักงานเรือนจำมากขึ้น โดย

3.1 เพิ่มอำนาจเข้าตรวจค้นสถานที่ ยานพาหนะ เพื่อติดตามผู้ต้องขังหลบหนี

3.2 เพิ่มอำนาจการตรวจจดหมาย พัสดุภัณฑ์ และการสกัดกั้นการติดต่อสื่อสาร

3.3 เพิ่มอำนาจการตรวจค้นภายในเขตปลอดภัย (บริเวณภายนอกกรอบเรือนจำ) รวมทั้งให้อำนาจในการทำลายอุปกรณ์นำส่งสิ่งของต้องห้าม เช่น ยิงโดรนส่งยาเสพติดเข้าเรือนจำ

3.4 มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่แก่เจ้าพนักงานเรือนจำ และมีบทบัญญัติเรื่องเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่แก่เจ้าพนักงานเรือนจำ

3.5 กำหนดชื่อเรือนจำ โดยใช้คำว่า “เรือนจำ” เป็นคำขึ้นต้น แล้วต่อด้วยชื่อของเรือนจำ และกำหนดเขตความรับผิดชอบของเรือนจำ โดยอาจกำหนดให้ครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัด โดยให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และรองรับการดำเนินการของศาล

3.6 มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล เช่น การคุ้มครอง กรณีถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยเจ้าพนักงาน ซึ่งเป็นหลักการใหม่ในพระราชบัญญัตินี้

จากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่แก้ไขปรับปรุงล่าสุดนี้ แสดงให้เห็นว่าเป็นการมุ่งเน้นการดำเนินการปรับปรุงกฎหมายราชทัณฑ์ทั้งฉบับอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานราชทัณฑ์ การพัฒนาบุคลากร เจ้าหน้าที่และเน้นระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยเริ่มตั้งแต่ การรับตัวผู้ต้องขัง การจำแนกตลอดจนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังกลับสู่ครอบครัว สังคมและไม่กระทำผิดซ้ำอีกควบคู่กับการปกป้องสังคม โดยการเน้นควบคุมผู้กระทำผิดที่มีพฤติกรรมเป็นภัยร้ายต่อสังคมหรืออาชญากร โดยสันดาน ซึ่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ฉบับใหม่ อาจแบ่งเป็น 3 มิติ ดังนี้⁸

1) มิติต่อประชาชน/สังคมด้านความปลอดภัย และการคืนคนดีสู่สังคม: มีการกำหนดระยะเวลาที่ถูกคุมขัง การได้ประโยชน์ การพัฒนาพฤตินิสัย และการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละประเภทอย่างแท้จริง

2) มิติต่อองค์กร คือ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ภาพลักษณ์ ความโปร่งใส ตรวจสอบได้

3) มิติต่อผู้ต้องขัง คือ การคุ้มครองสิทธิตามมาตรฐานสากล และมุ่งเน้นระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยวิธีการและแนวทางที่เหมาะสม

สำหรับบทบาทของราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ผู้ศึกษาจะได้นำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

3.1.2.1 การรับตัวผู้ต้องขัง

ในการรับตัวผู้ต้องขังนั้นจะกระทำได้อันเมื่อได้รับหมายอาญาหรือเอกสารอันเป็นคำสั่งของผู้มีอำนาจตามกฎหมาย โดยให้ผู้มีอำนาจออกหมายอาญาหรือเอกสาร ต้องระบุ เลขประจำตัวประชาชนหรือเอกสารแสดงตนของผู้ต้องขังเท่าที่ทราบ⁹ ข้อปฏิบัตินี้ถือเป็นหลักการใหม่ที่ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติฯ พ.ศ. 2560 ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ปัญหาในการระบุตัวตนของผู้ต้องขัง การตรวจสอบการกระทำผิดซ้ำ เพื่อประโยชน์ของผู้ต้องขังในเรื่องสิทธิในการรักษาพยาบาล¹⁰

1) จัดทำทะเบียนประวัติ

⁸ คำถามเกี่ยวกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561, จาก http://lad.correct.go.th/main/wp-content/uploads/2017/02/correctlaw2560_faq.pdf

⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 35

¹⁰ นราธิป ชำนาญศรี, “ตารางเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กับ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560,” สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2561, จาก http://lad.correct.go.th/main/wp-content/uploads/2017/03/correctlaw2560_comparison.pdf

ในวันที่รับตัวผู้ต้องขังใหม่ เจ้าพนักงานเรือนจำต้องจัดทำทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง มีรายละเอียด ดังนี้¹¹

(1) ชื่อและนามสกุลของผู้ต้องขัง เลขประจำตัวประชาชน หรือเอกสารแสดงตนของผู้ต้องขัง เท่าที่ทราบ

(2) ข้อหาหรือฐานความผิดที่ผู้นั้นได้กระทำ

(3) บันทึกลายนิ้วมือหรือสิ่งแสดงลักษณะเฉพาะของบุคคล และคำวินิจฉัยปพรม

(4) สภาพของร่างกายและจิตใจ ความรู้และความสามารถ

(5) รายละเอียดอื่นตามที่กำหนดในระเบียบกรมราชทัณฑ์

2. การตรวจร่างกาย

ผู้ต้องขังที่เข้าใหม่จะได้รับการตรวจร่างกาย โดยแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาล ทำการตรวจร่างกายของผู้ต้องขัง ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการตรวจร่างกายภายในวันที่รับตัวเข้าไว้ได้ ให้เจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจร่างกายของผู้ต้องขังนั้นในเบื้องต้นก่อนได้ แต่ต้องจัดให้มีการตรวจโดยเร็ว¹²

3. การแจ้งสิทธิ

ในวันที่รับตัวผู้ต้องขังเข้าไว้ใหม่ในเรือนจำ ต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบถึงข้อบังคับเรือนจำ ระเบียบกรมราชทัณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของผู้ต้องขังและสิทธิ หน้าที่และประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะพึงได้รับทราบรวมทั้งเรื่องอื่นที่จำเป็น หากผู้ต้องขังไม่รู้หนังสือเจ้าพนักงานจะต้องดำเนินการให้ผู้ต้องขังทราบด้วยวาจา หรือด้วยวิธีการอื่นใด เพื่อให้ผู้ต้องขังเข้าใจด้วย¹³

3.1.2.2 การจำแนกและการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง

1. การจำแนกผู้ต้องขัง

ในการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง โดยให้คำนึงถึงโทษและพฤติการณ์ในการกระทำความผิด ลักษณะความผิด ความรุนแรงของคดี การกระทำความผิดที่ได้กระทำมาแล้ว ความประพฤติและวินัยในระหว่างคุมขังตลอดจนระยะเวลากำหนดโทษคุมขังที่เหลืออยู่ของผู้ต้องขังดังกล่าว¹⁴ นอกจากนี้ระบบการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังเกี่ยวกับพฤติการณ์การกระทำความผิด

¹¹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 36

¹² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 37

¹³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 38

¹⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 40 วรรคแรก

ลักษณะความผิดและความรุนแรงของคดีนั้นจะต้องกำหนดถึงเรื่องการกระทำความผิดโดยบันดาลโทษ โดยไตร่ตรองไว้ก่อน หรือความเป็นอาชญากรโดยสันดาน¹⁵

2. การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง

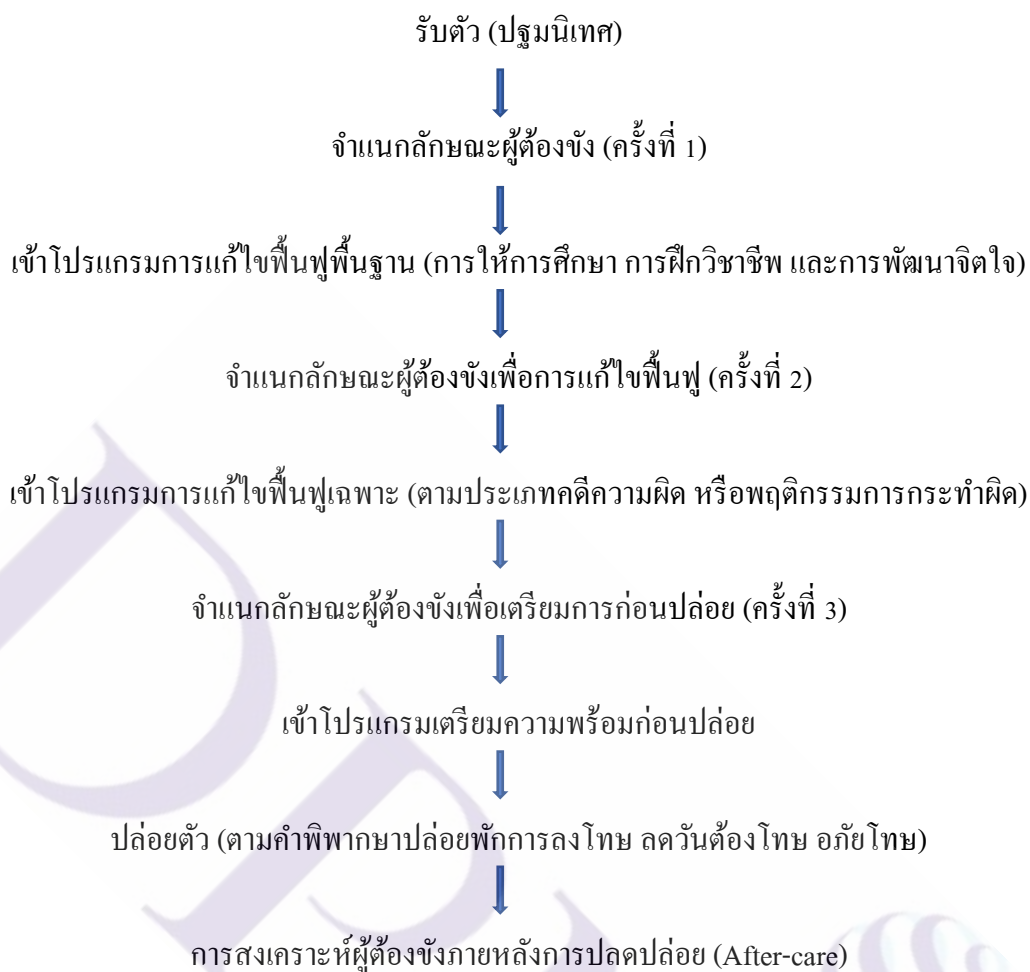
ให้อธิบดีจัดให้มีระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยวิธีการและแนวทางที่เหมาะสมเกี่ยวกับการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาการอบรมทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม การทำงาน การฝึกวิชาชีพ การปฏิบัติศาสนกิจ การเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีงาม กิจกรรมสันทนาการ กีฬา รวมทั้งจะต้องมีโอกาสดำเนินการติดต่อกับครอบครัว ญาติมิตร องค์กรเอกชนที่มีภารกิจเพื่อการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังและรับรู้ถึงข่าวสารความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูและพัฒนาประพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี¹⁶

ในการจำแนกผู้ต้องขังนั้นในทางปฏิบัติได้มีการออกระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การแยกคุมขัง การเลื่อนหรือลดชั้นนักโทษเด็ดขาด การลดวันต้องโทษจำคุกและการพักการลงโทษ พ.ศ. 2559 โดยมีขั้นตอนหลักดังนี้¹⁷

¹⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 40 วรรคสอง

¹⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 42

¹⁷ สำนักงานผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านราชทัณฑ์วิทยา, รายงานวิจัย การบูรณาการงานพัฒนาพฤตินิสัยผู้กระทำผิดระหว่างกรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, (นันทบุรี:กรมราชทัณฑ์, 2549), น. 10-12.

จากขั้นตอนดังกล่าวสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้¹⁸

(1) การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ครั้งที่ 1 เป็นการจำแนกลักษณะพื้นฐานควรกระทำภายในระยะเวลา 2-4 สัปดาห์นับแต่วันรับตัว เพื่อรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องขังเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว อาชีพ ความถนัด สภาพแวดล้อม ทางสังคมสาเหตุและพฤติการณ์การกระทำผิดตามแบบสอบประวัติจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้กระทำผิดเข้าไปรับการปฐมนิเทศ อบรมระเบียบวินัยในการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งด้านการควบคุมและการแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังและช่วยให้การบริหารงานด้านต่างๆมีประสิทธิภาพ

(2) โปรแกรมการแก้ไข ฟื้นฟูพื้นฐานได้แก่ การฝึกอาชีพ การให้การศึกษาทั้งสายสามัญและสายวิชาชีพ การอบรมทางศีลธรรมตลอดจนกิจกรรมทางศาสนาสวัสดิการ นันทนาการต่างๆซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่มุ่งจัดให้ผู้ต้องขัง ส่วนใหญ่ทั้งเรือนจำได้รับการฝึกทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต

¹⁸ ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง และการแยกคุมขัง การเลื่อนหรือลดชั้นนักโทษเด็ดขาด การลดวันต้องโทษจำคุก และการพักการลงโทษ พ.ศ. 2559 ข้อ 5-ข้อ 6

ในสังคม คือ การฝึกอาชีพและหลักศาสนา ผู้ต้องขังทุกคนสามารถเข้าโปรแกรมนี้ตามความสนใจ ความถนัด ความสามารถของแต่ละบุคคล โดยมีคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของเรือนจำเป็นผู้พิจารณา

(3) การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข (จำแนกครั้งที่ 2) หรือเรียกว่าการประเมินรายบุคคล เพื่อที่จะทำให้สามารถรู้จักผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลจนสามารถแยกปฏิบัติแยกกลวิธีในการแก้ไข พื้นฟูเหมาะสมเป็นรายบุคคลหรือเป็นรายกลุ่มได้ เป็นการจำแนกเจาะลึกในทุกมิติของผู้กระทำผิดเป็นมูลเหตุ สาเหตุ พฤติกรรม การกระทำผิดตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูครอบครัวของผู้กระทำผิดจนสามารถนำมาเป็นแนวทางและกำหนดกลวิธีหรือหลักสูตรในการแก้ไข พื้นฟูให้สอดคล้องกับผู้ต้องขังแต่ละประเภท แต่ละคนได้ การจำแนกลักษณะนี้จะเน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกถึงประวัติจากเอกสารและจากการเปิดเผยของผู้ต้องขัง การสังเกตพฤติกรรมและการใช้แบบประเมินทางจิตวิทยา เพื่อที่จะนำวิเคราะห์และวางแผนการแก้ไข พื้นฟูผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล เนื่องจากกลุ่มผู้ต้องขังที่นำมาวิเคราะห์และจำแนกลักษณะได้ผ่านการคัดเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมายในโปรแกรมการแก้ไข พื้นฟูแล้ว

(4) โปรแกรมการแก้ไข พื้นฟู เฉพาะเป็นโปรแกรมการแก้ไขที่มุ่งปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้กระทำผิด โดยมีหลักสูตรในการให้ความรู้และทักษะการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือ ในการสร้างนิสัยและการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม โปรแกรมนี้จะต้องใช้เวลาประมาณ 6 เดือนถึง 1 ปี โดยไม่รวมระยะเตรียม การปลดปล่อยจึงจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม โปรแกรมการแก้ไข พื้นฟูเฉพาะเป็นโปรแกรมที่ใช้ในการแก้ไข พื้นฟูกลุ่มเป้าหมายซึ่งอาจแยกตามประเภทคดีหรือแยกตามพฤติกรรมของผู้กระทำผิด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการจัด โปรแกรมว่าจะมุ่งแก้ไข พื้นฟูผู้ต้องกลุ่มใด ดังที่กรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการไปบ้างแล้ว คือ โปรแกรมการแก้ไข พื้นฟูผู้ต้องขังกระทำเกี่ยวกับเพศ โปรแกรมการแก้ไข พื้นฟูผู้ต้องขังกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์ โปรแกรมการแก้ไข พื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติด โปรแกรมการแก้ไข พื้นฟูผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมที่ใช้ความรุนแรง โปรแกรมการแก้ไข พื้นฟูผู้ต้องขังกระทำผิดต่อชีวิต ฯลฯ

(5) การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง (ครั้งที่ 3) เป็นการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังระยะสุดท้ายเพื่อเข้าโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การสัมภาษณ์เฉพาะราย ทำประวัติสอบถามปัญหาและความต้องการ โดยจัดกลุ่มผู้ต้องขัง ออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ 2) กลุ่มผู้ต้องขังเจ็บป่วยหรือทุพพลภาพ 3) กลุ่มผู้ต้องขังที่มีแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำและ 4) กลุ่มเพื่อให้คำปรึกษา (Counseling)

(6) โปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เป็นขั้นตอนที่สำคัญอยู่ในลำดับสุดท้ายของระบบการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ก่อนปล่อย ผู้ต้องขังกลับสู่ชุมชน โดยมีเป้าหมาย คือ ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและป้องกันการกระทำผิดซ้ำต้องการสร้างแรงจูงใจหรือจิตใจที่เข้มแข็งให้เกิดขึ้นในตัวผู้ต้องขังที่จะพ้นโทษ แนะนำเทคนิคหรือแนวทางการหลีกเลี่ยงการเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำใช้เวลาดำเนินการ 2-6 เดือนก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง

(7) การสงเคราะห์ผู้ต้องขังภายหลังการปลดปล่อย (After-care) เป็นขั้นตอนที่ผู้ต้องขังกลับเข้าสู่ชุมชนได้รับการดูแลในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการให้ดูแลแบบมีเงื่อนไขคุมประพฤติหรือพ้นโทษตามคำพิพากษาก็ตาม

3.1.2.3 การให้การศึกษาระยะยาว

1. การให้การศึกษาระยะยาว

ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งต้องมีการฝึกอบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม และการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มโอกาสการจ้างงาน¹⁹ โดยเรือนจำรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษาขั้นพื้นฐานและการฝึกอบรมให้แก่ผู้ต้องขังรวมทั้งต้องจัดหาบรรดาเครื่องอุปกรณ์ในการศึกษาขั้นพื้นฐานและการอบรมให้แก่ผู้ต้องขัง เว้นแต่ผู้ต้องขังจะนำอุปกรณ์ในการศึกษาของตนเองมาใช้และได้รับอนุญาตแล้ว²⁰

ในกรณีที่ผู้ต้องขังต้องการศึกษาขั้นสูงกว่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ต้องขังต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษาดังกล่าวเอง โดยให้เรือนจำอำนวยความสะดวกตามสมควร

ในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการให้การศึกษาระยะยาวได้มีการออกข้อบังคับ กรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 8 เรื่องการศึกษาและอบรมผู้ต้องขัง โดยได้กำหนดให้จัดการศึกษาอบรมผู้ต้องขังเป็น 3 สาขา คือ²¹

ก. พุทธศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีพ

ข. จริยศึกษา ได้แก่ การอบรมศีลธรรมจรริยาและหน้าที่พลเมือง

ค. พลศึกษา ได้แก่ การศึกษาการอนามัยและสุขาภิบาลตลอดจนการออกกำลังกายและการเล่นออกกำลังกายต่างๆ

ในการศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีพ ได้จัดให้มีการศึกษาในรูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่ ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หากผู้ต้องขังนั้นยังไม่จบการศึกษาภาคบังคับก็จะสนับสนุนให้

¹⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 43

²⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 44

²¹ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 8 เรื่องการศึกษาและอบรมผู้ต้องขัง ข้อ 1

ศึกษาจนจบภาคบังคับก่อน รวมทั้งการศึกษาที่สูงกว่าภาคบังคับด้วย และ กรมราชทัณฑ์ยังอนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถนำวิทยุเทปมาใช้ในการศึกษาได้ โดยได้ออกหนังสือสั่งการที่ มท 0905/38 ลงวันที่ 8 มกราคม 2545 เรื่อง “อนุญาตให้ผู้ต้องขังมีวิทยุขานค้อะเป้ต์และอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน” ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อกำหนดของกรมราชทัณฑ์

ด้านวิชาชีพ ได้รับความร่วมมือจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนกรมอาชีววะ ฉะนั้นเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษไปก็จะมีวิชาชีพติดตัวไปด้วย²²

1. กิจกรรมทางศาสนา

จัดหาภิกษุ นักบวช หรือผู้มีความรู้หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่อนุศาสนาจารย์หรือผู้นำทางศาสนาแห่งศาสนาที่ผู้ต้องขังนับถือ เพื่อสอนธรรมะ ให้คำแนะนำทางจิตใจ หรือประกอบศาสนกิจในเรือนจำนั้นได้ โดยผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว และมีสิทธิที่จะมีหนังสือธรรมะหรือคู่มือพิธีกรรมของศาสนาที่ตนนับถือไว้ในครอบครองได้²³

2. สิทธิการร้องทุกข์ ร้องเรียน

ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องทุกข์หรือเรื่องราวใดๆ ต่อเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำ อธิบดี รัฐมนตรี หรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือทุลเกล้าฯถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้²⁴

ในกรณีที่ผู้ต้องขังถูกล่วงละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีชอบของเจ้าพนักงานของเรือนจำ ผู้ต้องขังมีสิทธิร้องเรียน โดยคำร้องเรียนดังกล่าวจะต้องรักษาเป็นความลับ และได้รับการไต่สวนชี้ขาดโดยพนักงานอัยการ ทั้งนี้ผู้ร้องจะได้รับความคุ้มครองและให้คำปรึกษาในทันที²⁵

3.1.2.4 การงานของผู้ต้องขัง

เจ้าพนักงานเรือนจำมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องขังทำงานอย่างหนึ่งอย่างใดในเรือนจำ ดังนี้

- (1) ทำงานสาธารณะ
- (2) ทำงานรักษาความสะอาดหรืองานสุขาภิบาลของเรือนจำ
- (3) ทำงานบำรุงรักษาเรือนจำ

²² สรุศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ, กฎหมายด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิพื้นฐานและพันธกรณีระหว่างประเทศรวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (กรุงเทพมหานคร: กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2547), น.195.

²³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 45

²⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 46

²⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 47

(4) ทำงานอื่นใดเพื่อประโยชน์ของทางราชการ

ในการจัดงานให้แก่ผู้ต้องขังต้องให้เหมาะสมกับความพร้อมด้านร่างกายและจิตใจ²⁶

สำหรับการทำงานนอกเรือนจำของนักโทษเด็ดขาดนั้น สามารถกระทำได้โดยตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดที่จะออกไปทำงานสาธารณะหรืองานอื่นเพื่อประโยชน์ของทางราชการได้²⁷

ในส่วนของค่าจ้างจากการทำงานนั้นผู้ต้องขังไม่มีสิทธิได้รับ แต่หากเป็นการงานที่ก่อให้เกิดรายได้ที่สามารถคำนวณเป็นราคางานได้ ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับเงินรางวัลตอบแทนจากการทำงาน²⁸

อย่างไรก็ตาม หากผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บ เจ็บป่วย เนื่องจากการทำงาน ย่อมมีสิทธิได้รับเงินทำขวัญตามที่กำหนด แต่ผู้ต้องขังนั้นถึงแก่ความตายให้จ่ายเงินทำขวัญนั้นแก่ทายาทต่อไป²⁹

3.1.2.5 ประโยชน์ของผู้ต้องขัง³⁰

นักโทษเด็ดขาดที่แสดงให้เห็นว่ามีความประพฤติดี มีความอดทน ความก้าวหน้าในการศึกษาและทำการงานเกิดผลดี หรือทำความชอบแก่ทางราชการเป็นพิเศษ อาจได้รับประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (1) ได้รับความสะดวกในเรือนจำตามระเบียบกรมราชทัณฑ์
- (2) เลื่อนชั้น
- (3) ได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเรือนจำ
- (4) ลาไม่เกินเจ็ดวัน ในคราวหนึ่ง โดยมีเหตุจำเป็น
- (5) ลดวันต้องโทษจำคุกให้เดือนละไม่เกินห้าวัน
- (6) ลดวันต้องโทษจำคุกลงอีกไม่เกินจำนวนวันที่ทำงานสาธารณะหรือทำงานอื่นใดเพื่อประโยชน์ของทางราชการนอกเรือนจำตามมาตรา 49 และอาจได้รับเงินรางวัลด้วยก็ได้
- (7) พักการลงโทษตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์
- (8) ได้รับการพิจารณาอนุญาตให้ออกไปฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการหรือรับการศึกษาอบรม นอกเรือนจำโดยมีหรือไม่มีผู้ควบคุมก็ได้

²⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 48

²⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 49

²⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 50

²⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 51

³⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 52

การดำเนินการตาม (2) (3) (4) (6) (7) และ(8) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการและต้องนำพฤติการณ์การกระทำความผิด ลักษณะความผิดและความรุนแรงของคดี รวมตลอดทั้งการกระทำความผิดที่ได้กระทำมาแล้วมาประกอบการพิจารณาด้วย

3.1.2.6 การดูแลสุขอนามัยของผู้ต้องขัง

กฎหมายให้เรือนจำทุกแห่งจัดให้มีสถานพยาบาลเพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ป่วย จัดให้มีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาล ซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำที่สถานพยาบาลนั้นด้วยอย่างน้อยหนึ่งคน และให้ดำเนินการอื่นใดเกี่ยวกับการตรวจร่างกาย การดูแลสุขอนามัย การสุขาภิบาลและการตรวจสุขภาพ ตามความจำเป็น รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้ต้องขังได้รับโอกาสในการออกกำลังกายตามสมควรและจัดให้ผู้ต้องขังได้รับอุปกรณ์ช่วยเหลือเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน การบริการทันตกรรมรวมถึงอุปกรณ์สำหรับผู้มีกายพิการ ตามความจำเป็นและเหมาะสม³¹

ในกรณีที่ผู้ต้องขังป่วย มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิตหรือเป็นโรคติดต่อให้ผู้บัญชาการเรือนจำดำเนินการให้ผู้ต้องขังได้รับการตรวจจากแพทย์โดยเร็ว³²

ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการบำบัดรักษาเฉพาะด้านหรือส่งตัวไปยังสถานบำบัดรักษาสำหรับโรคชนิดนั้นโดยเฉพาะ โรงพยาบาล หรือสถานบำบัดรักษาทางสุขภาพจิต นอกเรือนจำต่อไป หากพบว่าถ้าคงรักษาพยาบาลอยู่ในเรือนจำยังไม่ทุเลาดีขึ้นซึ่งต้องเป็นไปตามระเบียบและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ

ในกรณีที่ผู้ต้องขังตาย ป่วยหนัก บาดเจ็บสาหัส วิกลจริตหรือจิตไม่ปกติ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งเรื่องดังกล่าวให้คู่สมรสของผู้ต้องขังนั้น ญาติหรือบุคคลที่ผู้ต้องขังระบุไว้ทราบโดยไม่ชักช้า

ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรจะต้องได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการจากแพทย์ พยาบาลหรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลและต้องจัดอาหารที่เพียงพอในเวลาที่เหมาะสมให้แก่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ ทารก เด็กและมารดาที่ให้นมบุตร และต้องไม่ขัดขวางผู้ต้องขังหญิงในการให้นมบุตรและการดูแลบุตร เว้นแต่มีปัญหาด้านสุขภาพ³³

³¹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 54

³² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 55

³³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 57

เรือนจำต้องจัดเตรียมให้ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ได้คลอดบุตร ในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลนอกเรือนจำ ณ ท้องที่ที่เรือนจำนั้นตั้งอยู่ หากเด็กคลอดในเรือนจำ ห้ามมิให้บันทึกว่าเด็กเกิดในเรือนจำ โดยให้ระบุเฉพาะท้องที่ที่เรือนจำนั้นตั้งอยู่³⁴ เมื่อผู้ต้องขังหญิงคลอดบุตรแล้ว ให้ผู้ต้องขังหญิงนั้นอยู่พักรักษาตัวต่อไปภายหลังการคลอดได้ ไม่เกินเจ็ดวันนับแต่วันคลอด ในกรณีที่จำเป็นต้องพักรักษาตัวนานกว่านี้ให้เสนอความเห็นของแพทย์ ผู้ทำการคลอดเพื่อขออนุญาตต่อผู้บัญชาการเรือนจำ

ให้เด็กที่อยู่ร่วมกับมารดาในเรือนจำได้รับการตรวจสุขภาพร่างกายโดยผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพเด็ก เพื่อวินิจฉัยและให้การรักษาตามความจำเป็น รวมทั้งการตรวจป้องกันโรคและบริการด้านสุขอนามัย³⁵

3.1.2.7 การติดต่อผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับบุคคลภายนอกได้³⁶ แต่ต้องเป็นไปตามข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยมชมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 คือ³⁷

(1) เมื่อได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำ หรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการเรือนจำ

ในการเข้าเยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังต้องนำบัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรที่ออกโดยทางราชการที่ปรากฏภาพถ่ายไปแสดงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ และให้พนักงานเจ้าหน้าที่จดบันทึกข้อมูล บุคคลภายนอกผู้เข้าเยี่ยมหรือติดต่อไว้เป็นหลักฐาน โดยเฉพาะความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง กิจธุระหรือประโยชน์ในการเข้าเยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังนั้น

(2) เฉพาะผู้ต้องขังที่ได้รับโอกาสให้ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับบุคคลภายนอก

(3) ต้องเข้าเยี่ยมหรือติดต่อในวันและเวลาที่ทางเรือนจำกำหนดไว้

นอกจากนี้ ผู้ต้องขังยังสามารถจะติดต่อกับญาติทางโทรศัพท์ได้ แต่จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการเรือนจำ³⁸ โดยผู้ต้องขังที่จะได้รับอนุญาตให้ติดต่อหรือได้รับการติดต่อกับญาติทางโทรศัพท์ ได้แก่³⁹

³⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 58

³⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 58 วรรคสาม

³⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 60

³⁷ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยมชมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 ข้อ 7

- (1) ผู้ต้องขังป่วยและได้รับการรักษาตัวอยู่ในทัณฑสถาน โรงพยาบาลราชทัณฑ์หรือสถานพยาบาลของเรือนจำ หรือสถานที่ควบคุมอื่นใดในสังกัดของกรมราชทัณฑ์
- (2) ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี
- (3) ผู้ต้องขังที่ไม่อยู่ระหว่างถูกลงโทษทางวินัย หรือถูกลงโทษทางวินัยในรอบปีนั้น
- (4) นักโทษเด็ดขาดตั้งแต่ชั้นกลางขึ้นไปและมีใช่เป็นนักโทษเด็ดขาดกำหนดโทษประหารชีวิต

ทั้งนี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ฟังและบันทึกเสียงการติดต่อทางโทรศัพท์ระหว่างผู้ต้องขังกับญาติ หากเห็นว่าข้อความที่สนทนากันนั้นขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีหรือความปลอดภัยในการควบคุมให้ระงับการติดต่อทันทีและห้ามผู้ต้องขังรายนั้นได้รับการติดต่อทางโทรศัพท์กับญาติอีกต่อไป⁴⁰

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฯยังได้กำหนดให้เรือนจำจัดสถานที่ให้ผู้ต้องขังได้พบและปรึกษากับทนายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัวได้⁴¹ โดยทนายความที่จะขอพบผู้ต้องขังจะต้องเป็นทนายความที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ และจะเข้าเยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังได้เฉพาะทนายความที่ผู้ต้องขังต้องการพบเท่านั้น⁴²

3.1.2.8 การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการพ้นจากเรือนจำ

ให้เรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยโดยริเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัว ผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ เพื่อให้มีกระบวนการในการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขังได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังแต่ละคนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ รวมทั้งต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรื่องส่วนตัว เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์⁴³

³⁸ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเชื่อมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 ข้อ 32

³⁹ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเชื่อมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 ข้อ 33

⁴⁰ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเชื่อมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 ข้อ 35

⁴¹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 61

⁴² ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเชื่อมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 ข้อ 13

⁴³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 64

สำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัวนั้น กฎหมายกำหนดให้ผู้ต้องขังที่จำคุกมาแล้วจนเหลือโทษที่ต้องจำคุกตามระเบียบที่กรมราชทัณฑ์กำหนดให้เรือนจำจัดให้พักการทำงานและในกรณีให้เห็นสมควรให้จัดแยกคุมขังไว้ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่น แล้วจัดให้ได้รับการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย⁴⁴

ข้อปฏิบัติเมื่อจะปล่อยตัวผู้ต้องขังให้ปฏิบัติดังนี้⁴⁵

- (1) เรียกคืนทรัพย์สินที่เป็นของทางราชการ
- (2) จ่ายเครื่องแต่งกายให้ตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด สำหรับผู้ต้องขังที่ไม่มีเครื่องแต่งกายจะแต่งออกไปจากเรือนจำ
- (3) ทำหลักฐานการปล่อยตัว
- (4) คืนทรัพย์สินของผู้ต้องขังให้แก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งเงินรางวัลและเงินทำขวัญ
- (5) ออกใบสำคัญการปล่อยนักโทษเด็ดขาดที่พ้นโทษ

3.2 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษนั้นมีกฎหมายบังคับโทษไว้อย่างชัดเจน และมีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ดังต่อไปนี้

3.2.1 การบังคับโทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิด

ในประเทศอังกฤษ กิจการราชทัณฑ์ (Prison Service) นั้นสังกัดกระทรวงมหาดไทย (Home office) ซึ่งในทุกประเทศส่วนใหญ่จะจัดหน่วยงานราชทัณฑ์รวมทั้งหน่วยงานอื่นๆ ในกระบวนการยุติธรรมสังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม และลักษณะงานราชทัณฑ์ของอังกฤษส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับกับการบริหารส่วนกลาง แต่บางส่วนก็ขึ้นอยู่กับระบบการบริหารเรือนจำและทัณฑสถาน ซึ่งแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์โดยแบ่งลักษณะงานออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ ระบบเรือนจำและทัณฑสถาน ซึ่งใช้กับผู้กระทำความผิดทั่วไปที่จัดตั้งขึ้นโดย The Criminal Justice Act of 1984 และกฎหมายหรือกฎข้อบังคับเกี่ยวกับการราชทัณฑ์ มีระบบการบริหารราชทัณฑ์มีรูปแบบในการบริหารงานแบบคณะกรรมการ และมีคณะทำงานทำหน้าที่ตรวจสอบหลายขั้นตอน เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นในเรื่องของความปลอดภัยในการควบคุม มีการนำเทคโนโลยีตลอดจนอุปกรณ์ป้องกันการหลบหนีต่างๆ มาช่วย ทำให้การปฏิบัติงานสะดวกและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีความพร้อมในด้านของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

⁴⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 65

⁴⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 67

รากฐานทางกฎหมายในการบังคับโทษจำคุก ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำหนด กฎเกณฑ์และกรอบแนวทางต่างๆจะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ค.ศ. 1952 (Prison Act of 1952) และระเบียบข้อบังคับ (Prison Rules of 1964) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเป็นไปตามหลักการพื้นฐานของกฎหมาย เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กฎหมายวางกรอบขยายความเกี่ยวกับอำนาจการบริหารจัดการ ตามบทบัญญัติของกฎหมายที่อนุญาตให้ทำได้ตาม Prison Act of 1952 และ Prison Rules of 1964 เนื้อหา สาระของกฎหมายราชทัณฑ์นี้มีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขด้วยวิธีการที่พิสูจน์และประเมินผลได้จริง สามารถนำมาปฏิบัติแล้วเกิดผลได้จริงภายในเวลาที่กำหนด คือ มีการพัฒนาปรับปรุงอย่างอิสระ ไม่มีการแทรกแซงใดๆ มีเหตุผลอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายอาญา พื้นฐานระบบทัณฑ์วิทยาที่สามารถอธิบาย ได้ชัดเจน⁴⁶

ในการแบ่งประเภทของเรือนจำและทัณฑสถานออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้⁴⁷

1. เรือนจำกลาง (Central Prisons) ใช้เป็นสถานที่คุมขังผู้กระทำความผิดซึ่งต้องโทษ จำคุกระยะยาวทั้งยังใช้แบ่งประเภทของเรือนจำกลาง เพื่อดำเนินการควบคุมผู้กระทำความผิดตาม ลักษณะโทษและความร้ายแรงอีกด้วย

2. เรือนจำเพื่อการอบรมและฝึกอาชีพประจำเขต (Regional Training Prisons) การ แบ่งเรือนจำออกเป็น Regional Training Prisons ก็เพื่อประโยชน์ในการคัดเลือกผู้ต้องขังจาก เรือนจำท้องถิ่น ไปรับการฝึกอบรมแก้ไขฟื้นฟูตามความเหมาะสมเป็นรายบุคคล หรือโดยการ จำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังซึ่งถูกส่งตัวมาควบคุมในเรือนจำประเภทนี้มักมีกำหนดโทษตั้งแต่ หกเดือนขึ้นไปแต่ไม่เกินสี่ปี

3. เรือนจำเปิด (Open Prisons) เป็นเรือนจำที่มีความมั่นคงแข็งแรงระดับต่ำ สถานที่ตั้ง ปกติมักจะอยู่แถบบริเวณชานเมือง การคมนาคมสะดวก ผู้ต้องขังประเภทนี้ได้รับการคัดเลือกมา จากเรือนจำเปิด เป็นนักโทษที่มีความประพฤติดีและเหมาะสม เพื่อฝึกหัดให้รู้จักการควบคุมตนเอง ให้รู้จักการอยู่ร่วมกับสังคมภายนอก ส่วนใหญ่ผู้ต้องขังจะได้รับการฝึกวิชาชีพด้านการเกษตร

4. เรือนจำหญิง (Women's Prisons) ใช้ในการควบคุมผู้ต้องขังที่เป็นหญิงและยังมีการ อบรมและฝึกวิชาชีพด้วย เรือนจำหญิงมีการใช้ทั้งระบบเรือนจำเปิดและเรือนจำปิด โดยพิจารณา จากความประพฤติและความเหมาะสมของผู้ต้องขังเอง

5. เรือนจำเพื่อการอบรมแก้ไขฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำผิด (Corrective Training Prisons) เรือนจำชนิดนี้มุ่งหวังในการใช้มาตรการแก้ไขผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นความผิดไม่ร้ายแรง ให้กลับตัว

⁴⁶ ธานี วรภัทร์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น. 188.

⁴⁷ สุระศรี จันทร์แรม, "การพัฒนาองค์กรในกระบวนการยุติธรรม : ศึกษากรณีการโอน กรมราชทัณฑ์ ไปสังกัดกระทรวงยุติธรรม," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539), น. 67-69.

เป็นพลเมืองดีผู้ต้องขังที่ถูกส่งกลับมายังเรือนจำชนิดนี้ กระทำความผิดซ้ำอัตราโทษตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไปแต่ไม่เกิน 4 ปีและอายุอยู่ระหว่างหนุ่ม การแก้ไขจะมีการดำเนินการทั้งในด้านฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษาและอบรมทางศีลธรรมจรรยาเป็นส่วนใหญ่

การบังคับโทษจำคุกของประเทศอังกฤษให้ความสำคัญกับคำพิพากษาของศาลมาก โดยคำพิพากษาต้องปกป้องสังคม การกำหนดบทลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดของอาชญากร กำหนดแนวทางในการแก้ไขเยียวยาผู้กระทำความผิด นำตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคมชั่วคราวหรือถาวร กำหนดวิธีการฟื้นฟูปรับปรุงพฤติกรรมผู้กระทำความผิด เพื่อมิให้มีการกระทำความผิดซ้ำ รวมถึงสร้างจิตสำนึกให้กับผู้กระทำความผิดมีความรับผิดชอบต่อความผิดที่ได้กระทำ ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของงานราชทัณฑ์ ตามกฎหมาย Prison Rules of 1964 ต่อไปดังนี้ คือ⁴⁸

1. เปลี่ยนทัศนคติของผู้กระทำความผิดให้มีเหมือนกับคนทั่วไป ให้การเยียวยาและปรับปรุงตัว มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง

2. วิเคราะห์วิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเฉพาะของ Anglo American และวิเคราะห์การกำหนดและไม่กำหนดระยะเวลาการจำคุกทั้งหมด มีแนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในการเบี่ยงเบนโทษจำคุกและนำสิทธิต่างๆ ในเรื่องของมนุษยธรรม เมตตา กรุณา อย่างมีขอบเขตมาใช้ภายใต้การบริหารงานของกระทรวงมหาดไทย (Home office)

3. มีภารกิจที่รองรับการดำเนินการตามคำพิพากษาของศาลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มนุษยชนและเป็นที่ยอมรับได้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมีมาตรการป้องกันและการหลบหนีจากเรือนจำ

การดำเนินการต่างๆนี้มีเป้าหมายเพื่ออบรมและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อให้เกิดการกระตุ้นและสนับสนุนผู้ต้องขังเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีและมีประโยชน์

นอกจากนี้ในประเทศอังกฤษได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังออกกฎหมายแก้ไขฟื้นฟู The Rehabilitation of Offenders Act 1974

3.2.2 บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการบังคับโทษจำคุก

ในการบริหารงานภายในสถานที่และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กฎหมายอังกฤษได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้ต้องโทษ และการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ต่อนักโทษใช้กฎหมายราชทัณฑ์ ค.ศ. 1952 (Prison Act of 1952)⁴⁹ และระเบียบข้อบังคับ (Prison Rules of 1964) โดยมีสาระสำคัญดังนี้

⁴⁸ ธาณี วรภัทร์, การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำศึกษามาตรการทางกฎหมายในชั้นบังคับโทษจำคุก, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2555), น. 71.

⁴⁹ Prison Act 1952. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6and1Eliz2/15-16/52/enacted>

3.2.1.1 การรับตัวผู้ต้องขัง

เมื่อผู้ต้องขังเข้าใหม่ เจ้าพนักงานราชทัณฑ์จะดำเนินการถ่ายรูป และทำประวัติของผู้ต้องขังไว้ รวมถึงรายละเอียดต่างๆ เช่น การนับถือศาสนาและเก็บเอกสารไว้ที่ The Secretary of the State โดยไม่อนุญาตให้เจ้าพนักงานอื่นเก็บหลักฐานไว้⁵⁰ นอกจากนี้ เจ้าพนักงานราชทัณฑ์จะต้องทำหนังสือแจ้งเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับหรือสิทธิพิเศษต่างๆ ตลอดจนการอุทธรณ์ให้ผู้ต้องขังทราบ หากผู้ต้องขังอ่านหนังสือไม่ได้เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ก็ต้องอธิบายด้วยวาจาให้เข้าใจด้วย⁵¹

สำหรับห้องขังของผู้ต้องขังจะต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้⁵²

- (1) รัฐมนตรีจะจัดให้มีห้องขังและเตียงนอนที่เพียงพอสำหรับผู้ต้องขังทุกคน
- (2) ห้องขังจะต้องได้รับการรับรองจากผู้ตรวจการว่า แสงสว่าง อากาศ อุณหภูมิการระบายอากาศ และอุปกรณ์เหมาะสมต่อสุขภาพ และผู้ต้องขังสามารถสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ได้ตลอดเวลา

3.2.2.2 การจำแนกผู้ต้องขัง

การจำแนกผู้ต้องขังมีเป้าหมายเพื่อความปลอดภัย ต่อมาการจำแนกผู้ต้องขังนี้เป็นไปเพื่อป้องกันในการควบคุม โดยเมื่อรับผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำแล้ว จะมีการจำแนกเป็น 4 ประเภท ดังนี้⁵³

ประเภท A เป็นประเภทของเรือนจำที่ใช้กับผู้ต้องขังที่มีอันตรายต่อความปลอดภัยมากที่สุดกับสังคม และมีแนวโน้มที่อาจหลบหนี

⁵⁰ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, โครงการศึกษาวิจัย เรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540), น. 59.

⁵¹ Prison Act of 1952 Section 16 The Secretary of State may make regulations as to the measuring and photographing of prisoners and such regulations may prescribe the time or times at which and the manner and dress in which prisoners shall be measured and photographed and the number of copies of the measurements and photographs of each prisoner which shall be made and the persons to whom they shall be sent.

⁵² Prison Act of 1952 Section 14 Cells.

(1) The Secretary of State shall satisfy himself from time to time that in every prison sufficient accommodation is provided for all prisoners.

(2) No cell shall be used for the confinement of a prisoner unless it is certified by an inspector that its size, lighting, heating, ventilation and fittings are adequate for health and that it allows the prisoner to communicate at any time with a prison officer.

⁵³ ธาณี วรภัทร์, “กฎหมายบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก,” (คุยมูนิธิพนธ์คุยมูนิธิบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2552), น. 389.

(1) ประเภท B เป็นประเภทของเรือนจำที่ใช้กับผู้ต้องขังที่ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยมากนักกับสังคม และมีแนวโน้มที่อาจหลบหนี

(2) ประเภท C ประเภทของเรือนจำที่ใช้กับผู้ต้องขังที่ไม่สามารถกำหนดให้อยู่ในทัณฑสถานเปิดได้ แต่มีความเป็นไปได้ที่อาจจะพยายามหลบหนี

(3) ประเภท D เป็นประเภทของเรือนจำที่ใช้กับผู้ต้องขังที่สามารถอยู่ในทัณฑสถานเปิดปราศจากข้อจำกัดเท่าที่ทำได้

ผู้ต้องขังที่ต้องรับโทษจำคุกเกินกว่า 3 เดือนจะถูกส่งไปยังศูนย์จำแนกลักษณะซึ่งจะมีประจำตามเรือนจำท้องถิ่นและเข้ารับการจำแนก ซึ่งผู้ต้องขังจะสามารถย้ายแดนได้ตลอดเวลา⁵⁴

3.2.2.3 สิทธิของผู้ต้องขัง

ในระหว่างที่ผู้ต้องขังถูกบังคับโทษในเรือนจำนั้น ผู้ต้องขังมีสิทธิดำเนินกิจกรรม ดังนี้

(1) การให้การศึกษา

จัดให้มีการสอนในเวลาเย็นทุกเรือนจำและต้องให้บริการหรือให้ความสะดวกแก่ผู้ต้องขังที่ประสงค์จะศึกษาเฉพาะด้านหรือเป็นการฝึกฝนฝีมือหรือเทคนิคเฉพาะด้าน นอกจากนี้มี การทำสัญญากับหน่วยงานภายนอกได้แก่ สถานการเรียนรู้ทักษะ เพื่อเข้ามาดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขัง และรับผิดชอบงานที่เคยเป็นของเจ้าหน้าที่อบรมวิชาชีพ นอกจากนี้ยังมีสมาคม แห่งชาติสำหรับการดูแลและฟื้นฟูผู้กระทำผิด เป็นองค์กรที่จะเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริม การศึกษา ด้านวิทยาศาสตร์และศิลปะ นอกจากนี้ราชทัณฑ์มีการจัดการศึกษาทั้งวิชาสามัญและ วิชาชีพ ซึ่งส่วนมากจะได้รับการรับรองที่นายจ้างในองค์กรเอกชนยอมรับให้มีคุณสมบัติในการ รับเข้าทำงาน

(2) การประกอบศาสนกิจ

เจ้าหน้าที่จะต้องอนุญาตให้ผู้ต้องขังประกอบศาสนกิจตามสิทธิของตน สำหรับผู้ที่นับ ถือศาสนาคริสต์ จะมี Chaplain เพื่อทำพิธีให้แก่ผู้ต้องขังทุกเรือนจำและจะมีการล้างบาปให้แก่ ผู้ต้องขังเป็นประจำทุกวันอาทิตย์ หรือวันหยุดทางศาสนา

(3) การร้องทุกข์

ผู้ต้องขังสามารถร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำ หรือต่อคณะกรรมการตรวจเรือนจำ โดยเจ้าพนักงานผู้รับคำร้องทุกข์จะต้องมีหน้าที่บันทึกไว้ และส่งเรื่องให้ผู้มีหน้าที่วินิจฉัยสั่งการ ในทันที

(4) การฝึกอบรมวิชาชีพ

⁵⁴ สุทัตสา สุขสว่าง และคณะ, งานราชทัณฑ์เปรียบเทียบ: มาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง,

ในการฝึกอบรมวิชาชีพของผู้ต้องขังในประเทศอังกฤษจะได้รับการดำเนินการโดยช่างฝีมือที่มีความชำนาญ ซึ่งได้รับการสมัครเป็นครูช่าง หรือโดยเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีวุฒิในการช่าง การฝึกวิชาชีพมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดได้ฝึกทักษะและสามารถหางานได้หลังจากได้รับการปล่อยตัว อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการช่วยฟื้นฟูบุคลิกภาพและวินัยของผู้ต้องขังด้วย

3.2.2.4 การงานของผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังจะต้องทำงานไม่เกินกว่า 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ทั้งนี้ผู้ต้องขังจะทำงานให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เป็นการส่วนตัวไม่ได้ ผู้ต้องขังจะต้องไม่ทำงานในขณะที่เจ็บป่วย หรือไม่แข็งแรงเพียงพอที่จะทำงานนั้น

3.2.2.5 ประโยชน์ของผู้ต้องขัง

มาตรการพัก-ลดการลงโทษ จะนำมาใช้กับผู้ต้องขังที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 4 ปีขึ้นไป

(1) มาตรการอภัยโทษ

(2) มาตรการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ทั้งนี้มีการออกกฎหมายแก้ไข ฟื้นฟู

The Rehabilitation of Offenders Act 1974 ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการสามารถตรวจสอบและให้คำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดที่เหมาะสม⁵⁵

3.2.2.6 การดูแลสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังทุกคนจะมีห้องสุขาเพียงพอ เพื่อทำความสะอาดร่างกายในเวลาที่เหมาะสม โดยได้รับน้ำอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ผู้ต้องขังจะได้รับสิทธิในการโกนหนวดทุกวัน และได้รับการตัดผม ในส่วนการของแพทย์นั้น ในแต่ละเรือนจำต้องมีแพทย์ที่มีใบอนุญาตประกอบโรคศิลป์ประจำเพื่อตรวจรักษาผู้ต้องขังในเรือนจำ นักโทษเด็ดขาดไม่มีสิทธิให้แพทย์ภายนอกตรวจรักษา แต่สามารถเขียนจดหมายปรึกษากับแพทย์ประจำตัวได้ เรือนจำต้องจัดให้มีจิตแพทย์

3.2.2.7 การติดต่อผู้ต้องขัง

ได้รับสิทธิที่จะพบญาติหรือบุคคลอื่นๆ ได้ตามที่กำหนด มีสิทธิที่จะติดต่อกับญาติทางจดหมาย และมีสิทธิส่งไปรษณีย์โดยใช้ค่าใช้จ่ายของรัฐ 1 ฉบับต่อสัปดาห์ ได้รับการเยี่ยมจากคณะกรรมการตรวจเรือนจำเป็นประจำทุกๆ 4 สัปดาห์⁵⁶

3.2.2.8 การให้ความช่วยเหลือภายหลังการปล่อยตัวออกจากเรือนจำ

มีมาตรการในการเตรียมการเป็นพิเศษให้กับผู้ต้องขังในการที่จะปล่อยตัวจากเรือนจำ หรือโครงการที่พักรับรอง การเตรียมตัวก่อนก่อนปล่อยมีเป้าหมายในการช่วยเหลือผู้ต้องขังอย่าง

⁵⁵ ธานี วรภัทร์, *อ่าวแล้งเชิงอรรถที่ 48*, น. 85.

⁵⁶ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, *อ่าวแล้งเชิงอรรถที่ 50*, น. 60.

เข้มข้น โดยมีการกำหนดข้อตกลงต่างๆกับครอบครัวและท้องถิ่นที่ผู้ต้องขังอาศัยอยู่ และเกี่ยวกับสถานที่ทำงานในอนาคต สำนักงานจัดหางานของรัฐจะเสนอแนะและหางานให้ทำ ทั้งให้คำปรึกษาในความเป็นไปได้ในการทำงาน สามารถทำงานกับหน่วยงานภายนอกได้ ในระหว่างเป็นผู้ต้องขัง การวางแผนการทำงานเป็นการเตรียมตัวก่อนปล่อย ขึ้นอยู่กับอัตราโทษจำคุก และจะมีการจัดสรรเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อย โดยพิจารณาจากบุคคลที่จะถูกปล่อยหรือเหตุผลแห่งการปล่อยจากเรือนจำ ตามงบประมาณที่กองคลังได้จัดสรรไว้⁵⁷ ในขั้นตอนนี้จะมีกลุ่มตัวแทนต่างๆ อาสาสมัครทางสังคมท้องถิ่น สมาคมการดูแลการเริ่มในชีวิตใหม่ผู้ต้องขังแห่งชาติ และอาสาสมัครทางสังคมอื่นๆจะช่วยเหลือผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษ

3.2.2.8 การดำเนินงานของคณะกรรมการ

การรายงานการปฏิบัติงานเรือนจำ⁵⁸ กฎหมายราชทัณฑ์ ค.ศ.1952 ได้กำหนดให้ทุกเรือนจำต้องทำรายงานประจำปีเสนอต่อรัฐมนตรี เพื่อนำเสนอต่อรัฐสภา โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- 1.1 เรื่องการเงิน เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกต่างๆ ของแต่ละเรือนจำ
- 1.2 สภาพและลักษณะการทำงานของผู้ต้องขังในแต่ละเรือนจำ จำนวนผู้ต้องขังที่ทำงาน
- 1.3 รายงานการลงโทษและค่าใช้จ่ายของแต่ละเรือนจำ และความถี่ของการลงโทษ
- 1.4 แต่งตั้งผู้มีโอกาสตรวจเรือนจำ⁵⁹ มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการบริหารจัดการเรือนจำ และทำรายงานเสนอรัฐมนตรี ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและสถานการณ์ต่างๆในเรือนจำ ประกอบคำแนะนำข้อเท็จจริงและเหตุซึ่งรัฐมนตรีจะนำเสนอรายงานดังกล่าวต่อรัฐสภาต่อไป

3.3 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเล็งเห็นความสำคัญของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยเห็นว่าผู้ต้องขังนั้นเป็นประธานของการบังคับโทษ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้

3.3.1 การบังคับโทษจำคุกแก่ผู้กระทำผิด

สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นคำพิพากษาของศาลที่ลงโทษจำคุกจะมีอิทธิพลต่อการบังคับโทษและการบริหารงานเรือนจำมาก ศาลจะใช้นโยบายการเล็งโทษจำคุก โดยกำหนดเงื่อนไขในคำพิพากษาให้แปลงโทษจำคุกเป็นโทษชนิดอื่น เช่น พิพากษาให้ลงโทษจำคุกแต่ให้การลงโทษ หรืออาจเล็งโทษจำคุกโดยใช้โทษชนิดอื่นที่ใช่มาก คือ โทษปรับ ข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

⁵⁷ Prison Act of 1952 Section 30

⁵⁸ Prison Act of 1952 Section 5

⁵⁹ Prison Act of 1952 Section 5 A

ในการที่ศาลพิพากษาลงโทษ กฎหมายที่เกี่ยวกับเรือนจำนั้นได้แก่⁶⁰ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ และวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ พ.ศ. 1976 แก้ไขเพิ่มเติมครั้งสุดท้ายล่าสุด ค.ศ. 2001 (Execution of Prison Sentences) ซึ่งมีเนื้อหาหลักๆ การใช้กฎหมายเรือนจำ (Application) กฎหมายนี้ได้วางหลักเกณฑ์การรับโทษจำคุกในเรือนจำ (Service of Prison Sentences) ซึ่งได้กล่าวถึงหลักพื้นฐาน การแก้ไข พื้นฟูผู้กระทำผิด ที่พักอาศัยและอาหาร การเยี่ยม การติดต่อ การลา การทำงาน การฝึกวิชาชีพและวิชาชีพชั้นสูง การปฏิบัติกิจทางศาสนา การบริการด้านการรักษาพยาบาลและการให้ความช่วยเหลือด้านสังคมตลอดจนมาตรการแก้ไข พื้นฟูผู้กระทำผิด โดยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นไปตามหลักผู้ต้องขังเป็น “ประธานของการบังคับโทษ” มีหลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับโทษจำคุก ที่มุ่งเน้นผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลางความสำเร็จในการพัฒนาความเปลี่ยนแปลงของเขาในทุกมิติ คือ กำหนดภารกิจของการบังคับโทษจำคุกไว้ 5 ประการ⁶¹

1. ผู้ต้องขังต้องสามารถที่จะดำเนินชีวิตในอนาคตต่อไป โดยปราศจากความผิดอาญาอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม
2. การบังคับโทษจำคุกต้องคุ้มครองสาธารณะต่อการกระทำผิดในอนาคต
3. การดำเนินชีวิตของบุคคลในการบังคับโทษ ต้องให้เป็นไปตามปกติธรรมดาให้มากที่สุดเท่าที่สามารถทำได้
4. ผลร้ายทั้งหลายที่เกิดจากการสูญเสียเสรีภาพต่อตัวผู้ต้องขังจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น
5. การบังคับโทษจำคุกต้องกระทำเพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถกลับมาใช้ชีวิตที่มีเสรีภาพต่อไปได้
6. อีกทั้งการบังคับโทษต้องมีกระบวนการ “สร้างความร่วมมือในการบังคับโทษกับผู้ต้องขังให้เกิดขึ้น”

ผู้ต้องขังจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการบำบัดและเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการรักษา⁶² โดยหลักการพื้นฐานของวัตถุประสงค์ในการควบคุมเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการแก้ไข

⁶⁰ ธานี วรภัทร์, กฎหมายบังคับโทษจำคุก, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558), น.161.

⁶¹ ธานี วรภัทร์, “ผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลาง,” วารสารก้าตังใจ, ปีที่ 5, ฉบับที่ 4, น. 35, (ตุลาคม-ธันวาคม).

⁶² Execution of Prison Sentences, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2561 จาก https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stvollzg/index.html.

Section 4 (1) The prisoner shall participate in the drawing up of his treatment programme and in achieving the objective of treatment. His willingness to this effect shall be awakened and encouraged.

ฟื้นฟูสามารถกลับเข้าสู่สังคมอย่างผู้ที่มีความรับผิดชอบและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ผู้ต้องขังควรมีชีวิตอยู่ในเรือนจำอย่างปกติที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อมิให้เขาได้รับผลร้ายจากการต้องโทษจำคุกและสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ สถานะของผู้ต้องขังในเรือนจำจะมีส่วนร่วมในโครงการแก้ไข ฟื้นฟูตนเอง โดยได้รับการส่งเสริมให้กระทำด้วยความสมัครใจ ในการบังคับโทษจำคุกจะมีแผนบังคับโทษเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการแก้ไข ฟื้นฟูผู้ต้องขังตามกฎหมาย คือ การทำแผนบังคับโทษรายบุคคล ซึ่งแผนดังกล่าวจะนำไปสู่การแก้ไขทัศนคติและคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง และเป็นไปตามหลักการแก้ไขผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล (Individualization of Punishment) ⁶³ สอดคล้องกับเป้าหมายหลักของการบังคับโทษจำคุกที่ต้องการให้ผู้ต้องขังสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ ⁶⁴

3.3.2 บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการบังคับโทษจำคุก

ในการบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นจะมีแผนการบังคับโทษที่ต้องระบุว่าผู้ต้องขังจะถูกส่งตัวไปที่เรือนจำ หรือแผนกใด การส่งตัวไปบังคับโทษที่อื่นให้กระทำได้เมื่อกรณีมีเหตุผลในการบำบัด หรือการคืนสู่สังคม ในส่วนนี้จะได้นำเสนอขั้นตอนบทบาทของราชทัณฑ์ตามกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ดังนี้

3.3.2.1 การรับตัวผู้ต้องขัง

การรับตัวผู้ต้องขังจะกระทำโดยมีผู้ต้องขังอื่นอยู่ร่วมด้วยไม่ได้ ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิและหน้าที่ จากนั้นผู้ต้องขังจะต้องได้รับการตรวจร่างกายทันทีและต้องนำผู้ต้องขังไปพบผู้ที่เป็นผู้บัญชาการเรือนจำ หรือหัวหน้าแผนกรับตัว

ในขั้นตอนนี้จะมีการสำรวจผู้ต้องขัง เพื่อบำบัดโดยเริ่มด้วยการค้นหาบุคลิกภาพและความเป็นไปของชีวิตของผู้ต้องขัง ตลอดจนตรวจสอบพฤติกรรม ทั้งนี้การสำรวจดังกล่าวนี้จะทำให้รู้ข้อเท็จจริง สำหรับการบำบัดผู้ต้องขังอย่างมีแบบแผนในระหว่างที่ได้รับการบังคับโทษ เพื่อให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมหลังการพ้นได้ การค้นหาดังกล่าวอาจได้รับละเว้นเมื่อพิจารณาจากระยะเวลาของการบังคับโทษแล้วไม่เปิดช่องให้กระทำ ⁶⁵

ทั้งนี้แผนในการบังคับโทษดังกล่าวจะต้องกำหนดโดยการพิจารณาจากผลการสำรวจเพื่อบำบัด และต้องทำให้สอดคล้องกับการพัฒนาของผู้ต้องขัง กำหนดระยะเวลาที่คาดหมายได้ และอย่างน้อยจะต้องระบุเกี่ยวกับมาตรการ ดังนี้

1. การให้เข้าอยู่ในการบังคับโทษปิดหรือการบังคับโทษเปิด

⁶³ ธานี วรภัทร์, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 48, น. 121.

⁶⁴ อภิชาติ ดำรงสันติสุข, “แผนบังคับโทษจำคุกรายบุคคล,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2556), น. 82.

⁶⁵ ธานี วรภัทร์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 48, น. 131.

2. การย้ายไปอยู่ในสถานที่บำบัดทางสังคม
  3. การให้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มหรือบำบัดเป็นกลุ่ม
  4. งานที่ให้ทำ การฝึกอาชีพ การศึกษา
  5. กิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง
  6. มาตรการช่วยเหลือและมาตรการบำบัดพิเศษ
  7. การผ่อนปรนการบังคับโทษ
  8. มาตรการที่จำเป็นสำหรับการเตรียมการปล่อย
- 3.3.2.2 ที่พักอาศัยและอาหาร

โดยปกติในการทำงานผู้ต้องขังจะต้องทำงานร่วมกัน เว้นแต่เป็นผู้ต้องขังที่มีอันตรายต่อผู้อื่น จะต้องอยู่ภายใต้การบังคับในเรื่องระเบียบวินัย ในเวลากลางคืนนักโทษจะอยู่ในห้องขังที่จัดไว้เฉพาะของตน และอาจมีสิ่งของส่วนตัวไว้ในห้องขังได้ ผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้อยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่นได้ หากต้องการความช่วยเหลือ หรือมีปัญหาสุขภาพ ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้

ผู้ต้องขังจะได้รับอาหารที่ถูกหลักโภชนาการอย่างครบถ้วนผ่านการตรวจสอบจากแพทย์ วันละ 3 มื้อ รวมทั้งอาจได้รับอาหารพิเศษตามคำแนะนำของแพทย์ หรือตามทางศาสนา นอกจากนี้กฎหมายยังอนุญาตให้ผู้ต้องขังซื้ออาหารและสิ่งของเครื่องใช้ได้ด้วยเงินของตนเอง

ผู้ต้องขังจะได้รับเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มที่จำเป็นที่ทางเรือนจำจัดไว้ให้ รวมทั้งอาจขอเครื่องใช้สำหรับการทำความสะอาดร่างกาย เช่น สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน และหวี

3.3.2.3 การติดต่อสื่อสาร

ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะติดต่อกับบุคคลที่อยู่นอกเรือนจำได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ และมีสิทธิได้รับการเยี่ยมเป็นประจำ ระยะเวลาเยี่ยมอย่างเดือนละ 1 ชั่วโมง นอกจากนี้ผู้ต้องขังมีสิทธิติดต่อกับญาติพี่น้องทางจดหมายได้โดยไม่จำกัด ผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์หรือส่งโทรเลขได้ เพื่อการควบคุมดูแลการพูดโทรศัพท์ คู่สนทนาของผู้ต้องขังจะต้องทราบก่อนการสนทนา

ผู้ต้องขังอาจรับพัสดุไปรษณีย์ที่มีอาหารและเครื่องบริโภคได้จำนวน 3 ครั้งต่อปีโดยมีระยะห่างกันพอสมควร หากมากกว่าที่กำหนดจะต้องได้รับอนุญาต การเปิดพัสดุจะต้องกระทำต่อหน้าผู้ต้องขัง

3.3.2.4 การลา การออกนอกเรือนจำและการนำตัวออกนอกเรือนจำ

ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังออกนอกเรือนจำ โดยการลาได้ไม่เกิน 7 วัน เว้นแต่เป็นการลาที่มีเหตุสำคัญเป็นการเจ็บป่วยที่เป็นอันตรายแก่ชีวิต หรือการตายของบุคคลในครอบครัว

3.3.2.5 การงานและการฝึกอบรม

การจัดให้ผู้ต้องขังทำงานและฝึกอบรมต่าง ๆ นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ต้องขังมีทักษะและความรู้ในการหาเลี้ยงชีพ เมื่อได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำ หรือเพื่อพัฒนาทักษะและความรู้ของนักโทษ โดยเรือนจำมีหน้าที่จะต้องจัดหางานให้นักโทษทำ เพื่อให้เกิดผลผลิตตามทักษะความรู้ ความสามารถ รวมทั้งการฝึกอบรมหรือการอาชีพบำบัดเท่าที่จะทำได้

การศึกษาผู้ต้องขังที่ยังไม่จบชั้นมัธยม ต้องจัดให้มีการศึกษาในวิชาที่จะนำไปสู่การจบการศึกษา นอกเหนือจากนั้นต้องเป็นการศึกษาตามความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ “หากผู้ต้องขังมีศักยภาพในการเรียน เรือนจำจะจัดชั้นเรียนให้แก่ผู้ต้องขังอย่างเหมาะสมในเวลาทำงาน เมื่อผู้ต้องขังสำเร็จการศึกษาหรือการฝึกอบรมวิชาชีพแล้ว เขาจะได้รับใบประกาศนียบัตรซึ่งจะไม่เปิดเผยว่าเขาเป็นผู้ต้องขัง”⁶⁷

การทำงานนั้นผู้ต้องขังจะได้รับมอบหมายให้ทำงานตามความรู้ความสามารถ และลักษณะทางกายภาพอย่างเหมาะสม หรือทำงานเพื่อการบำบัดรักษา หรือทำงาน ผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้มีสิทธิเลือกทำงาน หรือได้รับการอบรมอาชีพเพิ่มเติมนอกเรือนจำได้อย่างอิสระ หากอยู่ในกรอบของแผนการบังคับโทษที่ตอบสนองตามความมุ่งหมาย หรือเพื่อสามารถยึดเป็นอาชีพภายหลังการปล่อยตัว นอกจากนี้ผู้ต้องขังที่ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย มีสิทธิจะได้รับเงินค่าจ้างตามกฎหมายประกันสังคม หรือค่าจ้างตามกฎหมายแรงงานพื้นฐาน⁶⁸

3.3.2.6 การรักษาพยาบาล

ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย โดยเรือนจำจะต้องจัดให้มีการรักษาพยาบาลโดยแพทย์ ทันตแพทย์ การดูแลอุปกรณ์ด้านต่างๆ ยา อุปกรณ์ทางการแพทย์ อุปกรณ์เสริมการคุมประพฤติ ความเครียดและการบำบัดการทำงาน เพื่อไม่ให้ขัดกับการบังคับโทษ นอกจากนี้ยังได้มีการจัดให้มีการตรวจร่างกายประจำปี เช่น การตรวจมะเร็งสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีอายุ 40 ปีและผู้ต้องขังชายที่มีอายุ 45 ปี หรือมีสิทธิร้องขอให้ตรวจโรคเกี่ยวกับฟันได้ 1 ครั้งในระยะเวลา 6 เดือน สำหรับกรณีของผู้ต้องขังที่มีบุตรพักอาศัยด้วยในเรือนจำ มีสิทธิขอให้ตรวจโรคบุตรเพื่อป้องกันจนบุตรอายุ 6 ปี

3.3.2.7 การเตรียมการปล่อย

ผู้ต้องขังจะได้รับการผ่อนปรน และอาจถูกย้ายไปอยู่เรือนจำเปิดระหว่างระยะเวลา 3 เดือนก่อนปล่อยตัว อาจอนุญาตให้ลาเป็นพิเศษไม่เกิน 1 สัปดาห์ เพื่อเตรียมการปล่อยได้ ผู้ที่ออก

⁶⁶ ธานี วรภัทร์, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 61*, น. 36.

⁶⁷ Execution of Prison Sentences Section 38

⁶⁸ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 50*, น. 115.

จากเรือนจำโดยไม่ต้องควบคุมในระหว่างเวลา 9 เดือนก่อนการปล่อยตัว อาจได้รับอนุญาตให้ลา เป็นพิเศษได้ไม่เกิน 6 วันต่อเดือน

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีความชัดเจน ตั้งแต่ในคำพิพากษาของศาลจะระบุว่าผู้ต้องคำพิพากษาจะถูกส่งตัวไปที่เรือนจำ หรือแผนกใด การส่งตัวไปบังคับโทษที่อื่นให้กระทำได้เมื่อกรณีมีเหตุผลในการบำบัด หรือการคืนสู่สังคม โดยจะมี แผนบังคับโทษเพื่อแก้ไข ฟันผู้ต้องขังรายบุคคล โดยแผนดังกล่าวจะนำไปสู่การแก้ไขทัศนคติ และคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังต่อไป

3.4 ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นนั้นมีระบบการบังคับโทษที่ชัดเจนมีกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติในแต่ละ ขั้นตอนที่ชัดเจน อีกทั้งยังได้จัดการเกี่ยวกับบุคลากรในงานราชทัณฑ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4.1 การบังคับโทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิด

การพัฒนากฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่นมีแนวคิดมาจากกฎหมายและงาน ราชทัณฑ์ของยุโรปและสหรัฐอเมริกา ซึ่งนักทัณฑ์วิทยาชื่อ Akira Masaki เป็นผู้เริ่มการทัณฑ์วิทยา ในประเทศญี่ปุ่น และให้ความสำคัญกฎหมายบังคับโทษในราชทัณฑ์ จนกระทั่งมีการประกาศใช้ เป็นกฎหมาย และได้มีการปรับปรุงให้มีความทันสมัย มีกฎหมายเกี่ยวกับการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด การช่วยเหลือในการเข้าและออกจากคุก มีสถาบันที่จัดไว้โดยเฉพาะสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็น เด็กและเยาวชน ผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้หญิง มีการจัดระบบราชทัณฑ์ที่ส่งผลให้ทิศทางการ ราชทัณฑ์มีการพัฒนาขึ้นและให้ความสำคัญกับการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำความผิดเป็นหลัก โดยสาระสำคัญ คือ วัตถุประสงค์ของการลงโทษและเป้าหมายของการบังคับโทษ

ปรัชญาในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ที่กำหนดหน่วยงานทางอาญาของรัฐเท่านั้นที่สามารถ ใช้การบังคับโทษจำคุกได้ โดยเฉพาะนักโทษเด็ดขาดที่จะต้องแยกออกจากสังคม อันเนื่องมาจากผล ของการกระทำความผิด เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมด้วย และการบังคับโทษนั้นจะต้องมี วัตถุประสงค์ที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างมี คุณภาพ มีจิตสำนึกที่ดีจะไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำ⁶⁹

วัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้เพื่อการกระทำและปฏิบัติต่อนักโทษอย่างพอสมควร โดยมีความเคารพต่อหลักสิทธิมนุษยชนและมีความสอดคล้องกับสถานการณ์นั้นๆ การปฏิบัติต่อ นักโทษที่ถูกศาลพิพากษาให้จำคุกมีกฎหมายกำหนดไว้ดังนี้ ในการปฏิบัติต่อนักโทษที่ถูกตัดสินให้

⁶⁹ ธาณี วรภัทร์, “การบังคับโทษจำคุกในประเทศญี่ปุ่น,” บทบัญญัติ, เล่มที่ 62, ฉบับที่ 2, น. 96, (มิถุนายน 2549).

ต้องจำคุณนั้น จะต้องดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างแรงจูงใจในการปรับตัวและการฟื้นฟู การพัฒนาในการปรับตัว เพื่อให้ใช้ชีวิตในสังคมได้โดยการทำให้รู้สำนึกซึ่งจะเป็นตามสภาพนิสัยและสถานการณ์ของตัวนักโทษ⁷⁰

3.4.2 บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการบังคับโทษจำคุก

ประเทศญี่ปุ่นมีระบบการจัดการเกี่ยวกับบุคลากรในงานราชทัณฑ์ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่บรรจุจะต้องผ่านการคัดเลือกจากหน่วยบริหารงานบุคคลของรัฐ (NPA) และจะต้องผ่านการคัดเลือกจากหน่วยงานของราชทัณฑ์ด้วย เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่บรรจุเข้าทำงานใหม่ทุกคน ต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรแรกเริ่ม (Primary Course) จำนวน 220 วัน และมีการจัดฝึกอบรมให้หลักสูตรเฉพาะด้านอีกมากกว่า 100 หลักสูตรเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ การเลื่อนตำแหน่งต่างๆ ได้กำหนดให้เกี่ยวข้องสอดคล้องกับหลักสูตรการฝึกอบรมด้วย โดยจะจัดให้มีการสอบแข่งขัน เพื่อเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรที่สูงขึ้น การฝึกอบรมดังกล่าว มี 2 ประเภท คือ การฝึกอบรมที่จัดโดยกรมราชทัณฑ์และการฝึกอบรมโดยสถาบันยูนาเฟ (UNAFEI)⁷¹ ในระหว่างที่อยู่ในวิชาชีพของงานราชทัณฑ์ เจ้าหน้าที่พึงฝึกฝนและเพิ่มพูนความรู้และความสามารถในวิชาชีพ โดยเข้ารับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง และปฏิบัติหน้าที่ในทางที่จะจูงใจให้นักโทษได้เห็นแบบอย่างความประพฤติที่ดีและเกิดความเชื่อถ้อยอยู่เสมอ อีกทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องและถือเป็นบุคลากรของราชทัณฑ์ เช่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่างๆ ได้แก่ นักจิตบำบัด นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ครู และนักฝึกอาชีพ จะต้องมีการจัดสรรอย่างเพียงพอ เหมาะสมกับจำนวนผู้ต้องโทษ นอกจากนี้รัฐบาลญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญแก่ข้าราชการราชทัณฑ์มากและจะได้รับความยกย่องมากส่งผลให้สังคมญี่ปุ่นนั้น มีค่านิยมว่าข้าราชการเป็นบุคคลที่มีความสามารถและฉลาด เพราะสามารถสอบผ่านการคัดเลือกของรัฐบาลที่ยากมากได้

ในการแก้ไขบำบัดผู้กระทำความผิดในเรือนจำนั้น ได้มีการนำวิธีการสมัยใหม่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในเรือนจำมาใช้ ซึ่งมี 3 ประการ⁷²

1. มีมนุษยธรรม (Humanization)
2. มีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)
3. ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientification)

⁷⁰ ชีราลทิชิ สุขสมจิตวิชัย, “มาตรการทางกฎหมายในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2558), น. 76.

⁷¹ ธาณี วรภัทร์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 61*, น. 404.

⁷² ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 50*, น. 131.

การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในเรือนจำนั้นอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานราชทัณฑ์ ส่วนการบำบัด การจัดการและดำเนินงานแก้ไขผู้กระทำความผิดโดยชุมชนจะอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดกระทรวงยุติธรรม สำนักงานราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบการบริหารและควบคุมผู้ต้องขังทั้งเด็กและผู้ใหญ่

ในการบริหารเรือนจำและการแก้ไขผู้กระทำความผิดในเรือนจำ อยู่ภายใต้กฎหมายเรือนจำ (Prison Law of 1908) ข้อบังคับกฎหมายเรือนจำ ค.ศ. 1933 และข้อบังคับว่าด้วยการจำแนกประเภทผู้ต้องขัง ค.ศ. 1972 (Prisoner' Classification Rules in 1972) และยังได้ออกกฎหมายการแก้ไข ฟื้นฟูนักโทษโดยเฉพาะ (The offenders Rehabilitation Law 1949) ต่อมาได้มีการแก้ไขเพื่อให้เหมาะสมถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของราชทัณฑ์ที่มีต่อผู้ต้องขัง กล่าวโดยสรุป ดังนี้

3.4.2.1 การรับตัวผู้ต้องขัง

การเอาตัวบุคคลเข้ารับโทษจำคุกในเรือนจำ ต้องมีการเอกสารที่เกี่ยวข้องในการส่งตัวบุคคล และเมื่อมีการตรวจสอบและยืนยันเอกสารนั้นจากศาล ผู้ต้องขังต้องผ่านการตรวจร่างกาย และต้องไม่มีโรคติดต่อ หากพบว่ามีโรคติดต่อจะถูกส่งไปสถานที่อื่น เพื่อทำการรักษา ก่อนนอกจากนี้เรือนจำจะต้องปฐมนิเทศผู้ต้องขังใหม่ เพื่อแนะนำการใช้ชีวิตในเรือนจำ ระเบียบข้อบังคับระบบของเรือนจำ

3.4.2.2 การจำแนกประเภทผู้ต้องขัง

การจำแนกประเภทของผู้ต้องขัง เป็นหัวใจของการแก้ไขบำบัดผู้กระทำความผิดในเรือนจำ แนวคิดและปรัชญาของเรือนจำอยู่ที่ระบบการแก้ไขบำบัดที่ก้าวหน้า และระบบการจำแนกประเภท อันจะนำไปสู่การเน้นการจำแนกประเภทที่เป็นวิทยาศาสตร์ การปฏิบัติรายบุคคลและการกลับเข้าสู่สังคม

1. กระบวนการจำแนกประเภทผู้ต้องขัง มีระบบงานซึ่งบัญญัติโดยกฎหมาย ดังนี้⁷³
2. การตรวจสอบผู้ต้องขังเพื่อการจำแนกประเภท โดยการอาศัยการตรวจทางการแพทย์ จิตวิทยา สังคมวิทยา และเทคนิคอื่นๆ
3. ใช้วิธีตรวจสอบควบคู่กับการให้คำแนะนำปรึกษา การบำบัดจิตใจ แนะนำและการแก้ไขอื่นๆ
4. การตรวจสอบมี 2 ประเภท
5. การตรวจสอบคัดเลือก เพื่อจำแนกประเภทนักโทษเข้าใหม่
6. การทบทวนผลการตรวจสอบและประเมินผลความก้าวหน้าในการแก้ไขบำบัด

⁷³ เห่งอ้าง, น. 132.

7. ในภูมิภาคต่างๆจะมีศูนย์จำแนกประเภทผู้ต้องขังหนึ่งแห่ง ทำหน้าที่จำแนกประเภทผู้ต้องขังจัดให้อยู่ในเรือนจำ แน่แนวและให้บริการบำบัดรักษา

8. วิธีการจำแนกประเภทมี 2 ขั้นตอน

9. แบ่งกลุ่มนักโทษออกเป็นประเภทต่างๆโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

10. จัดโครงการแก้ไขบำบัดตามสมควรจำเป็นของนักโทษในแต่ละประเภท

การทดสอบทางจิตวิทยาและการทดสอบบุคลิกภาพ เป็นวิธีการที่ใช้อย่างแพร่หลายในเรือนจำ รวมทั้งการทดสอบอย่างอื่น ๆ เพิ่มเติมสำหรับนักโทษที่ต้องทดสอบ

3.4.2.3 การทำงาน ฝึกวิชาชีพ

มีการจัดอุตสาหกรรมในเรือนจำและการอบรม ฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขังวัยหนุ่ม โดยแสดงในคำพิพากษาของศาลให้ต้องทำงานด้วยหรือไม่ ซึ่งมักเป็นผู้ต้องขังส่วนใหญ่ ผู้ต้องขังจะได้รับประกาศนียบัตร หรือใบอนุญาตในการประกอบอาชีพต่อไป การทำงานผู้ต้องขังทำงานสัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 8 ชั่วโมงหรือ 40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มีวันหยุด 2 วัน กำไรที่ได้จากการทำงานเป็นของรัฐ ผู้ต้องขังจะได้เป็นเงินรางวัลแทนค่าจ้าง

สำหรับการจัดการศึกษาในเรือนจำ มีวัตถุประสงค์ที่เน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ได้จัดครูผู้สอนซึ่งมีทั้งเจ้าหน้าที่เรือนจำ อาสาสมัครจากภายนอกเข้าร่วมให้บริการการศึกษาแก่ผู้ต้องขัง ในเรือนจำมีโรงเรียนฝึกอบรมเยาวชน (The juvenile Training School) ภายใต้กฎหมาย The juvenile Training School Law 1948 เพื่อเป็นการจำแนกผู้ต้องขังวัยหนุ่มออกจากวัยผู้ใหญ่ มีการจัดระบบการให้การศึกษาและการฝึกอบรมที่มีความเหมาะสมกับวัยหนุ่ม⁷⁴

การศึกษาของผู้ต้องขัง เรือนจำต้องจัดให้มีการศึกษาทั้งในและนอกเรือนจำ ผู้ต้องขังที่ยังไม่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับจะถูกบังคับให้เรียน และได้รับการรับรองผลการศึกษาระดับ นอกจากนี้ยังจัดให้มีการอบรมกลุ่มในการให้คำปรึกษา การแสดง การให้คำปรึกษาในการดำเนินชีวิต

3.4.2.4 การดูแลสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังจะได้รับสิ่งของที่จำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และสามารถซื้อสิ่งต่างๆด้วยเงินตนเอง เรือนจำทุกแห่งต้องมีแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ประจำอยู่ทุกเรือนจำ มีการกำหนดมาตรการในการป้องกันโรคติดต่อของผู้ต้องขัง เช่น การฉีดวัคซีน การแยกผู้ต้องขังที่ป่วยเป็นโรคติดต่อออกต่างหาก ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลจากแพทย์

⁷⁴ กิตติณัฐ วิทยุรัตน์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ : ศึกษากรณีการจัดการศึกษาของผู้ต้องขัง, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2559), น. 98.

โดยเฉพาะได้โดยผู้ต้องขังจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเอง ทั้งนี้การอนุญาตขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์

3.4.2.5 การติดต่อผู้ต้องขัง

การติดต่อภายนอกเรือนจำสามารถทำได้โดย

1. จดหมายและการเยี่ยม การได้โอกาสมากน้อยพิจารณาจากชั้นของผู้ต้องขัง
2. ติดต่อกับชุมชน ผู้ที่มาเยี่ยมจากภายนอกเรือนจำเมื่อต้องการความช่วยเหลือ ปรีกษาให้คำแนะนำทางศาสนา โดยมีอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์และอาสาสมัครคุมประพฤติมาช่วยในเรื่องนี้

3.4.2.6 การร้องทุกข์

ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะโต้แย้งและเรียกร้องของความช่วยเหลือที่ถูกต้องยุติธรรมโดยเขียนข้อโต้แย้ง การร้องทุกข์สามารถทำได้ 2 วิธี

1. ต่อผู้บัญชาการเรือนจำ
2. ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรือต่อผู้ตรวจเรือนจำที่ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรี

3.4.2.7 การให้ความช่วยเหลือหลังปล่อยตัว

ประเทศญี่ปุ่น ได้มีการออกกฎหมายว่าด้วยการให้บริการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (The law for Offenders Rehabilitation Service 1995) เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวจาก 6 เดือนแรกนับจากวันที่ถูกปล่อยตัว เพื่อช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดที่พักชั่วคราว การเดินทาง กลับภูมิลำเนาหรือจัดหาสิ่งที่จะเป็นในการดำรงชีพต่างๆ นอกจากนี้ยังประสานงานหน่วยงานต่างๆ เพื่อช่วยเหลือแก่ผู้ที่เคยกระทำความผิดและถือเป็นการให้โอกาสแก่ผู้ที่เคยกระทำความผิดให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ เช่น⁷⁵ บ้านพักช่วยเหลือฟื้นฟูผู้กระทำผิด เพื่อบริการจัดหาที่พักชั่วคราว และจัดหาอาหารรวมถึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การจัดหางาน

สมาคมสตรีช่วยเหลือแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำผิด มีวัตถุประสงค์ช่วยเหลือแก้ไขผู้กระทำความผิดในรูปแบบต่างๆ ความร่วมมือกับนายจ้าง บริษัท ห้างร้านต่างๆ ร่วมมือกับสำนักงานคุมประพฤติกระทรวงยุติธรรม ที่ต้องการให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดนั้นมียานทำ

⁷⁵ ธาณี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 61*, น. 105-106.

บทที่ 4

วิเคราะห์บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุกประเทศไทย

การบังคับโทษจำคุกไม่เพียงแต่เอาตัวบุคคลที่ถูกศาลพิพากษาว่ากระทำผิดอาญาไปขังไว้ในอำนาจของรัฐตามกำหนดเวลาของคำพิพากษาเท่านั้น แต่ในระหว่างการบังคับโทษจะต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมและเป็นธรรม โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญาที่ผู้ต้องขังทำความผิดจะได้รับที่เป็นผลตอบแทนจากการกระทำผิด ขณะเดียวกันผู้กระทำผิดจะต้องได้รับการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู เพื่อให้สามารถกลับมาสู่สังคมได้อย่างเป็นปกติ กระบวนการบังคับโทษจึงถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งและหน่วยงานที่มีบทบาทในการดำเนินงาน ได้แก่ ราชทัณฑ์ ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของราชทัณฑ์จะไปเป็นตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการบังคับโทษได้อย่างมีประสิทธิภาพย่อมจะต้องมีการหลักเกณฑ์หรือกฎหมายที่ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ทั้งนี้เนื้อหาของกฎหมายและการดำเนินการบังคับโทษจะต้องไม่นำไปสู่การทำลายลักษณะบุคลิกภาพของบุคคล ตามหลักที่ว่า “ภายในเรือนจำกับภายนอกเรือนจำต้องไม่แตกต่างกันมาก” จากแนวคิดดังกล่าว ผู้ศึกษาจะได้นำมาวิเคราะห์ถึงกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของราชทัณฑ์ในการการบังคับโทษ โดยแบ่งประเด็นการศึกษาเป็นลำดับ ดังนี้

4.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษจำคุก

การบังคับโทษซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และย่อมต้องมีกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน โดยกฎหมายบังคับโทษจำคุกที่ดีจะต้องมีคุณลักษณะที่เป็นไปเช่นเดียวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีด้วย คือ¹

1. มีความเป็น “เสรีนิยม” ต้องยกระดับผู้ต้องโทษให้เป็น “ประธาน” ของการบังคับโทษมีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้ต้องโทษ
2. มีความเป็น “ประชาธิปไตย” นั้น ต้องให้ความเสมอภาค อยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ ความยินยอมและความร่วมมือระหว่างกันทุกฝ่าย

---

¹ ธาณี วรภัทร์, “โทษจำคุกตามกฎหมายไทย,” (รายงานหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2556). น. 2.

3. มีความ “โปร่งใส” กล่าวคือ มีความเป็นภาวะวิสัยในทุกขั้นตอนและสามารถตรวจสอบได้จากการตรวจสอบทั้งภายในและภายนอกองค์กรและจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเสมอ

นอกจากนี้เนื้อหาของกฎหมายและการดำเนินการบังคับโทษจะต้องไม่นำไปสู่การทำลายลักษณะบุคลิกภาพของบุคคล หรือวัฒนธรรมเดิมในการดำรงชีวิตของผู้ต้องโทษจำคุก ตามหลักที่ว่า “ภายในเรือนจำกับภายนอกเรือนจำต้องไม่แตกต่างกันมาก” ต้องทำให้เกิดความแตกต่างกันให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และกฎหมายต้องไม่กำหนดให้กระบวนการบังคับโทษไปทำลายความเป็นมนุษย์หรือลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภาคสังคมต้องมีโอกาสเข้าไปมีบทบาทเข้าร่วมมือด้วยในการจัดการบังคับโทษ ภายใต้การนำของภาครัฐตั้งแต่ในเรือนจำจนถึงภายหลังการปล่อยตัวผู้สังคม การบังคับโทษทางอาญาเป็นเรื่องของกฎหมายบังคับโทษ หรือกฎหมายราชทัณฑ์ เป็นมาตรการในการดำเนินการเกี่ยวกับโทษจำคุก และโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพของบุคคล โดยมีเจ้าพนักงานราชทัณฑ์เป็นเจ้าพนักงานบังคับโทษ

สำหรับประเทศไทยนั้นแต่เดิมกฎหมายบังคับโทษ ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ที่ใช้บังคับมาเป็นเวลานานและมีบทบัญญัติบางประการ ไม่สอดคล้องกับนโยบายทางอาญาของประเทศ อีกทั้งไม่ได้มีการบัญญัติการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ไว้ส่งผลให้การดำเนินงานต่างๆ ไม่สอดคล้องตามมาตรฐานสากล รวมทั้งไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจจัดการหรือบริหารโทษของผู้ต้องขังเฉพาะรายหรือเฉพาะคดีได้อย่างเหมาะสม ไม่สามารถดำเนินการให้มีสถานที่ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังประเภทอื่น นอกจากการคุมขังไว้ในเรือนจำ ทำให้ระบบการพัฒนาพฤตินิสัยและการบริหารงานเรือนจำไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ต่อมาจึงได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ครั้งใหญ่และกำหนดให้มีคณะกรรมการราชทัณฑ์ เพื่อกำหนดนโยบายและทิศทางในการบริหารงานราชทัณฑ์และปรับปรุงกฎหมายให้สามารถแก้ไข บำบัด พื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังกับทั้งเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาอื่นในการบริหารจัดการกระบวนการของกรมราชทัณฑ์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นปัจจุบันกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นการมุ่งเน้นการดำเนินการปรับปรุงกฎหมายราชทัณฑ์ทั้งฉบับอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานราชทัณฑ์ การพัฒนาบุคลากร เจ้าหน้าที่ เน้นระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขัง การจำเนก ตลอดจนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังกลับสู่ครอบครัว สังคมและไม่กระทำผิดซ้ำอีก ควบคู่กับการปกป้องสังคมโดยการเน้นควบคุมผู้กระทำผิดที่มีพฤติกรรมเป็นภัยร้ายต่อสังคมหรืออาชญากรโดยสันดาน

ในประเด็นนี้จะได้วิเคราะห์เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับโทษ ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเทศไทยนั้นมีเพียง พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่มีสาระสำคัญ ได้แก่

1. กำหนดให้มีคณะกรรมการราชทัณฑ์ ประกอบด้วย

1.1 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นประธานกรรมการ

1.2 ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นรองประธานกรรมการ

1.3 กรรมการโดยตำแหน่งจำนวนเก้าคน ได้แก่ ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม อัยการสูงสุดและเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

1.4 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนเจ็ดคน ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์ด้านนิติศาสตร์ ด้านศาสนา ศิลปะ หรือวัฒนธรรม ด้านอาชญาวิทยา ด้านทัณฑวิทยา ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านจิตวิทยาและด้านอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการราชทัณฑ์ด้านละหนึ่งคน

จากบทบัญญัติจะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติฉบับใหม่นี้ ได้พยายามสร้างความโปร่งใส โดยให้มือสมัครภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้มีคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย และทิศทางในการบริหารงานราชทัณฑ์ กำหนดแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง กำหนดมาตรฐานการดำเนินการด้านต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์มีทิศทางที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีหน้าที่ให้ความเห็นชอบกฎหมายลำดับรองตามที่กำหนดด้วย

2. กำหนดให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานเรือนจำมากขึ้น ได้แก่

2.1 อำนาจเข้าตรวจค้นสถานที่ ยานพาหนะ เพื่อติดตามผู้ต้องขังหลบหนี

2.2 อำนาจการตรวจจดหมาย พัสดุภัณฑ์ และการสกัดกั้นการติดต่อสื่อสาร

2.3 อำนาจการตรวจค้นภายในเขตปลอดภัย (บริเวณภายนอกเรือนจำ) รวมทั้งให้อำนาจในการทำลายอุปกรณ์นำส่งสิ่งของต้องห้าม

2.4 กำหนดให้มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่แก่เจ้าพนักงานเรือนจำ

ในส่วนนี้จะเห็นได้ว่า ได้มีการเพิ่มให้มีการฝึกอบรมแก่เจ้าพนักงานในเรื่องที่จำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่และเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ ศักยภาพขององค์กรและบุคลากร

3. ได้กำหนดการดำเนินงานที่สำคัญไว้ในพระราชบัญญัติฯ (เดิมอยู่ในกฎหมายลำดับรองหรือเป็นเพียงแนวทางปฏิบัติ) ได้แก่ ระบบการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง ระบบการจัดชั้นกลุ่ม และการแยกคุมขังผู้ต้องขัง ระบบการพัฒนาพฤตินิสัย การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

4. มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากลไว้ในพระราชบัญญัติ (เดิมเป็นเพียงระเบียบฯ และแนวปฏิบัติ) เช่น การศึกษา ศาสนา การรักษาพยาบาลการดูแลสุขภาพผู้ต้องขังที่มีครรภ์หรือคลอดบุตร

เมื่อได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ก็ได้ให้ความสำคัญกับการรับรองสิทธิของผู้ต้องขัง เพื่อให้เป็นไปตามหลักสากลมากขึ้น พิจารณาได้จากเจตนารมณ์ของการแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ที่กำหนดว่า จำเป็นต้องบัญญัติพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2560 เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับเดิมนั้นไม่มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners/SMR) หรือข้อกำหนดของสหประชาชาติ สำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การควบคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures for Women Offenders) หรือข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) จากเหตุผลของการแก้ไขดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า ได้มีความมุ่งหวังที่จะบัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อให้หลักประกันแก่ผู้ต้องขัง

กฎหมายบังคับโทษของประเทศอังกฤษ การบังคับโทษจำคุกให้ความสำคัญกับคำพิพากษาของศาลมาก โดยคำพิพากษาต้องปกป้องสังคม การกำหนดบทลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดของอาชญากร กำหนดแนวทางในการแก้ไขเยียวยาผู้กระทำความผิด นำตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคมชั่วคราวหรือถาวร กำหนดวิธีการฟื้นฟูปรับปรุงพฤติกรรมผู้กระทำความผิด เพื่อมิให้มีการกระทำความผิดซ้ำรวมถึงสร้างจิตสำนึกให้กับผู้กระทำความผิดมีความรับผิดชอบต่อความผิดที่ได้กระทำ ในการบังคับโทษประเทศอังกฤษมีกฎหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ได้แก่

1. กฎหมายอังกฤษได้กำหนดสิทธิ หน้าที่ของผู้ต้องโทษและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ต่อนักโทษใช้กฎหมายราชทัณฑ์ ค.ศ. 1952 (Prison Act of 1952) และระเบียบข้อบังคับ (Prison Rules of 1964)

2. กฎหมายแก้ไขฟื้นฟู The Rehabilitation of Offenders Act 1974

เห็นได้ว่าประเทศอังกฤษจะกำหนดข้อปฏิบัติไว้อย่างชัดเจนในกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง อีกทั้งได้กำหนดให้มีคณะกรรมการในการตรวจเรือนจำที่จะต้องรายงานสถานการณ์ความเป็นไปของผู้ต้องขัง สภาพของเรือนจำให้แก่รัฐสภาได้ทราบ นอกจากนี้ยังได้มีความร่วมมือกับองค์กรภายนอก ชุมชนหรือท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังก่อนมีการปล่อยตัว และมีการติดตามความเป็นไปของผู้ต้องขังเมื่อออกจากเรือนจำแล้วกลับไปอยู่ในสังคมปกติ

กฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีหลักการพื้นฐานของวัตถุประสงค์ในการควบคุม เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการแก้ไข ฟื้นฟูสามารถกลับเข้าสู่สังคมอย่างผู้ที่มี

ความรับผิดชอบและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ผู้ต้องขังควรมีชีวิตอยู่ในเรือนจำอย่างปกติที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อมิให้เขาได้รับผลร้ายจากการต้องโทษจำคุกและสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ สถานะของผู้ต้องขังในเรือนจำจะมีส่วนร่วมในโครงการแก้ไขฟื้นฟูตนเอง โดยได้รับการส่งเสริมให้กระทำด้วยความสมัครใจ โดยกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ ค.ศ. 1976 แก้ไขเพิ่มเติมครั้งสุดท้ายล่าสุด ค.ศ. 2001 กฎหมายนี้ได้วางหลักเกณฑ์การรับโทษจำคุกในเรือนจำ (Service of Prison Sentences) ซึ่งได้กล่าวถึงหลักพื้นฐาน การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ที่พักอาศัย อาหาร การเยี่ยม การติดต่อ การลา การทำงาน การศึกษาอาชีพ อาชีพขั้นสูง การปฏิบัติกิจทางศาสนา การบริการด้านการรักษาพยาบาล การให้ความช่วยเหลือด้านสังคมตลอดจนมาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และการควบคุม ป้องกันผู้ต้องขัง โดยมีการกำหนดให้ผู้ต้องขังเป็นประธานในการบังคับโทษจำคุก โดยผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลาง ในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน การดำเนินการในช่วงเวลาจำคุกจึงต้องทำอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจและการมอบหมายภารกิจต่างๆ ให้ผู้ต้องขังอบรมเพิ่มเติม ต้องตอบสนองจุดมุ่งหมายให้ผู้ต้องขังสามารถยึดเป็นอาชีพหลังการปล่อยตัวได้จริงหรือค่อนข้างจริง

การบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีความชัดเจนตั้งแต่ในคำพิพากษาของศาล จะระบุว่าผู้ต้องคำพิพากษาจะถูกส่งตัวไปที่เรือนจำ หรือแผนกใด การส่งตัวไปบังคับโทษที่อื่นให้กระทำได้ เมื่อกรณีมีเหตุผลในการบำบัดหรือการคืนสู่สังคมโดยจะมีแผนบังคับโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังรายบุคคล โดยแผนดังกล่าวจะนำไปสู่การแก้ไขทัศนคติและคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังต่อไป

ประเทศญี่ปุ่น มีปรัชญาในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่กำหนดหน่วยงานทางอาญาของรัฐเท่านั้น ที่จะสามารถใช้การบังคับโทษจำคุกได้ โดยเฉพาะนักโทษเด็ดขาดที่จะต้องแยกออกจากสังคม อันเนื่องมาจากผลของการกระทำความผิด เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมด้วย และการบังคับโทษนั้นจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ มีจิตสำนึกที่ดีจะไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำ

ในการบริหารเรือนจำและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในเรือนจำ อยู่ภายใต้กฎหมายเรือนจำ (Prison Law of 1908) ข้อบังคับกฎหมายเรือนจำ ค.ศ. 1933 และข้อบังคับว่าด้วยการจำแนกประเภทผู้ต้องขัง ค.ศ. 1972 (Prisoner' Classification Rules in 1972) และยังได้ออกกฎหมายการแก้ไขฟื้นฟูนักโทษโดยเฉพาะ (The offenders Rehabilitation Law 1949) ถือเป็นกาหนดหลักเกณฑ์ในการบังคับโทษอย่างชัดเจน และให้ความสำคัญกับการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก ทั้งในระหว่างที่ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำตลอดจนออกกฎหมายว่าด้วยการให้บริการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (The law for Offenders Rehabilitation Service 1995) เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขัง

ที่ถูกปล่อยตัวในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดที่พักชั่วคราว การเดินทางกลับภูมิลำเนาหรือจัดหาสิ่งที่จะเป็นในการดำรงชีพต่างๆ นอกจากนี้ยังประสานงานหน่วยงานต่างๆ เพื่อช่วยเหลือแก่ผู้ที่เคยกระทำความผิดและถือเป็นการให้โอกาสแก่ผู้ที่เคยกระทำความผิดให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ เช่น บ้านพักช่วยเหลือฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพื่อบริการจัดหาที่พักชั่วคราว และจัดหาอาหาร รวมถึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การจัดหางาน สมาคมสตรีช่วยเหลือแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำความผิด มีวัตถุประสงค์ช่วยเหลือแก้ไขผู้กระทำความผิดในรูปแบบต่างๆ ความร่วมมือกับ นายจ้าง บริษัท ห้างร้านต่างๆ ร่วมมือกับสำนักงานคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ที่ต้องการให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดนั้นมียานทำ

จากการศึกษากฎหมายบังคับโทษของทั้งประเทศไทยและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยมีการบังคับกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับโทษที่ใช้อยู่เพียง พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 เท่านั้น และเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์การบังคับโทษในขั้นตอนต่างๆอย่างกว้าง ในส่วนของรายละเอียดของการปฏิบัตินั้นจะถูกกำหนดไว้ในระเบียบ ข้อบังคับต่างๆของหน่วยงาน เช่น ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง และการแยก คุมขัง การเลื่อนหรือลดชั้นนักโทษเด็ดขาด การลดวันต้องโทษจำคุก และการพักการลงโทษ พ.ศ. 2559 เป็นต้น ในขณะที่กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นจะออกกฎหมายไว้อย่างชัดเจนในแต่ละเรื่อง ได้แก่ กฎหมายเรือนจำ ค.ศ. 1908 ข้อบังคับกฎหมายเรือนจำ ค.ศ. 1933 และข้อบังคับว่าด้วยการจำแนกประเภทผู้ต้องขัง ค.ศ. 1972 และยังได้ออกกฎหมายการแก้ไข ฟื้นฟูนักโทษ โดยเฉพาะ (The offenders Rehabilitation Law 1949) ถือเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ในการบังคับโทษอย่างชัดเจน และให้ความสำคัญกับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก ทั้งในระหว่างที่ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำตลอดจนออกกฎหมายว่าด้วยการให้บริการบำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (The law for Offenders Rehabilitation Service 1995) แสดงให้เห็นว่า เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของราชทัณฑ์นั้นเป็นไปเพื่อการบังคับโทษอย่างถูกต้องและเป็นธรรมแก่ผู้ต้องขัง หรือกฎหมายอังกฤษได้กำหนดสิทธิ หน้าที่ของผู้ต้องโทษ และการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ต่อนักโทษใช้กฎหมายราชทัณฑ์ ค.ศ. 1952 (Prison Act of 1952) และระเบียบข้อบังคับ (Prison Rules of 1964) และกฎหมายแก้ไข ฟื้นฟู The Rehabilitation of Offenders Act 1974 แสดงถึงความชัดเจนที่จะมุ่งให้การบังคับโทษผู้ต้องขังระหว่างรับโทษที่จะได้รับการปฏิบัติเป็นไปตามกฎหมาย ตลอดจนจะได้รับการแก้ไข ฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติ นอกจากนี้กฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ ค.ศ. 1976 แก้ไขเพิ่มเติมครั้งสุดท้ายล่าสุด ค.ศ. 2001

จากการพิจารณาประเด็นกฎหมายของการบังคับโทษจำคุก จะเห็นได้ว่าหากมีการบัญญัติกฎหมายที่ชัดเจนนี้ถือเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ต้องขังที่จะได้รับตามรัฐธรรมนูญและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจะได้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ดังนั้นกฎหมายบังคับโทษของประเทศไทย ควรจะกำหนดการบังคับโทษให้ชัดเจนในแต่ละขั้นตอนของการบังคับโทษ โดยการยกระดับผู้ต้องโทษให้เป็นประธานของการบังคับโทษมีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้ต้องโทษ ทั้งนี้โดยอาจพิจารณาจากกฎหมายบังคับโทษของประเทศญี่ปุ่นเป็นแนวทาง

4.2 หลักเกณฑ์ของการบังคับโทษจำคุก

สำหรับหลักเกณฑ์ของการบังคับโทษจำคุก จำเป็นต้องพิจารณาถึงการบริหารจัดการเรือนจำ เมื่อรับผู้ถูกศาลพิพากษาว่ากระทำความผิดจริงเข้าสู่เรือนจำ เพื่อบังคับโทษจำคุกให้เป็นไปตามคำพิพากษา เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญาแล้ว ขณะเดียวกันในกระบวนการหรือหลักเกณฑ์ของการบังคับโทษจะต้อง เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) รัฐจะต้องพยายามบริหารจัดการต่างๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ มีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2) การหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ หมายความว่า มาตรการหรือกลไกต่างๆ ในการลงโทษและบังคับโทษต้องหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ อันเป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ไป

3) พยายามที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคนๆ นั้น

4) การปล่อยตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่ลงโทษจำคุก โดยพยายามใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ หรือพยายามใช้โทษปรับเป็นหลัก ในการเลี่ยงไม่ใช้โทษจำคุกโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะโทษจำคุกระยะสั้น

5) การปล่อยตัวก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนดซึ่งเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานในส่วนราชทัณฑ์ที่จะพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องโทษก่อนครบกำหนด หากเห็นว่าความเหมาะสมในอันที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมของผู้นั้นจะเสื่อมทรามลง หากจำคุกอยู่ในเรือนจำต่อไปและการปล่อยตัวผู้นั้นออกมาจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

6) การแยกประเภทนักโทษ เช่น แยกนักโทษ โดยพิจารณาจากอายุ แยกผู้ที่กระทำความผิดครั้งแรกออกจากพวกที่กระทำความผิดมาแล้วหลายครั้ง เป็นต้น

7) หลักการคืนคนดีสู่สังคม การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก สร้างความรู้ผิดชอบชั่วดี ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ผู้ต้องโทษให้ได้

จากหลักเกณฑ์ของการบังคับโทษจำคุกซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่จะต้องบริหารจัดการเรือนจำให้มีบรรยากาศ การดำเนินชีวิตไม่แตกต่างกับคนทั่วไป ตั้งแต่การรับเข้าสู่เรือนจำที่จะต้องมีการจำแนกคุณลักษณะของผู้ต้องขัง เพื่อให้การแก้ไข ฟื้นฟู หรือบำบัดระหว่างได้รับโทษจำคุกเป็นไปอย่างถูกต้อง หรือมีมาตรการที่ทำให้ผู้ต้องขังสามารถกลับสู่สังคมได้อย่างเป็นปกติและสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้ อีกทั้งจะต้องไม่มีพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำอีก จากการศึกษาหลักเกณฑ์การบังคับโทษของประเทศไทยซึ่งเป็นกระบวนการของกรมราชทัณฑ์นั้น พบว่า กระบวนการดำเนินงานที่สำคัญงานราชทัณฑ์ คือ การปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลหรือการบังคับคดีซึ่งดำเนินการโดยเจ้าพนักงานเรือนจำกรมราชทัณฑ์ในฐานะที่ต้องบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลย เจ้าพนักงานเรือนจำจะดำเนินการกับจำเลยตามคำพิพากษาของศาล โดยมีวัตถุประสงค์ คือ การควบคุมตัวไว้ไม่ให้หนีและลงโทษ หรือแก้ไข ฟื้นฟูผู้ต้องโทษให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี

กรมราชทัณฑ์ดำเนินการมาตรการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่

- 1) การรับตัวผู้ต้องขัง
- 2) การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในขณะที่อยู่ในเรือนจำ
- 3) การปล่อยตัวผู้ต้องขัง

ดังนั้น กระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ต่อเนื่อง นับจากที่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ ไปจนถึงปล่อยตัวผู้ต้องขังครอบคลุมถึงภารกิจในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งในด้านการจัดบริการ อบรมแก้ไขและการควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัยและไม่หลบหนี ภายใต้หลักการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งอาจพิจารณาตามหลักเกณฑ์ของการบังคับโทษที่ได้นำเสนอไว้เบื้องต้น พบว่าหลักเกณฑ์ที่ปรากฏในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 นั้น ยังไม่เป็นไปได้อย่างครบถ้วน ซึ่งอาจส่งผลให้การบังคับโทษจำคุกไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ปัจจุบันประเทศไทยมีปริมาณผู้ต้องขังจำนวนมากซึ่งส่งผลกระทบต่อตรงต่องบประมาณและประสิทธิภาพในการบริหารงานราชทัณฑ์ ทั้งการควบคุมดูแลและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง ซึ่งนำไปสู่ความแออัด งบประมาณ ประเด็นนี้อาจส่งผลที่กรมราชทัณฑ์ไม่สามารถบริหารจัดการให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำมีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำได้ ในขณะที่ต่างประเทศ เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีคำพิพากษาของศาลที่ลงโทษจำคุกจะมีอิทธิพลต่อการบังคับโทษและการบริหารงานเรือนจำมาก ศาลจะใช้นโยบายการเลี้ยงโทษจำคุก โดยกำหนดเงื่อนไขในคำพิพากษาให้แปลงโทษจำคุกเป็นโทษชนิดอื่น เช่น พิพากษาให้ลงโทษจำคุก แต่ให้รอการลงโทษหรืออาจเลี้ยงโทษจำคุกโดยใช้โทษชนิด

อื่นที่ใช้มาก คือ โทษปรับหรือมาตรการเลี้ยงโทษจำคุกของประเทศญี่ปุ่น ที่กำหนดให้การใช้โทษจำคุกนั้นต้องใช้เวลาที่จำเป็น โดยต้องใช้กับผู้กระทำความบางคนเท่านั้น ถือเป็นทางเลือกเลี้ยงผลเสียจากการบังคับโทษ

นอกจากนี้ หลักเกณฑ์การจำแนกผู้ต้องขัง ถือเป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญอย่างมากที่จะจำแนกผู้ต้องขัง เพื่อจะใช้มาตรการแก้ไข ฟื้นฟูหรือบำบัด ในระหว่างที่ผู้ต้องขังถูกบังคับโทษจากการศึกษา พบว่าประเทศไทยจะกำหนดการแก้ไข ฟื้นฟูผู้ต้องขัง ตามมาตรา 42 “...ให้อธิบดีจัดให้มีระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยวิธีการและแนวทางที่เหมาะสม เกี่ยวกับการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษา การอบรมทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม การทำงาน การฝึกวิชาชีพ การปฏิบัติศาสนกิจ การเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีงาม กิจกรรมสันทนาการ กีฬา รวมทั้งจะต้องมีโอกาสได้รับการติดต่อกับครอบครัว ญาติมิตร องค์กรเอกชนที่มีภารกิจเพื่อการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง การรับรู้ถึงข่าวสารและความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก” ประเทศไทยมีความพยายามที่จะดำเนินงานจัดระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้เป็นระบบและกำหนดให้เรือนจำต้องวางแผนการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล แต่จะเห็นได้ว่า การให้ความร่วมมือของชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเมื่อผู้กระทำความผิดปล่อยจากโทษ ก็จะต้องกลับเข้าไปสู่ชุมชน จึงควรให้ความสำคัญต่อองค์กรภายนอกหรือชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้ต้องขังด้วย ซึ่งจากการศึกษากฎหมายของประเทศญี่ปุ่น พบว่าประเทศญี่ปุ่นได้มุ่งเน้นบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังให้สามารถกลับคืนสู่ชุมชน ตั้งแต่มีการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังอย่างชัดเจนและมีอาสาสมัครเข้าไปช่วยเหลือกิจการของเรือนจำเพื่อช่วยแก้ไข ฟื้นฟูผู้ต้องขัง

ในหลักการคืนคนดีสู่สังคม การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก สร้างความรู้ผิดชอบชั่วดี ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องโทษให้ได้นี้ ประเทศไทยก็ได้มีการกำหนดการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การพ้นจากเรือนจำ ตามมาตรา 64 โดยวางหลักเพียงให้มีกระบวนการในการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขัง ได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังแต่ละคนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ รวมทั้งต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรื่องส่วนตัว เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ในขณะที่จากการศึกษาประเทศอังกฤษ พบว่ามีมาตรการในการเตรียมการเป็นพิเศษให้กับผู้ต้องขัง เช่น โครงการที่พักรับรอง สถานที่ทำงานในอนาคต สำนักงานจัดหางานของรัฐจะเสนอแนะและหางานให้ทำ ทั้งให้คำปรึกษาในความเป็นไปได้ในการทำงาน สามารถทำงานกับหน่วยงานภายนอกได้ในระหว่างเป็นผู้ต้องขัง และจะมีการจัดสรรเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยหรือประเทศญี่ปุ่น ได้มีการออกกฎหมายว่าด้วยการให้บริการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (The law for Offenders Rehabilitation Service 1995) เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวจาก 6 เดือนแรกนับจากวันที่ถูกปล่อยตัว เพื่อช่วยเหลือ

ในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดที่พักชั่วคราว การเดินทางกลับภูมิลำเนาหรือจัดหาสิ่งที่จะเป็นในการดำรงชีพต่างๆ นอกจากนี้ยังประสานงานหน่วยงานต่างๆ เพื่อช่วยเหลือแก่ผู้ที่เคยกระทำความผิดและถือเป็นการให้โอกาสแก่ผู้ที่เคยกระทำความผิดให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ

จากการศึกษาเบื้องต้น พบว่าหลักเกณฑ์ของการบังคับโทษจำคุกของประเทศไทยนั้นยังมีปัญหาในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังซึ่งอาจจะส่งผลให้การบังคับโทษจำคุกนั้นเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพที่อาจกระทบต่อผู้ต้องขังที่อาจมีการกระทำผิดซ้ำอีก ประกอบกับปัญหาความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการอบรมแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังให้กลับคืนสู่สังคมโดยไม่กลับไปกระทำความผิดได้อีก เพราะการจัดโปรแกรมการแก้ไข พัฒนาผู้ต้องขังจะกระทำไม่ได้ด้วยความยากลำบาก เนื่องจากสถานที่จำกัดและเจ้าหน้าที่เรือนจำจะใช้เวลาหมดไปกับการดูแลกิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขัง ปัญหาของสภาพดังกล่าวนี้ ได้เพิ่มทวีขึ้นเมื่ออัตรากำลังของเจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ได้สัดส่วนกับผู้ต้องขังจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

4.3 การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษ

การในปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้มีความพยายามขององค์การสหประชาชาติ หรือ United Nation (UN) ที่ได้พยายามกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษขึ้นมา โดยนำหลักการและทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและสร้างประสิทธิภาพต่อการบริหารจัดการเรือนจำ และได้มีการวางหลักเกณฑ์เป็นข้อกำหนดของมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องซึ่งต่อมาได้เป็นที่ยอมรับและแพร่หลายเป็นต้นแบบของนานาอารยประเทศ แม้ข้อกำหนดดังกล่าวจะมีใช้กฎหมายและไม่มีสภาพบังคับประเทศต่างๆ จะปฏิบัติหรือไม่ก็ได้ แต่มีการพยายามส่งเสริมให้ประเทศต่างๆ พยายามปฏิบัติตามข้อบังคับให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยในการประชุมขององค์การสหประชาชาติที่ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อบุคคลผู้กระทำความผิดได้รับการยอมรับและได้ “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง” (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ต่อมาในปี ค.ศ. 2015 ได้ข้อกำหนดนี้วางมาตรฐานขั้นต่ำในการบริหารจัดการเรือนจำที่ดี รวมทั้งประกันว่าสิทธิของผู้ต้องขังต้องได้รับความเคารพ ข้อกำหนดแมนเดลาได้รับการเรียงลำดับข้อใหม่ เนื่องจากมีการแก้ไขเนื้อหาสำคัญหลายส่วน ขั้นตอนการปรับปรุงได้รวบรวมมาตรฐานทางด้านกระบวนการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนไว้ในเอกสารเดียว โดยทั้งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังและยังเป็นแนวทางการปฏิบัติงานที่ทันสมัยและเชื่อถือได้สำหรับเจ้าหน้าที่เรือนจำและการบริหารเรือนจำ ปัจจุบันราชทัณฑ์ของประเทศไทยยังมีปัญหาเกี่ยวกับจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ในขณะที่จำนวนเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เท่าเดิม จึงเป็นปัญหาเกี่ยวกับสัดส่วนเจ้าหน้าที่ต่อผู้ต้องขังในการควบคุม คิดเป็นสัดส่วน

เจ้าหน้าที่ 1 คนต่อผู้ต้องขังประมาณ 21-50 คน ในขณะที่อัตราส่วนมาตรฐานสากลอยู่ที่ 1 ต่อ 5 และอัตราส่วนตามมาตรฐานสำนักงาน กพ. อยู่ที่ 1 ต่อ 10 ซึ่งปัจจุบันถือว่าเกินกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้²

ในประเด็นนี้ผู้ศึกษาจะได้นำเสนอเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่ของราชทัณฑ์ ที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยพิจารณาความสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง (ข้อกำหนดแมนเดลา) ดังนี้

4.3.1 การรับตัวผู้ต้องขัง

ในการรับตัวผู้ต้องขัง เป็นไปตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 35 ที่กำหนดให้ในการรับตัวผู้ต้องขังนั้นจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับหมายอาญาหรือเอกสารอันเป็นคำสั่งของผู้มีอำนาจตามกฎหมาย โดยให้ผู้มีอำนาจออกหมายอาญาหรือเอกสารต้องระบุเลขประจำตัวประชาชนหรือเอกสารแสดงตนของผู้ต้องขังเท่าที่ทราบ

ในประเด็นนี้ถือว่าเป็นไปตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังการรับตัว ข้อกำหนดที่ 54, 55 ที่กำหนดว่า “เมื่อผู้ต้องขังมาถึงเรือนจำ ผู้ต้องขังต้องได้รับข้อมูลเกี่ยวกับเรือนจำ รวมทั้งระเบียบข้อบังคับของเรือนจำและวิธีเข้าถึงการให้คำปรึกษา ด้านกฎหมาย ข้อมูลเหล่านี้ต้องอยู่ในภาษาหรือรูปแบบที่ผู้ต้องขังสามารถเข้าใจได้” ซึ่งเจตนารมณ์เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รู้สิทธิหน้าที่และกฎ ระเบียบต่างๆ ของเรือนจำ ตลอดจนกำหนดวิธีการแจ้งเพื่อให้ผู้ต้องขังได้เข้าใจจะสามารถปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้มาตรา 35 ได้มีการเพิ่มเติมหลักการใหม่โดยต้องระบุเลขประจำตัวประชาชน หรือเอกสารแสดงตนของผู้ต้องขังเท่าที่ทราบ ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาในการระบุตัวตนของผู้ต้องขัง การตรวจสอบการกระทำผิดซ้ำ และเพื่อประโยชน์ของผู้ต้องขังในเรื่องสิทธิการรักษาพยาบาล

จากการศึกษาขั้นตอนการรับตัวของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีพบว่า นอกจากจะมีการแจ้งสิทธิต่างๆ ให้รับทราบตามที่ปฏิบัติเหมือนของประเทศไทยแล้ว ยังได้มีการสำรวจผู้ต้องขังเพื่อบำบัด โดยเริ่มด้วยการค้นหาบุคลิกภาพและความเป็นไปของชีวิตของผู้ต้องขัง ตลอดจนตรวจสอบพฤติกรรม ทั้งนี้การสำรวจดังกล่าวนี้ จะทำให้รู้ข้อเท็จจริงสำหรับการบำบัดผู้ต้องขังอย่างมีแบบแผน ในระหว่างที่ได้รับการบังคับโทษเพื่อให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมหลังการพ้นโทษได้ การค้นหาดังกล่าวอาจได้รับละเว้น เมื่อพิจารณาจากระยะเวลาของการบังคับโทษแล้วไม่เปิดช่องให้กระทำได้

² จูดีพันธุ มนูญจันทร์, “การรับรู้ความเสี่ยงในการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขัง ของเจ้าหน้าที่เรือนจำความมั่นคงสูง,” วารสารกระบวนการยุติธรรม ปีที่ 7, เล่มที่ 1, น. 99, (มกราคม-เมษายน 2557).

4.3.2 การจำแนกและการพัฒนาพหุตินิสัยผู้ต้องขัง

ในการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 40 โดยให้คำนึงถึงโทษและพฤติการณ์ในการกระทำความผิด ลักษณะความผิด ความรุนแรงของคดี การกระทำความผิดที่ได้กระทำมาก่อนแล้วและความประพฤติ วินัยในระหว่างคุมขัง ตลอดจนระยะเวลากำหนดโทษคุมขังที่เหลืออยู่ของผู้ต้องขังดังกล่าว นอกจากนี้ระบบการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังเกี่ยวกับพฤติการณ์การกระทำความผิด ลักษณะความผิดและความรุนแรงของคดีนั้น จะต้องกำหนดถึงเรื่องการกระทำความผิดโดยบันดลโทษะ โดยไต่ตรงไว้ว่ก่อนหรือความเป็นอาชญากรโดยสันดาน ในส่วนของการจำแนกตัวผู้ต้องขังนี้การแก้ไขจากหลักการเดิม โดยมีเหตุผลเพื่อเพิ่มการคล่องตัวและประสิทธิภาพในการดำเนินการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง การแยกคุมขัง และการย้ายผู้ต้องขังแต่ยังเน้นการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังในการจำแนก และยังไม่ปรากฏเกี่ยวกับการประเมินผู้ต้องขังตั้งแต่แรกรับเข้าจนปล่อยออกสู่สังคม

ซึ่งเมื่อพิจารณาข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อกำหนดที่ 89, 93, 94 ถือว่าบัญญัติเพื่อให้เกิดความสอดคล้องในส่วนที่เกี่ยวกับการควบคุม การพัฒนาพหุตินิสัย และการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

สำหรับการจำแนกผู้ต้องขังของประเทศอังกฤษ มีการแยกชายหญิง เด็กและเยาวชน โดยทำติดต่อกันหลายครั้ง มีเป้าหมายในเรื่องของความปลอดภัย ใ้การจำแนกเป็นการป้องกันในการควบคุม ซึ่งหากผู้ต้องขังที่ต้องรับโทษจำคุกเกินกว่า 3 เดือนจะถูกส่งไปยังศูนย์จำแนกลักษณะ ซึ่งจะมีประจำตามเรือนจำท้องถิ่นซึ่งผู้ต้องขังจะสามารถย้ายแดนได้ตลอดเวลา

สำหรับประเทศญี่ปุ่น การจำแนกประเภทของผู้ต้องขัง ถือเป็นหัวใจของการแก้ไขบำบัดผู้กระทำความผิดในเรือนจำ แนวคิดและปรัชญาของเรือนจำอยู่ที่ระบบการแก้ไขบำบัดที่ก้าวหน้า และระบบการจำแนกประเภทจะแยกเพศชายและเพศหญิง เน้นการจำแนกประเภทที่เป็นวิทยาศาสตร์ การปฏิบัติรายบุคคล และการกลับเข้าสู่สังคม จะมีกระบวนการจำแนกประเภทผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การบังคับโทษเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยมีข้อบังคับว่าด้วยการจำแนกประเภทผู้ต้องขัง ค.ศ. 1972 (Prisoner' Classification Rules in 1972) มีสาระสำคัญ คือ การตรวจสอบผู้ต้องขัง เพื่อการจำแนกประเภท ได้แบ่งแยกเป็น 4 ประเภทคือ เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษามีเงื่อนไขให้ต้องทำงาน เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาไม่มีเงื่อนไขให้ต้องทำงาน สถานที่กักขังและสถานที่กักกัน โดยการอาศัยการตรวจทางการแพทย์ จิตวิทยา สังคมวิทยา และเทคนิคอื่นๆ ใช้วิธีตรวจสอบควบคู่กับการให้คำแนะนำปรึกษา การบำบัดจิตใจ แนะนำและการแก้ไขอื่นๆ มีกระบวนการที่ชัดเจน ตลอดจนจัดโครงการแก้ไขบำบัดตามสมความจำเป็นของนักโทษในแต่ละประเภท การทดสอบทางจิตวิทยาและการทดสอบ

บุคลิกภาพ เป็นวิธีการที่ใช้อย่างแพร่หลายในเรื่องจำ รวมทั้งการทดสอบอย่างอื่นเพิ่มเติมสำหรับ นักโทษที่ต้องทดสอบ

สำหรับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้มีการจำแนกโดยพิจารณาจาก เพศชาย เพศหญิง มีลักษณะของเรือนจำเปิดและเรือนจำปิด สถานบำบัดทางสังคมในเรื่องการคัด แยกนักโทษเป็นรายบุคคล โดยมีบทบัญญัติที่เด่นมาก กล่าวคือบทบัญญัติว่าด้วยการวางแผน การบังคับโทษเป็นเฉพาะราย มีการสำรวจเพื่อบำบัด การกำหนดแผนในการบังคับโทษ

จะเห็นได้ว่า การจำแนกผู้ต้องขังนี้มีความสำคัญอย่างมาก จะเห็นได้จากกระบวนการ ของประเทศญี่ปุ่นที่หาข้อมูล เพื่อใช้ในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังซึ่งจะต้องอยู่บนพื้นฐานทางด้าน การแพทย์ จิตวิทยา สังคมวิทยา และความรู้ในสาขาวิชาชีพต่างๆ ซึ่งในตอนแรกจะหาข้อมูลเพื่อ นำมาจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเข้าใหม่ และต่อมาจะหาข้อมูลเป็นระยะๆอย่างต่อเนื่อง เพื่อประเมิน ความก้าวหน้าของผู้ต้องขัง

ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่า เมื่อการจำแนกผู้ต้องขังเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังนั้นการจำแนก ผู้ต้องขังของประเทศไทยควรจะพิจารณาหลักการของประเทศญี่ปุ่น ทั้งนี้เพื่อสามารถจำแนก ผู้ต้องขังได้อย่างถูกต้องต่อการนำไปสู่การแก้ไข ฟื้นฟู หรือบำบัดต่อไป

บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในส่วนของกรจำแนกผู้ต้องขังในทางปฏิบัติพบว่า เกิดปัญหา เรื่องของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ซึ่งเป็นบุคลากรของเรือนจำที่ยังขาดความรู้ ความสามารถในการ ปฏิบัติงานและปัญหาด้านแนวคิดการยอมรับคุณค่าของระบบจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เพราะเท่าที่ ผ่านมาบุคลากรทางทัณฑวิทยา ยังคงยึดมั่นในระบบทัณฑวิทยาแบบเก่าๆที่เห็นว่า ผู้ต้องขังเป็นคน ชั่วร้ายแก้ไขไม่ได้ นอกจากนี้ในด้านจำแนกลักษณะผู้ต้องขังนั้น ยังหาบุคลากรด้านสังคม สงเคราะห์ และจิตวิทยาแนะแนวทางเพื่อมาช่วยงานจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง³ ดังนั้นประเทศไทย ย่อมจะต้องตระหนักความสำคัญในการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง เพราะหากการจำแนกได้มีการ ปฏิบัติอย่างเป็นคุณภาพแล้ว การบังคับโทษในขั้นตอนต่อไปย่อมจะส่งผลที่ดีต่อผู้ต้องขัง

4.3.3 สิทธิของผู้ต้องขัง

ประเทศไทยได้กำหนดสิทธิของผู้ต้องขังได้ ตามที่ปรากฏตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ดังนี้

4.3.3.1 การให้การศึกษา

เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังนั้น ถือเป็นหลักในการ พัฒนา แก้ไข ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้มีความรู้ ทักษะ มีวิชาชีพ คิดตัว อีกทั้งพัฒนา

³ อัจฉริยา ชูคินันท์, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557). น.198.

พหุคณิศัยให้มีความพร้อมก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัวไปสู่สังคมภายนอกกลับตนเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ⁴

การจัดการศึกษาให้กับผู้ต้องขังนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กำหนดให้ผู้ต้องขังต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยราชทัณฑ์เป็นผู้ดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย และหากจะเรียนในระดับที่สูงขึ้นผู้ต้องขังต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษาดังกล่าวเอง ซึ่งการศึกษาในระดับอุดมศึกษา⁵ นี้กรมราชทัณฑ์มีนโยบายเน้นหนักการแก้ไข พัฒนาพหุคณิศัยผู้ต้องขัง และส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้ศึกษาในระดับก่อนอุดมศึกษาอย่างกว้างขวางอยู่ก่อนแล้ว อีกทั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นระบบการศึกษาทางไกลที่ทุกคนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องเข้าชั้นเรียนจึงจัดการศึกษาแก่ผู้ต้องขังในระดับอุดมศึกษาโดยควรเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังที่มีความประพฤติดีและมีคุณสมบัติตรงตามหลักเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด สามารถสมัครเข้าเป็นนักศึกษาได้ โดยผู้ต้องขังเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการศึกษาเองทั้งหมด การจัดการศึกษานี้สอดคล้องข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้านการจัดการศึกษา (ข้อกำหนดที่ 104) ที่เล็งเห็นว่า การให้การศึกษาในระหว่างการบังคับโทษนี้มีส่วนสำคัญในการช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ ผู้ต้องขังจึงควรได้รับโอกาสให้ได้เรียนอย่างทั่วถึง ระบบการศึกษาในเรือนจำควรมีมาตรฐานเดียวกับระบบการศึกษาภายนอกเรือนจำ และผู้ต้องขังที่ไม่รู้หนังสือหรือผู้ต้องขังที่ยังอยู่ในวัยเรียนจะต้องได้รับการศึกษา

ในประเทศญี่ปุ่นการศึกษาของผู้ต้องขังมีทั้งระบบการศึกษาทั้งในและนอกเรือนจำ โดยมีการเรียนรู้การจัดการกลุ่มถกเถียงหรือเปลี่ยนพฤติกรรม หรือ การให้คำปรึกษาในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีการจัดกันอย่างกว้างขวาง อีกทั้งผู้สอนจะเป็นเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครจากภายนอกเรือนจำมาสอนให้ในการศึกษานอกเรือนจำจะมีหลักสูตรที่จัดขึ้น เพื่อบริการและสร้างสรรค์สังคม ตลอดทั้งการศึกษาดูงานในโรงงานต่างๆ

จากการศึกษาการฝึกอบรมของประเทศอังกฤษมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดได้ฝึกทักษะและสามารถหางานได้หลังจากได้รับการปล่อยตัวและเป็นประโยชน์ในการ

⁴ กรมราชทัณฑ์ ส่วนส่งเสริมการศึกษา, “หน้าที่ความรับผิดชอบของส่วนส่งเสริมการศึกษา,” สืบค้นเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2561, จาก <http://br.correct.go.th/spn/index.php/2011-11-26-15-45-24/2011-11-28-08-22-21>

⁵ ความเป็นมาการศึกษา มสธ.ของผู้ต้องขัง, สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2561, จาก <http://br.correct.go.th/spn/index.php/2011-12-17-12-59-51/36-2012-01-06-08-43-07>

ช่วยฟื้นฟูบุคลิกภาพและวินัยของผู้ต้องขังด้วยนั้นจะดำเนินการ โดยช่างฝีมือที่มีความชำนาญ หรือ โดยเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีวุฒิในการช่าง

สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีการจัดการศึกษาผู้ต้องขังที่ยังไม่จบชั้นมัธยม ต้องเป็นการศึกษาตามความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

ในการของปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามการบังคับโทษจำคุก การศึกษาของผู้ต้องขังนี้ พบว่า ในแต่ละปีกรมราชทัณฑ์มีจำนวนนักเรียน นักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังอยู่จำนวนมาก สถิติปีการศึกษา 2558 มีนักเรียนสายสามัญระดับผู้ไม่รู้หนังสือถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งสิ้น 26,402 คน นักเรียน หลักสูตรอาชีวศึกษา (ปวช./ปวส.) จำนวน 8,729 คน และนักศึกษาอุดมศึกษา จำนวน 3,305 คน ในขณะที่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการศึกษา มิใช่เพียงพอที่จะให้ความรู้แก่ผู้ต้องขังได้อย่างทั่วถึง ซึ่งในบางเรือนจำก็จะต้องให้ผู้ต้องขังมีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาชีพที่เปิดเป็นครูสอนผู้ต้องขังด้วยกัน โดยอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน เห็นได้ว่าการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังของประเทศไทยนี้ไม่ได้เน้นผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลาง ซึ่งต่างกับแนวปฏิบัติของต่างประเทศที่มุ่งเน้นให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในฐานะเป็นประชาชนในการบังคับโทษจำคุก

นอกจากนี้เกี่ยวกับการฝึกอบรม ซึ่งจะต้องมีเจ้าพนักงานอบรมและฝึกวิชาชีพ ซึ่งจะต้องมีหน้าที่อบรมและพัฒนานิสัย ทำการสอนวิชาสามัญ วิชาชีพสาขาต่างๆ ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และควบคุมดูแลผู้ต้องขัง อภิบาล การพินิจรวมถึงให้คำปรึกษา แนะนำ ตอบข้อหารือแก่ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่สนใจทั่วไปในงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องตามที่ได้รับมอบหมาย หากพิจารณาจากคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง พบว่าในการรับสมัครตำแหน่งเจ้าพนักงานอบรมและฝึกวิชาชีพ ต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้⁶

1. ได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพหรือคุณวุฒิต่างอื่นที่เทียบได้ในระดับเดียวกัน ในสาขาวิชาหรือทางที่ส่วนราชการเจ้าสังกัดเห็นว่าเหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบและลักษณะงานที่ปฏิบัติ
2. ได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิคหรือคุณวุฒิต่างอื่นที่เทียบได้ในระดับเดียวกัน ในสาขาวิชาหรือทางที่ส่วนราชการเจ้าสังกัดเห็นว่าเหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบและลักษณะงานที่ปฏิบัติ

⁶ กรมราชทัณฑ์, “มาตรฐานกำหนดตำแหน่งที่มีในกรมราชทัณฑ์,” สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561

3. ได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงหรือคุณวุฒಿಯ่างอื่นที่เทียบได้ในระดับเดียวกัน ในสาขาวิชาหรือทางที่ส่วนราชการเจ้าสังกัดเห็นว่าเหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบและลักษณะงานที่ปฏิบัติ

4. ได้รับประกาศนียบัตรหรือคุณวุฒಿಯ่างอื่นที่ ก.พ. กำหนดว่าใช้เป็นคุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่งนั้นได้

จะเห็นได้ว่ากำหนดคุณสมบัติของเจ้าพนักงานอบรมและฝึกวิชาชีพ ที่จะต้องฝึกอบรมผู้ต้องขังในระหว่างที่ถูกบังคับโทษจำคุกนั้น เป็นการกำหนดกรอบกว้างๆ ในแต่ละตำแหน่งยังไม่ชัดเจน ในเรื่องการกำหนดองค์ความรู้ที่ต้องการซึ่งส่งผลกระทบต่อการแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ปัจจุบันการทำงานของพนักงานราชทัณฑ์ก็จะเป็นลักษณะของการร่วมกับองค์กรภายนอก ซึ่งการฝึกอบรมจะต้องจัดให้สอดคล้องกับการพัฒนาการของผู้ต้องขังเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถพัฒนาตัวเองในระหว่างถูกบังคับโทษ

4.3.3.2 สุขอนามัย

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 54 กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งจัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ป่วย จัดให้มีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาล ซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำที่สถานพยาบาลนั้นด้วยอย่างน้อยหนึ่งคน และให้ดำเนินการอื่นใดเกี่ยวกับการตรวจร่างกาย การดูแลสุขอนามัย การสุขาภิบาลและการตรวจสุขภาพตามความจำเป็น รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้ต้องขังได้รับโอกาสในการออกกำลังกายตามสมควร และจัดให้ผู้ต้องขังได้รับอุปกรณ์ช่วยเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน การบริการทันตกรรม รวมถึงอุปกรณ์สำหรับผู้มีกายพิการตามความจำเป็นและเหมาะสม

จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยได้กำหนดเกี่ยวกับการอนามัย การแพทย์ สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ในเรื่องของการเข้าถึงการดูแลสุขภาพ (ข้อกำหนดที่ 24-29, 31) ที่กำหนด “ให้รัฐมีหน้าที่ดูแลผู้ถูกกีดกันเสรีภาพ ดังนั้นผู้ต้องขังต้องมียุติธรรมได้รับการดูแลสุขภาพที่มีมาตรฐานเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนทั่วไปและตามแนวปฏิบัติที่ดี การจัดการดูแลสุขภาพภายในเรือนจำ ควรทำร่วมกับหน่วยงานบริการด้านสุขภาพในชุมชนเพื่อความต่อเนื่องในการดูแลสุขภาพผู้ต้องขัง...” แต่ก็ยังเป็นเพียงหลักประกันขั้นพื้นฐานเท่านั้นซึ่งต่างกับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ที่นอกจากสิทธิการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานแล้ว ยังได้มีการจัดให้มีการตรวจร่างกายประจำปี เช่น การตรวจมะเร็งสำหรับผู้ขังหญิงที่มีอายุ 40 ปีและผู้ต้องขังชายที่มีอายุ 45 ปี หรือมีสิทธิร้องขอให้ตรวจโรคเกี่ยวกับฟันได้ 1 ครั้งในระยะเวลา 6 เดือน สำหรับกรณีของผู้ต้องขังที่มีบุตรพักอาศัยด้วยในเรือนจำมีสิทธิขอให้ตรวจโรคบุตรเพื่อป้องกันจนบุตรอายุ 6 ปี หรือประเทศญี่ปุ่น ที่กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งต้องมีแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ประจำอยู่

ทุกเรือนจำ มีการกำหนดมาตรการในการป้องกันโรคติดต่อของผู้ต้องขัง เช่น การฉีดวัคซีน การแยกผู้ต้องขังที่ป่วยเป็นโรคติดต่อออกจากหาก ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลจากแพทย์ โดยเฉพาะได้โดยผู้ต้องขังจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเอง

บทบาทของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์

สำหรับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวกับการอนามัยของผู้ต้องขังนั้นยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ส่งผลให้ในปัจจุบันเกิดปัญหาการเข้าไม่ถึงบริการ หรือเข้าถึงได้ช้าในเวลาเจ็บป่วย เช่น ปัญหาด้านทันตกรรม โรคชรา ปัญหาด้านสูตินรีเวช เพราะบุคลากรในเรือนจำ เช่น พยาบาล หรือผู้คุมที่จะพาไปโรงพยาบาลมีไม่พอ นอกจากนี้เกิดปัญหาในการควบคุมโรคติดต่อเป็นไปได้ยาก เนื่องจากความแออัดในเรือนจำ ความสะอาดของอาหารและน้ำดื่ม ยังมีการปนเปื้อนในอาหาร และน้ำดื่มส่งผลให้เกิดโรคทางเดินอาหาร⁷ อีกทั้งสถานพยาบาลในเรือนจำแต่ละแห่งไม่มีระบบการคัดกรองโรคระบาดที่เป็นอันตรายต่อผู้ต้องขัง ไม่สามารถตรวจร่างกายประจำปี กรมราชทัณฑ์ต้องอาศัยแพทย์ของกระทรวงสาธารณสุขเข้ามาทำหน้าที่เป็นแพทย์เรือนจำปฏิบัติการกิจต่างๆ ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ว่าเป็นหน้าที่ของแพทย์เรือนจำ โดยกระทรวงสาธารณสุขได้ออกระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการปฏิบัติงานอนามัยเรือนจำ พ.ศ. 2544 กำหนดอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของแพทย์สังกัดกระทรวงสาธารณสุขต้องรับผิดชอบ

4.3.3.3 สิทธิการติดต่อกับโลกภายนอก

จากหลักเกณฑ์ของการบังคับโทษจำคุกที่รัฐจะต้องพยายามบริหารจัดการต่างๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำมีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การได้รับสิทธิการติดต่อกับโลกภายนอกจึงเป็นสิ่งจำเป็น แต่ย่อมต้องอยู่ในการควบคุมดูแลในระดับหนึ่ง

สำหรับประเทศไทยนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 58 บัญญัติให้ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ โดยต้องปฏิบัติตามข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเชื่อมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าคู่มือการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 เช่น อนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถได้รับการเยี่ยมจากญาติได้ตามที่กำหนดและผู้ต้องขังสามารถจะติดต่อกับญาติทางโทรศัพท์ได้ แต่จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการเรือนจำ โดยมีพนักงานเจ้าหน้าที่ฟังและบันทึกเสียงการติดต่อ หากพบว่าการติดต่อนั้นเป็นเรื่องขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีหรือความปลอดภัยในการควบคุมให้ระงับการติดต่อกันที่ สิทธิการติดต่อกับโลกภายนอกเป็นข้อ

⁷ วีระวัฒน์ พันธุ์ครุฑ, “ปัญหาสุขภาพผู้ต้องขัง,” สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2561, จาก

ปฏิบัติตามมาตรฐานสากลที่จะต้องให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง “ที่กำหนดให้ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับครอบครัวและเพื่อนของตน ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น โทรศัพท์หรือจดหมาย ห้ามมิให้ลงโทษทางวินัยโดยการห้ามเยี่ยม ผู้ต้องขังควรได้รับอนุญาตให้เดินทางไปเยี่ยมหรือร่วมพิธีศพ และเรือนจำไม่ควรเลือกปฏิบัติในการให้สิทธิรับการเยี่ยมเพื่อใช้ชีวิตคู่ (Conjugal visit)” แต่ในบางส่วนประเทศไทยก็ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น ผู้ต้องขังควรได้รับอนุญาตให้เดินทางไปเยี่ยมหรือร่วมพิธีศพนั้นยังไม่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศก็ได้มีแนวการปฏิบัติที่เหมือนกับประเทศไทย แต่มีข้อแตกต่างกันบ้าง เช่น การปฏิบัติของต่างประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีผู้ต้องขังมีสิทธิติดต่อกับญาติพี่น้องทางจดหมายได้โดยไม่จำกัด ผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์หรือส่งโทรเลขได้ แต่ต้องอยู่ในความดูแลการพูดโทรศัพท์ คู่สนทนาของผู้ต้องขังจะต้องทราบก่อนการสนทนา ผู้ต้องขังอาจรับพัสดุไปรษณีย์ที่มีอาหารและเครื่องบริโภคได้จำนวน 3 ครั้งต่อปี โดยมีระยะห่างกันพอสมควร หากมากกว่าที่กำหนดจะต้องได้รับอนุญาต การเปิดพัสดุจะต้องกระทำต่อหน้าผู้ต้องขัง และประเทศญี่ปุ่น การติดต่อกับญาตินอกเรือนจำสามารถทำได้โดยจดหมายและการเยี่ยมและการติดต่อกับชุมชนผู้ที่มาเยี่ยมจากภายนอกเรือนจำ เมื่อต้องการความช่วยเหลือ ปกฤษาให้คำแนะนำทางศาสนา โดยมีอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์และอาสาสมัครคุมประพฤติมาช่วยในเรื่องนี้

จะเห็นได้ว่า กฎหมายของต่างประเทศจะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังในการติดต่อกับโลกภายนอกได้หลายหลากวิธี ซึ่งต่างกับของประเทศไทยโดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่นจะให้โอกาสสามารถติดต่อกับชุมชน ผู้ที่มาเยี่ยมจากภายนอกเรือนจำ เมื่อต้องการความช่วยเหลือ ปกฤษาให้คำแนะนำทางศาสนา รวมถึงอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์และอาสาสมัครคุมประพฤติด้วย

บทบาทของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์

ในส่วนนี้ที่อนุญาตให้เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ฟังและบันทึกเสียงการติดต่อ หรือกรณีที่ผู้ต้องขังสามารถจะติดต่อกับบุคคลภายนอกเรือนจำได้แต่ต้องอยู่ในการควบคุมของเจ้าหน้าที่ การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวอาจเป็นไปในลักษณะของละเมิดความเป็นส่วนตัว แต่การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนี้เป็นไปเพื่อรักษาความเรียบร้อยเพื่อความปลอดภัย เนื่องจากการติดต่อกับภายนอกนั้นอาจเป็นไปด้วยเรื่องขัดต่อความสงบเรียบร้อย

4.3.3.4 การนับถือศาสนา

เป้าหมายที่สำคัญของการดำเนินกิจกรรมทางศาสนา คือ ศาสนาถือเป็นการส่งเสริมและขัดเกลาจิตใจของผู้ต้องขังทางหนึ่ง อีกทั้งศาสนาเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่น่าสนใจในการแก้ไขปรับปรุงนิสัย และพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด ศาสนาจะเป็นตัวกระตุ้นผู้กระทำความผิดให้

เกิดความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขตนเองจากภายในทำให้สามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของตนเองได้ในที่สุด ดังนั้นการให้สิทธิเกี่ยวกับการนับถือศาสนาหรือการร่วมพิธีกรรมทางศาสนาจึงจำเป็นต่อผู้ต้องขัง

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 45 ให้สิทธิการนับถือศาสนาแก่ผู้ต้องขัง โดยกำหนดเงื่อนไขสำหรับผู้ต้องขังที่มีผู้ต้องขังนับถือศาสนาเดียวกันเป็นจำนวนมากพอสมควร เรือนจำต้องจัด

1. จัดหาภิกษุ นักบวช หรือผู้มีความรู้หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่อนุศาสนาจารย์หรือผู้นำทางศาสนา แห่งศาสนาที่ผู้ต้องขังนับถือ
2. สามารถประกอบศาสนกิจในเรือนจำนั้นได้โดยผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว
3. มีสิทธิที่จะมีหนังสือธรรมะ หรือคู่มือพิธีกรรมของศาสนาที่ตนนับถือไว้ในครอบครองได้

ในต่างประเทศทั้งประเทศญี่ปุ่น อังกฤษ และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีต่างก็ให้สิทธิการนับถือศาสนา รวมทั้งให้สิทธิเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาตามความเชื่อของผู้ต้องขัง โดยส่งเสริมให้ผู้ต้องขังสามารถจะปฏิบัติกิจตามศาสนาที่ตนนับถือได้เช่นกัน ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าเนื่องจากศาสนาถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ต้องขังและหลักหรือคำสอนของทุกศาสนาย่อมสอนให้เป็นคนดี อีกทั้งศาสนาจะช่วยส่งเสริมจิตใจแก่ผู้ต้องขังให้มีจิตใจสูงขึ้น

ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อมูลทางกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศอังกฤษและประเทศไทย พบว่ามีการสนับสนุนการปฏิบัติธรรม มีหนังสือธรรมะและให้โอกาสในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ของประเทศไทยสิทธิในความเป็นส่วนตัวในการมีวัดอุ้มงคลทางศาสนา หนังสือธรรมะ กฎหมายยังไม่กำหนดอย่างชัดเจนแต่ละเรือนจำจึงทำไม่เหมือนกัน

4.3.3.5 การทำงานของผู้ต้องขัง

เป้าหมายและความสำคัญของการจัดให้ผู้ต้องขังได้ทำงานในระหว่างบังคับโทษนั้น เนื่องจากการทำงานเป็นกิจกรรมที่ใช้เพื่อการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง ดำเนินการจัดฝึกอบรมวิชาชีพสาขาต่างๆ ให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้ต้องขังเกิดทักษะความรู้ ประสบการณ์ มีแนวทางในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ ภายหลังจากพ้นโทษ⁸

⁸ ส่วนฝึกวิชาชีพและพัฒนาผลิตภัณฑ์, สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2561, จาก

สำหรับประเทศไทยสิทธิในการทำงานของผู้ต้องขังถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ส่วนที่ 2 หน้าที่และการงานของผู้ต้องขัง โดยมีสาระสำคัญ คือ

1. เจ้าพนักงานเรือนจำมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องขังทำงานอย่างหนึ่งอย่างใดในเรือนจำ ดังนี้
ทำงานสาธารณะ ทำงานรักษาความสะอาดหรืองานสุขาภิบาลของเรือนจำ ทำงานบำรุงรักษาเรือนจำ ทำงานอื่นใดเพื่อประโยชน์ของทางราชการทั้งนี้ในการจัดงานให้แก่ผู้ต้องขังต้องให้เหมาะสมกับความพร้อมด้านร่างกายและจิตใจ

2. การทำงานนอกเรือนจำ ที่เป็นงานสาธารณะหรือทำงานอื่นเพื่อประโยชน์ทางราชการ โดยมีคณะกรรมการคัดเลือก

3. ผู้ต้องขังไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้างจากการทำงาน เว้นแต่เป็นงานที่ก่อให้เกิดรายได้ แต่ผู้ต้องขังอาจได้รับเงินรางวัลแทน

การกำหนดสิทธิเกี่ยวกับการทำงานของประเทศไทยสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง การทำงาน (ข้อกำหนดที่ 40, 96-103) ที่กำหนดว่า “ผู้ต้องขังต้องไม่ถูกบังคับให้อยู่ในสภาพที่เป็นผู้รับใช้ ทาส หรือให้ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่เรือนจำ งานที่จัดให้ควรเป็นงานที่มีประโยชน์ต่อการหาเลี้ยงชีพของผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ หรือได้รับค่าตอบแทนและทำในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกกฎหมาย ผู้ต้องขังต้องไม่ถูกมอบหมายให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการลงโทษทางวินัย” แต่ในทางกฎหมายจะมีความแตกต่างจะเห็นได้ว่าการทำงานของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทยนั้นผู้ต้องขังไม่สามารถเลือกทำงานได้และไม่สามารถจะได้รับสิทธิต่างๆที่เกิดจากการทำงานนั้น ในขณะที่กฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้มีสิทธิเลือกทำงานหรือได้รับการอบรมอาชีพเพิ่มเติมนอกเรือนจำได้อย่างอิสระ หากอยู่ในกรอบของแผนการบังคับโทษที่ตอบสนองตามความมุ่งหมายหรือเพื่อสามารถยึดเป็นอาชีพภายหลังการปล่อยตัว นอกจากนี้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนในการทำงานตามกฎหมายแรงงาน นอกจากนี้ในประเทศญี่ปุ่นการฝึกวิชาชีพและการให้ทำงานเป็นจุดเด่นของงานทัณฑ์ โดยการจัดการให้แก่ผู้ต้องขังนี้จะถูกระบุในคำพิพากษาว่าผู้ต้องขังจะต้องทำงานหรือไม่ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะกำหนดให้ทำงาน ทั้งนี้เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นเห็นว่าการทำงานหนักจะช่วยให้ผู้ต้องขังมีจิตใจดี รักษาระเบียบ และได้รับประสบการณ์จากการทำงาน แสดงให้เห็นว่าการกำหนดให้ผู้ต้องขังทั้งทำงานของทั้งสองประเทศนั้นจะให้ผู้ต้องขังทำงานที่เป็นไปตามแผนการบังคับโทษ โดยพิจารณาการจัดงานให้เป็นการเฉพาะราย โดยสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีการทำงานต้องเป็นไปตามแผนการบังคับโทษที่ได้จัดทำไว้ ประเทศญี่ปุ่นจะกำหนดไว้ในคำพิพากษาการดำเนินการดังกล่าวนี้อาจเป็นผลมาจากที่ทั้งสองประเทศมีมาตรการใช้โทษจำคุกเท่าที่

จำเป็น จึงมีจำนวนผู้ต้องขังในระบบต่างกับจำนวนผู้ต้องขังในประเทศไทย จึงส่งผลให้การดำเนินงานแตกต่างกับการจัดงานให้ผู้ต้องขังของประเทศไทยเป็นอย่างมาก

4.3.6 การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการพ้นจากเรือนจำ

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ถือว่ามีความสำคัญที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้ต้องขังให้พร้อมกับความต้องการของสังคม โดยจะต้องเป็นการพัฒนาศักยภาพและสภาพของผู้ต้องขังในทุกมิติทั้งในด้านสุขภาพจิตใจ และความพร้อมในด้านการศึกษาและวิชาชีพ กฎหมายกำหนดให้ผู้ต้องขังที่จำคุกมาแล้วจนเหลือโทษที่ต้องจำคุกตามระเบียบที่กรมราชทัณฑ์กำหนดให้เรือนจำจัดให้พักการทำงาน และในกรณีที่เห็นสมควรให้จัดแยกคุมขังไว้ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่น แล้วจัดให้ได้รับการอบรม เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย บทบัญญัตินี้เป็นหลักการที่บัญญัติขึ้นใหม่ได้มีการกำหนดไว้ เพื่อสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 80 และ 81 แต่จากการศึกษาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 64 นั้นเป็นเพียงการกำหนดกรอบแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยไว้เท่านั้นซึ่งในทางปฏิบัติการราชทัณฑ์ก็ได้มีการจัดทำโครงการ “เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย” เพื่อเน้นการแก้ไข ฟื้นฟู พัฒนา พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟู และพัฒนาผู้ต้องขังให้กลับตัวเป็นคนดีของสังคม เช่น เรือนจำกลางนครปฐมจัดให้มีการเยี่ยมญาติใกล้ชิด ให้ผู้อุปการะผู้ต้องขังได้มีโอกาสเข้าพบและพูดคุยกับเจ้าหน้าที่คุมประพฤติจังหวัดนครปฐม เพื่อชี้แจงให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้อุปการะและผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบตามหลักสูตรเตรียมการก่อนปล่อยแบบเข้มข้นก่อนเข้าสู่ระบบเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย⁹ จะเห็นได้ว่าการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย มีความสำคัญมากแต่ประเทศไทยก็ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน

การเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขัง ในปัจจุบันยังคงเป็นการตัดสินใจจากส่วนกลางที่จำแนกโดยหลักเกณฑ์คร่าวๆมากกว่าที่จะเป็นการแนะนำอาชีพที่เหมาะสมตามลักษณะเฉพาะของบุคคล ในส่วนของการพัฒนาความรู้ทั้งทางการศึกษาและความรู้จากการฝึกอาชีพของผู้ต้องขังนั้นปัจจุบันเป็นการจัดจำแนก โดยคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง โดยพิจารณารายบุคคลใช้การสัมภาษณ์จำแนกลักษณะพื้นฐาน เพื่อรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องขัง เกี่ยวกับประวัติส่วนตัว อาชีพ ความถนัด สภาพแวดล้อมทางสังคม สาเหตุและพฤติกรรม ซึ่งแตกต่างกับประเทศญี่ปุ่นได้มีการออกกฎหมายว่าด้วยการให้บริการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (The law for Offenders Rehabilitation

⁹ เตรียมความพร้อมก่อนปล่อยอบรมผู้ต้องขัง 1,000 คนกินคู่สังคัม, สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2561, จาก <http://www.komchadluek.net/news/scoop/221995>

Service 1995) เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวจาก 6 เดือนแรกนับจากวันที่ถูกปล่อยตัวเพื่อช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดที่พักชั่วคราว การเดินทางกลับภูมิลำเนาหรือจัดหาสิ่งที่จะเป็นในการดำรงชีพต่างๆ นอกจากนี้ยังประสานงานหน่วยงานต่างๆ เพื่อช่วยเหลือแก่ผู้ที่เคยกระทำความผิดและถือเป็นการให้โอกาสแก่ผู้ที่เคยกระทำความผิดให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ เช่น บ้านพักช่วยเหลือฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพื่อบริการจัดหาที่พักชั่วคราว และจัดหาอาหาร รวมถึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การจัดหางาน ความร่วมมือกับนายจ้าง บริษัท ห้างร้านต่างๆ ร่วมมือกับสำนักงานคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ที่ต้องการให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดนั้น มีงานทำ

กล่าวโดยสรุป การบังคับโทษของประเทศไทยนั้น ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลางและการบังคับโทษก็ไม่สามารถจะวางแผนการบังคับโทษรายบุคคลได้ ซึ่งส่งผลต่อการบังคับโทษที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งบทบาทของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุกต่อผู้ต้องขังนั้นมีความสำคัญอย่างมาก เพราะการบังคับโทษจำคุกนอกจากผู้ต้องขังจะถูกจำกัดเสรีภาพ ในขณะที่เดียวกันผู้ต้องขังจะต้องได้รับการปฏิบัติจากเจ้าพนักงานด้วยความเป็นธรรม และเจ้าพนักงานจะต้องช่วยแก้ไข ฟื้นฟูและบำบัดผู้ต้องขังในระหว่างถูกบังคับโทษจำคุก ดังนั้นเจ้าพนักงานจะต้องมีความเข้าใจหลักการในการปฏิบัติงานในแต่ละด้าน การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจะต้องเป็นไปตามความยินยอมหรือความต้องการของผู้ต้องขัง ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาการของผู้ต้องขัง เช่น การทำงานผู้ต้องขังควรมีสวัสดิการเลือกทำงาน หรือต้องจัดการอบรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขัง เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้เมื่อพ้นโทษได้ อีกทั้ง ช่วยลดโอกาสกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ดังนั้นบทบาทของราชทัณฑ์ของประเทศไทยควรปฏิบัติตามหลัก “ผู้ต้องขังเป็นประธานของการบังคับโทษ” ที่มุ่งเน้นผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลางความสำเร็จในการพัฒนาความเปลี่ยนแปลงของเขาในทุกด้าน

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษซึ่งถือว่ามี ความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามหลัก “ภายในเรือนจำกับภายนอกเรือนจำต้องไม่แตกต่างกันมาก” ซึ่งในระหว่างการบังคับโทษนั้นผู้ต้องขังจะต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมและเป็นธรรม โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญาที่ผู้ต้องขังทำความผิดจะได้รับที่เป็นผลตอบแทนจากการกระทำความผิด ขณะเดียวกันผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู เพื่อให้สามารถกลับมาสู่สังคมได้อย่างเป็นปกติ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในด้านต่างๆ จะต้องมีความรู้ และความสามารถในแต่ละด้านที่เกี่ยวกับการบังคับโทษ เช่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่างๆ ได้แก่ นักจิตบำบัด นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ครู และนักฝึกอาชีพ อีกทั้งต้องฝึกฝนและเพิ่มพูนความรู้และความสามารถในการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง

และในการปฏิบัติหน้าที่ย่อมจะต้องจงใจให้นักโทษได้เห็นแบบอย่างความประพฤติที่ดีและเกิด
ความเชื่อถืออยู่เสมอ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การบังคับโทษอาญาต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ ซึ่งกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 นอกจากนี้ยังปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในภาค 7 ว่าด้วยการอภัยโทษ เปลี่ยนโทษ หนักเป็นโทษเบาและอภัยโทษก็เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการบังคับโทษเช่นกัน การบังคับโทษจำคุกนั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำเป็นอย่างมาก เพราะต้องมีความเป็นอยู่ที่ใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การลงโทษอย่างมีเหตุผลที่เป็นภาวะวิสัย ย่อมไม่ลงโทษเพียงเนื่องจากว่าได้มีการกระทำความผิดขึ้นเท่านั้นเพราะสิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจแก้ไขให้กลับเป็นดังเดิมได้ แต่การลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคตหรือการมองไปข้างหน้า เพื่อให้ทั้งผู้ที่กระทำความผิดเองและผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีกเป็นสิ่งที่สำคัญ การบังคับโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึก และพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติสฐกรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยและพฤติกรรมได้จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิดและการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพเพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคน ซึ่งการบำบัดปรับปรุงแก้ไขนี้นักโทษแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน แต่จะต้องมีวิธีการวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนการบังคับโทษเป็นรายๆ ไป อันจะส่งผลสุดท้ายให้เกิด คือ เมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

กฎหมายบังคับโทษจำคุกที่ดีจะต้องมีคุณลักษณะที่เป็นไปเช่นเดียวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีด้วย เพราะการบังคับโทษเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากล่าวคือ ต้องมีความ “เป็นเสรีนิยม” มีความ “เป็นประชาธิปไตย” และต้อง “กระทำเพื่อสังคม” กล่าวคือ ความเป็น “เสรีนิยม” นั้นจะต้องยกระดับผู้ต้องโทษให้เป็น “ประชาชน” ของการบังคับโทษ มีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้ต้องโทษ และการลงโทษจะต้องมีการกำหนดโทษ

ให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิด (Punishment to Fit the Criminal) การลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิด มีแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การที่มนุษย์แต่ละคนกระทำความผิดนั้น ย่อมเนื่องมาจากบุคลิกลักษณะอุปนิสัยของผู้กระทำผิดและพฤติกรรมภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้กระทำผิด ซึ่งอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลในการที่จะกระทำความผิด ฉะนั้นบุคคลจึงต้องปรับบุคลิกลักษณะของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ เพราะบุคลิกลักษณะกับสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา แต่บุคคลแต่ละคนย่อมไม่สามารถปรับตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ (Situation) ต่างๆ ได้เหมือนเพราะบุคคลแต่ละคนต่างมีบุคลิกลักษณะหรือส่วนประกอบเข้าเป็นบุคลิกลักษณะแตกต่างกันไป ดังนั้นแบบแห่งความประพฤติของบุคคล (Pattern of Behavior) ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งอาจเป็นไปได้ในทางเข้ากับสังคมและเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม นักจิตวิทยาเชื่อว่าลักษณะของความประพฤติอันเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมมีปรากฏอยู่ในตัวบุคคลทุกคน ซึ่งหมายความว่า บุคคลทุกคนมีความเอนเอียงไปทางประกอบอาชญากรรม (Tendency Towards Crime) ด้วยกันทั้งสิ้น สำหรับมาตรการระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษ ดังนี้ ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง นอกจากนี้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังยังมีข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง (ข้อกำหนดแมนเดลา) ซึ่งหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเป็นกลไกทางกฎหมายที่ผูกพันทุกรัฐและทุกหน่วยงานของรัฐนั้น รวมถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

หน่วยงาน “ราชทัณฑ์” เป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กรมราชทัณฑ์ มีการกำหนดบทบาทภารกิจเกี่ยวกับการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขังโดยมุ่งพัฒนาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแก้ไข พื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำ ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริตและสามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติโดยสังคมให้การยอมรับ กระบวนการดำเนินงานที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์ คือ การปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลหรือการบังคับคดีซึ่งดำเนินการโดยเจ้าพนักงานเรือนจำ คือ การควบคุมตัวไว้ไม่ให้หนีและลงโทษหรือแก้ไข พื้นฟูผู้ต้องโทษให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการบังคับโทษจำคุก เป็นไปตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 จากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่แก้ไขปรับปรุงล่าสุดนี้ แสดงให้เห็นว่าเป็นการมุ่งเน้นการดำเนินการปรับปรุงกฎหมายราชทัณฑ์ทั้งฉบับอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานราชทัณฑ์ การพัฒนาบุคลากร เจ้าหน้าที่และเน้น

ระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขัง การจำแนกตลอดจนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังกลับสู่ครอบครัว สังคมและไม่กระทำผิดซ้ำอีกควบคู่กับการปกป้องสังคม โดยการเน้นควบคุมผู้กระทำผิดที่มีพฤติกรรมเป็นภัยร้ายต่อสังคมหรืออาชญากรโดยสันดาน ซึ่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับใหม่ อาจแบ่งเป็น 3 มิติ ดังนี้ มิติต่อประชาชน มิติต่อองค์กร และมิติต่อผู้ต้องขัง สำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้น หมายถึงกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ต่อเนื่องนับจากที่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำไปจนถึงปล่อยตัวผู้ต้องขัง ครอบคลุมถึงภารกิจในการปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขัง ทั้งในด้านการจัดบริการอบรมแก้ไขและการควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย และไม่หลบหนีภายใต้หลักการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

สำหรับประเทศอังกฤษรากฐานทางกฎหมายในการบังคับโทษจำคุก ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำหนดกฎเกณฑ์และกรอบแนวทางต่างๆจะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ค.ศ. 1952 (Prison Act of 1952) และระเบียบข้อบังคับ (Prison Rules of 1964) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเป็นไปตามหลักการพื้นฐานของกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กฎหมายวางกรอบขยายความเกี่ยวกับอำนาจการบริหารจัดการตามบทบัญญัติของกฎหมายที่อนุญาตให้ทำได้ตาม Prison Act of 1952 และ Prison Rules of 1964 เนื้อหาสาระของกฎหมายราชทัณฑ์นี้มีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขด้วยวิธีการที่พิสูจน์และประเมินผลได้จริงสามารถนำมาปฏิบัติแล้วเกิดผลได้จริงภายในเวลาที่กำหนด คือ

มีการพัฒนาปรับปรุงอย่างอิสระ ไม่มีการแทรกแซงใดๆ มีเหตุผลอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายอาญา พื้นฐานระบบทัณฑ์วิทยา

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นคำพิพากษาของศาลที่ลงโทษจำคุกจะมีอิทธิพลต่อการบังคับโทษและการบริหารงานเรือนจำมาก ศาลจะใช้นโยบายการเลี้ยงโทษจำคุก โดยกำหนดเงื่อนไขในคำพิพากษาให้แปลงโทษจำคุกเป็นโทษชนิดอื่น เช่น พิพากษาให้ลงโทษจำคุกแต่ให้รอการลงโทษ หรืออาจเลี้ยงโทษจำคุกโดยใช้โทษชนิดอื่นที่ใช่มาก คือโทษปรับ ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการที่ศาลพิพากษาลงโทษ กฎหมายที่เกี่ยวกับเรือนจำนั้น ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ และวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ ค.ศ. 1976 แก้ไขเพิ่มเติมครั้งสุดท้ายล่าสุด ค.ศ.2001 (Execution of Prison Sentences) ซึ่งมีเนื้อหาหลักๆ การใช้กฎหมายเรือนจำ (Application) กฎหมายนี้ได้วางหลักเกณฑ์การรับโทษจำคุกในเรือนจำ (Service of Prison Sentences) ซึ่งได้กล่าวถึงหลักพื้นฐานการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นไปตามหลักผู้ต้องขังเป็น “ประธานของการบังคับโทษ” มีหลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับ

โทษจำคุก ที่มุ่งเน้นผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลางความสำเร็จในการพัฒนาความเปลี่ยนแปลงของเขาในทุกมิติ

สุดท้ายคือประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีการบริหารเรือนจำและการแก้ไขผู้กระทำความผิดในเรือนจำ อยู่ภายใต้กฎหมายเรือนจำ (Prison Law of 1908) ข้อบังคับกฎหมายเรือนจำ ค.ศ. 1933 และข้อบังคับว่าด้วยการจำแนกประเภทผู้ต้องขัง ค.ศ. 1972 (Prisoner' Classification Rules in 1972) และยังได้ออกกฎหมายการแก้ไข ฟันฟูนักโทษโดยเฉพาะ (The offenders Rehabilitation Law 1949) การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในเรือนจำนั้นอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานราชทัณฑ์ ส่วนการบำบัด การจัดการและดำเนินงานแก้ไขผู้กระทำความผิดโดยชุมชนจะอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดกระทรวงยุติธรรม สำนักงานราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบการบริหารและควบคุมผู้ต้องขังทั้งเด็กและผู้ใหญ่ สำหรับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่บรรจุจะต้องผ่านการคัดเลือกจากหน่วยบริหารงานบุคคลของรัฐ (NPA) และจะต้องผ่านการคัดเลือกจากหน่วยงานของราชทัณฑ์ด้วย เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่บรรจุเข้าทำงานใหม่ทุกคน ต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรแรกเริ่ม (Primary Course) จำนวน 220 วัน และมีการจัดฝึกอบรมให้หลักสูตรเฉพาะด้านอีกมากกว่า 100 หลักสูตรเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ การเลื่อนตำแหน่งต่างๆ ได้กำหนดให้เกี่ยวข้องกับสอดคล้องกับหลักสูตรการฝึกอบรมด้วย โดยจะจัดให้มีการสอบแข่งขัน เพื่อเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรที่สูงขึ้น

จากการศึกษาการบังคับโทษของประเทศไทยนั้นไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลางและการบังคับโทษก็ไม่สามารถจะวางแผนการบังคับโทษรายบุคคลได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้โทษที่มีประสิทธิภาพ จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้ศึกษาจะได้นำเสนอในส่วนของข้อเสนอแนะต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา “บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก” โดยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการศึกษากฎหมายต่างประเทศ ผู้ศึกษา มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. สำหรับกรณีกฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุกนั้นประเทศไทยมีเพียงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่กำหนดหลักเกณฑ์การบังคับโทษในขั้นตอนต่างๆอย่างกว้าง ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าควรที่จะกำหนดมีกฎหมายการบังคับโทษให้ชัดเจนในแต่ละขั้นตอนของการบังคับโทษ โดยการยกระดับผู้ต้องโทษให้เป็นประธานของการบังคับโทษมีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้ต้องโทษ

2. ในส่วนของการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับโทษจำคุก

จากการศึกษาวิเคราะห์ยังมีข้อบกพร่อง และปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์บางชั้นตอนมีบทบาทน้อยมาก ในขณะที่ในการบังคับโทษจำคุกนั้นเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ควรจะต้องมีบทบาทอย่างมากในการช่วยแก้ไขฟื้นฟู บำบัดผู้ต้องโทษในชั้นตอนต่างๆในระหว่างที่ถูกบังคับโทษจำคุก ทั้งนี้เพื่อปรับพฤติกรรมให้ผู้ต้องโทษนั้นสามารถกลับเข้ามาสู่สังคมได้อย่างเป็นปกติ ตลอดจนต้องไม่ให้ผู้ต้องขังกลับมาก่อทำความผิดซ้ำอีก อย่างไรก็ตามเนื่องจากในเรื่องจำคุกนั้น

ผู้ต้องโทษหลากหลายเชื้อชาติ มีความต่างทางศาสนา และผู้ต้องโทษที่มาจากต่างท้องถิ่น หรือที่เรียกว่า พหุวัฒนธรรม การจัดการเพื่อปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษจึงจำเป็นต้องมีความหลากหลาย

แต่อย่างไรก็ตามควรจะต้องให้โอกาสแก่ผู้ต้องโทษในการที่จะปฏิบัติ ในลักษณะของให้ผู้ต้องโทษเป็นศูนย์กลาง

3. การจำแนกผู้ต้องโทษ ผู้ศึกษาเห็นว่าประเทศไทยควรให้ความสำคัญต่อการจำแนก

ผู้ต้องโทษ เพราะหากการจำแนกได้มีการปฏิบัติอย่างเป็นคุณภาพแล้ว การบังคับโทษในชั้นตอนต่อไปย่อมจะส่งผลที่ดีต่อผู้ต้องขัง จึงสมควรพิจารณาแนวทางการจำแนกผู้ต้องขังของประเทศญี่ปุ่นที่ในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังซึ่งจะต้องอยู่บนพื้นฐานทางด้านการแพทย์ จิตวิทยา สังคมวิทยา และความรู้ในสาขาวิชาชีพต่างๆ ซึ่งในตอนแรกจะหาข้อมูลเพื่อนำมาจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเข้าใหม่ และต่อมาจะหาข้อมูลเป็นระยะๆอย่างต่อเนื่อง เพื่อประเมินความก้าวหน้าของผู้ต้องขังต่อไป

4. ในส่วนของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์นั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการบังคับโทษจำคุก การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ควรจะต้องมีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน โดยผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีการออกกฎกระทรวงว่าด้วยการหน้าที่ของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ ได้แก่

4.1 การจำแนกผู้ต้องโทษ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะต้องมีความรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของการจำแนกผู้ต้องโทษ รวมถึงยอมรับคุณค่าของระบบจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง และไม่ยึดมั่นในระบบทฤษฎีแบบเก่าๆที่เห็นว่า ผู้ต้องขังเป็นคนชั่วร้ายแก้ไขไม่ได้ นอกจากนี้ต้องให้บุคลากรด้านสังคมสงเคราะห์ และจิตวิทยาแนะแนวทางเพื่อมาช่วยงานจำแนกลักษณะผู้ต้องโทษ ทั้งนี้ย่อมจะทำให้การจำแนกสามารถดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อการบังคับโทษจำคุกในชั้นตอนต่อไป

4.2 การจัดการศึกษาควรกำหนดแก้ไขเกี่ยวกับคุณสมบัติของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ ตำแหน่งเจ้าพนักงานอบรมและฝึกวิชาชีพที่จะต้องฝึกอบรมผู้ต้องขังในระหว่างที่ถูกบังคับโทษ จำคุกนั้น ให้สอดคล้องกับการพัฒนาการของผู้ต้องขังเป็นสำคัญ

4.3 การทำงานหรือการฝึกอาชีพของผู้ต้องโทษ จากการศึกษาพบว่า การฝึกอาชีพไม่ตรงกับความต้องการของผู้ต้องขัง ตลาดแรงงาน และอาชีพที่ได้รับการฝึกจากเรือนจำยังไม่สอดคล้องกับ สถานะการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน และไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริง ผู้ศึกษา เห็นควรให้ผู้ต้องโทษมีสิทธิเลือกทำงาน หรือการฝึกอบรม การอบรมด้านอาชีพได้อย่างเป็นอิสระ เพื่อให้สามารถทำเป็นอาชีพได้หลังจากพ้นโทษแล้ว

4.4 การจัดการทำงานหรืออาชีพให้แก่ผู้ต้องโทษควรจะมีหลากหลาย และเหมาะสมกับความจำเป็นหรือภูมิปัญญาของผู้ต้องโทษ เช่น ความเหมาะสมในอาชีพของผู้ต้องโทษ ที่มีภูมิปัญญาที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น

5. ด้านสุขอนามัย ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 54 วรรคท้าย “จัดให้ผู้ต้องโทษตรวจร่างกายอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง”

อีกทั้งควรจัดให้บุคลากรด้านการแพทย์ให้เหมาะสมและเพียงพอ และสถานพยาบาล ในเรือนจำแต่ละแห่งควรมีระบบการคัดกรองโรคระบาดที่เป็นอันตรายต่อผู้ต้องขัง และมีการตรวจหาเชื้อโรคอย่าง

6. การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ควรมุ่งเน้นให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ดำเนินการจัดการ เกี่ยวกับการพัฒนาทั้งด้านจิตใจ พร้อมกับด้านอาชีพ และสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก และชุมชนให้ชัดเจน เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้พ้นโทษสามารถกลับเข้าสู่ชุมชนของตนเอง และได้รับการยอมรับเพื่อประโยชน์ในอนาคตที่จะส่งผลเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำ

7. การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ควรกำหนดออกเป็นกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ ให้ชัดเจน เหมือนกฎหมายว่าด้วยการให้บริการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (The law for Offenders Rehabilitation Service 1995) ของประเทศญี่ปุ่น และกำหนดหลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องโทษให้ชัดเจน เช่น การให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวภายใน 6 เดือนแรกนับ จากวันที่ถูกปล่อยตัวเพื่อช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดที่พักชั่วคราว การเดินทางกลับภูมิลำเนา หรือจัดหาสิ่งที่จะเป็นในการดำรงชีพต่างๆ เป็นต้น

8. บุคลากรหรือเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในทุกขั้นตอนของการ บังคับโทษจำคุก ควรจะได้รับฝึกฝนและเพิ่มพูนความรู้และความสามารถในวิชาชีพ และหลักทัณฑ์ วิทยา อาชญวิทยา และกฎหมาย โดยเข้ารับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง และปฏิบัติหน้าที่ในทางที่ จะจูงใจให้นักโทษได้เห็นแบบอย่างความประพฤติที่ดีและเกิดความเชื่อถ้อยอยู่เสมอ

9. ราชทัณฑ์สมควรจะต้องจัดให้มีจำนวนเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ที่เหมาะสม ซึ่งมีกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มทั่วไป กลุ่มธุรการ และกลุ่มโรงงาน ตลอดจนกลุ่มงานจิตวิทยา กลุ่มแพทย์ กลุ่มครู นักฝึกอาชีพ และนักสังคมสงเคราะห์ และจะต้องมีการจัดสรรอย่างเพียงพอ เหมาะสมกับจำนวนผู้ต้องโทษ ทั้งนี้เพื่อให้การบังคับโทษจำคุกที่จะมีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ควรจะสามารถให้คำแนะนำผู้ต้องโทษในระหว่างที่ถูกบังคับโทษได้เป็นอย่างดีในทุกๆ ด้าน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กิตติฉัตร วิทยุรัตน์. “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ: ศึกษากรณีการจัดการศึกษาของผู้ต้องขัง.”
(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2559).

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร (กพร.). แผนการบริหารความเสี่ยงของกรมราชทัณฑ์ พ.ศ.2560-2564.

(กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์, 2560).

กรมราชทัณฑ์. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2559, จาก

[http://www.oic.go.th/ginfo/moreinfo.asp?g=G\\$0108008&i=002+013+000&q=&o=Ministry+of+Justice](http://www.oic.go.th/ginfo/moreinfo.asp?g=G$0108008&i=002+013+000&q=&o=Ministry+of+Justice)

กรมราชทัณฑ์. “ประกาศกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยจรรยาบรรณข้าราชการกรมราชทัณฑ์

ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2542.” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2560, จาก

<http://www.correct.go.th/lawcorrects/lawfile/15006.pdf>

กรมราชทัณฑ์. “มาตรฐานกำหนดตำแหน่งที่มีในกรมราชทัณฑ์.”

สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561 จาก <https://attracorrect.wordpress.com/>

กรมราชทัณฑ์ ส่วนส่งเสริมการศึกษา. “หน้าที่ความรับผิดชอบของส่วนส่งเสริมการศึกษา.”

สืบค้นข้อมูลเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2561, จาก

<http://br.correct.go.th/spn/index.php/2011-11-26-15-45-24/2011-11-28-08-22-21>

คณิต ณ นคร. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ.

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560).

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 8). (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2555).

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม.

โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551.

จิตติพันธ์ มนุจันทรดี. “การรับรู้ความเสี่ยงในการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขัง ของเจ้าหน้าที่เรือนจำ

ความมั่นคงสูง,” วารสารกระบวนการยุติธรรม. ปีที่ 7. เล่มที่ 1. (มกราคม-เมษายน).

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. โครงการศึกษาวิจัย เรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษ

ในคดีอาญา. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540).

ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ. “หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง: กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต.”

(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548).

ทวีศักดิ์ รอดโพคา. “สิทธิ เสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ.2540.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544).

- นราธิป ชำนาญศรี. “ตารางเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560.” สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2561, จาก http://lad.correct.go.th/main/wp-content/uploads/2017/03/correctlaw2560_comparison.pdf
- ธีราสิทธิ สุขสมจิตวิชัย. “มาตรการทางกฎหมายในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2558).
- ธานี วรภัทร์. “การบังคับโทษจำคุกในประเทศญี่ปุ่น.” บทบัณฑิตย. เล่มที่ 62. ฉบับที่ 2. (มิถุนายน, 2549).
- ธานี วรภัทร์. การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำศึกษามาตรการทางกฎหมายในชั้นบังคับโทษจำคุก. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555).
- ธานี วรภัทร์. กฎหมายบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก.” (คฤณีพนธ์คฤณีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552).
- ธานี วรภัทร์. กฎหมายราชทัณฑ์. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558).
- ธานี วรภัทร์. “โทษจำคุกตามกฎหมายไทย.” รายงานหลักสูตรหลักนิเทศกรรมเพื่อประชาธิปไตย วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2556.
- ธานี วรภัทร์. “ผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลาง.” วารสารกำลังใจ. ปีที่ 5. ฉบับที่ 4. (ตุลาคม – ธันวาคม, 2560).
- ธานี วรภัทร์. หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558).
- ธีรรัตน์ สัมมา. “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ: ศึกษากรณีการลดวันต้องโทษจำคุก.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2546).
- บุญศรี ไพรัตน์. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (กรุงเทพมหานคร: ธนรัชการพิมพ์, 2560).
- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. “พหุวัฒนธรรมนิยม: ความหมาย กระบวนทัศน์ และสถานภาพ.” วารสารสังคมศาสตร์. ปีที่ 25. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2556).
- ประเสริฐ เมฆมณี. หลักทัณฑ์วิทยา. (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2523).
- ประธาน วัฒนวานิชย์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา. (กรุงเทพมหานคร: ปรกาศพริก, 2546).
- ประธาน วัฒนวานิชย์. บทบาทของกระบวนกรยุติธรรมในการควบคุมอาชญากรรม. (กรุงเทพมหานคร: พี.เค.พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2531).
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม. (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542).
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขานิติศาสตร์. เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรม

- หน่วยที่ 1-8 การบริหารงานยุติธรรม. (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539).
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (กรุงเทพมหานคร: นานมี บุคส์พับลิเคชันส์, 2554).
- ลาวัลย์ หอนพรัตน์. “เอกสารประกอบการสอนชุดกฎหมายอาญาและอาชญาวิทยาชั้นสูง หน่วยที่ 7 ทฤษฎีการแก้ไขผู้กระทำความผิด.” สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2559, จาก <http://law.stou.ac.th/dynfiles/Ex.41716-7.pdf>
- วิสัย พุกฤษะ. คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พร้อมด้วยกฎ ระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตั้งแต่เข้าจนกระทั่งออกจากเรือนจำ. (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์อักษร, 2544).
- วิระวัฒน์ พันธุ์ครุฑ. “ปัญหาสุขภาพผู้ต้องขัง.” สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2561, จาก <https://www.doctor.or.th/article/detail/400416>
- สทรน รัตนไพจิตร. “ความประสงค์ของการลงโทษ.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527).
- สราวุธ ร่วมสมักร. โครงการวิจัย เรื่อง เปรียบเทียบเนื้อหาในบางหัวข้อและจัดทำข้อสรุปเบื้องต้นเพื่อนำมาใช้ในการจัดทำกรอบแนวทางปฏิรูป กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและกระบวนการพิจารณาที่เป็นธรรม. (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย (คปก.), 2558).
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง (ข้อกำหนดแมนเดลา).” สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2559, จาก http://www.tijthailand.org/useruploads/files/pri_nmr_short_guide_thai_lowres.pdf
- สุระศรี จันทร์แรม. “การพัฒนาองค์กรในกระบวนการยุติธรรม : ศึกษากรณีการโอน กรมราชทัณฑ์ ไปสังกัดกระทรวงยุติธรรม.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539).
- สรุศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ. กฎหมายด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิพื้นฐานและพันธกรณีระหว่างประเทศรวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (กรุงเทพมหานคร: กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2547).
- สุทศสา สุขสว่าง และคณะ. งานราชทัณฑ์เปรียบเทียบ: มาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง. (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์, 2551).

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. “ปัญหาเจตนาในกฎหมายอาญา.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524).

สำนักบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพผู้ต้องขังในเรือนจำ. (สมุทรสาคร: บ.บอร์น ทู บี พับลิชชิง จำกัด, 2559).

สำนักงานผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านราชทัณฑ์วิทยา. รายงานวิจัย การบูรณาการงานพัฒนาพฤตินิสัย ผู้กระทำผิดระหว่างกรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (นนทบุรี:กรมราชทัณฑ์, 2549).

ส่วนฝึกวิชาชีพและพัฒนาผลิตภัณฑ์. สืบค้นข้อมูล 18 กุมภาพันธ์ 2561, จาก

<http://br.correct.go.th/spn/index.php/2011-11-26-15-45-57/56-2012-03-15-04-16-58>

ส่วนส่งเสริมการศึกษา กรมราชทัณฑ์. คู่มือการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง. (กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์, 2560).

อภิชาติ ดำรงสันติสุข. “แผนบังคับโทษจำคุกรายบุคคล.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2556).

อัจฉริยา ชูตินันท์. อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา. (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557).

ภาษาต่างประเทศ

Execution of Prison Sentences สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2561, จาก

https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stvollzg/index.html.

Prison Act 1952. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2561, จาก

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6and1Eliz2/15-16/52/enacted>

Prisoner' Classification Rules in 1972 . CHAPTER 5 CORRECTIONAL SERVICE.

สืบค้นวันที่ 10 มกราคม 2561, จาก

<http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDFcrimjust/chapter5.pdf>

The Rehabilitation of Offenders Act 1974. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2560, จาก

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/53>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – นามสกุล

ประวัติการศึกษา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

กัญวดา นิยมผล

พ.ศ. 2556 นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

นิติกร

กรมสอบสวนคดีพิเศษ

